

Ádám és Éva a Paradicsomban

Bethlenfalvy Ádám – Vatai Éva

Ádám és Éva, a címben megjelölt egyének, akik (nem) mellesleg a Magyar Drámapedagógiai Társaság tagjai, a Társaság küldötteként részt vehettek az IDEA 2007. július 16-22. között Hongkongban megrendezett kongresszusán (hadd tegyük hozzá rögtön, beszámolónk elején: az utazást az NKA Közművelődési Kollégiumának támogatása tette lehetővé).

Hongkong tehát a Paradicsom.

A több mint 7 millió lakosú, hosszú idő után Kínához visszakertült félsziget és szigetcsoport felhőkarcolói, bevásárló központjai, útjai az európai méretekhez szokott szemnek riasztóak. Az erős nap miatt napernyővel védekező, a párás és szennyezett levegő ellen orrát és száját bekötő emberáradat egész nap hőmpolyög a széles utcákon: mobiltelefonnal a fülükön mindenki dolgozni vagy vásárolni siet. A boltok este 10-ig vagy éjfélig tartanak nyitva. Az 50-60 emeletes futurisztikus felhőkarcolók között egymást érik az emeletes villamosok: bizonyos városrészekben három szinten folyik a gyalogos közlekedés. Az egész város pezseg, lüktet, iszonyú a láрма. Az emberek mégis mosolygósak és segítőkészek, de jaj annak, aki angolul, mandarinul vagy kantoniul nem beszél!

Itt került megrendezésre az IDEA (International Drama and Theatre Education Association – Nemzetközi Dráma és Színházi Nevelési Egyesület) hatodik világkongresszusa – *ez lenne akkor az alma?* A helyi szervezők, a TEFO (a hongkongi drámapedagógiai fórum) a hangzatos „*planting ideas*” (ötletek ültetése) címet adta a konferenciának, amelynek megrendezési jogáért négy éve pályáztak a világszervezethez. A szervezők egy előre megállapított összeget fizetnek a háromévente összehívott kongresszus rendezési jogáért, ez a tagdíjak mellett az egyetlen komoly bevételi forrása az IDEA-nak.

A konferencia ideje alatt zajlott az IDEA közgyűlése is, amelyről később részletesen beszámolunk.

Mire jó egy konferencia?

Nem érkeztünk hiú ábrándokkal Hongkongba, nem gondoltuk, hogy a konferencián látottaktól gyökerelesen megváltozik az életünk, azt sem, hogy olyan kellékekkel gazdagodik szakmai eszköztárunk, amelyekkel aztán megválthatjuk a világot. De akkor mire jó egy ilyen konferencia?

Egyrészt az előadások, workshopok, fórumok, adnak egyfajta képet arról, hogy *mi minden történik máshol a világon*. Ez persze nem biztos, hogy éles kép, hiszen a konferenciára főként azok jutnak el, akiknek valaki (egyetem, egyesület, minisztérium stb.) kifizeti az útját, részvételi díját (a fejlődő országokból érkezők pedig pályázhatnak a konferencia szolidaritási alapjához).

Másrészt egy konferencia lehetőséget teremt a nemzetközi kapcsolatok építésére. A kérdés már csak az, hogy miként hasznosíthatja a mi egyesületünk „mezei” tagja ezeket a kapcsolatokat... (Jó lenne erre valamilyen fórum!)¹

Egy nemzetközi konferencia kiváló alkalom arra, hogy egy kicsit távolabbról ránézzünk saját gyakorlatunkra, saját konferenciánkra –, és reflektáljunk. Az élményeink, tapasztalataink közzétételével szeretnénk lehetőséget adni az olvasóknak, hogy ennek tükrében szemléljék hazai eredményeinket, nehézségeinket, illetve cikkünk végén közzé tesszük – konkrét javaslatok formájában – a hazai gyakorlatra vonatkozó saját reflexióinkat.

A konferencia szerkezete

A konferencia napi programja különböző egységekből állt össze. Reggel rendre rövid bemutató volt a színházteremben valamilyen helyi csoport, színház, közösség munkájából. Ezt követte három előadó beszéde, amit rövid megbeszélés, nyilvános vita követett. Az ebéd után minden résztvevő csatlakozott egy „Special Interest Group”-hoz, (speciális témákat vizsgáló csoportok) ezek olyan állandó csoportok voltak, amelyek a konferencia ideje alatt minden délután összeültek, és egy adott témában igyekeztek jobban elmélyedni.

A délután további részét egy vagy két órás műhelymunkák, fél- vagy egy órás tudományos előadások tették ki. Ezek mind párhuzamosan zajlottak, különböző helyszíneken, így a „*miről szól?*” és a „*kihez menjek?*” kérdések mellé felsorakozott az „*átérek-e annyi idő alatt?*” is, tovább nehezítve a választást.

¹ A beszámolót kollégáink hazaérkezésük után gyorsan megírták. Azóta történt egy s más: például az, hogy a Színház–Dráma–Nevelés elnevezésű, hagyományos módszertani rendezvényünkön fórumot szerveztünk nemzetközi ügyeink megbeszélése végett. (A fórumot a beszámoló szerzői vezették.) Tettünk egy lépést – kell, hogy újabbak kövessék. (A szerk.)

Este színházi előadások voltak, professzionális és amatőr vegyesen – gyakran összekapcsolva, egymást követően – ezekre külön kellett jegyet venni és bárki betérhetett megnézni őket, nem csak a konferencia résztvevői.

Szakmai programok

A délelőtti *beszéd*ek rendkívül vegyes minőségűek voltak. Az alapötlet nem rossz: három előadó beszél egy témáról, három különböző szemszögből ismer meg egy témát a hallgatóság. A moderátor pedig összeköti, vagy éppen ellentmondásokra hívja fel a figyelmet, és bevonja a nézőket is a közös vitába. A nehézséget az jelentette, hogy az előadók gyakran nem képviseltek elég határozott vagy éppen kihívó álláspontot. Sok esetben mintha féltek volna attól, hogy vitát gerjesszenek.

A megnyitót követő előadások például a hongkongi oktatási rendszer vívmányairól és nehézségeiről szóltak. Az első fiatal előadó, *Jack Shu*, a saját tanári gyakorlatára reflektálva tette fel a kérdést, mitől olyan nehéz szakítani a hagyományos tanár-diák szerepekkel? Egy olyan pillanatot elevenített fel, amikor hirtelen ő maga változott át fel-alá masírozó „kápóvá”, és arra próbált magyarázatot találni, hogy mitől történt ez meg vele. Arra hívta fel a figyelmet, hogy az oktatási rendszer meghatározza a tanári működés kereteit, erősen preferálva bizonyos autoriter magatartástípusokat. A következő előadók viszont már más-más tanári paradigmákat, működési modelleket vázoltak fel. Emlékeimben erősen megmaradt egy kép, egy szematikus rajz egy gyerekfejről, a homlokán egy kulcslyukkal. (*Önök szerint milyen metaforikus kép mutatná be a tanár-diák-tanulás/megértés viszonyrendszert a leginkább?*)

Az előadásokat követő felszólalások egyértelművé tették, hogy ezeken a beszélgetéseken nem fog érdemi vita kialakulni, sokan az előadáshoz semmilyen módon nem kapcsolódó gondolataikat hangoztatták, amikor meg felmerült egy fontos kérdés, a következő felszólaló ismét elterelte a szót más irányba.

Az előadások között voltak olyanok, amelyek nagy nemzetközi projekteket mutattak be, (például a sok afrikai országot behálózó *Tuseme* projektet, amely dráma és színház segítségével próbál fiatal lányoknak lehetőséget és erőt adni ahhoz, hogy határozottan kiálljanak saját nézeteikért, jobban képviseljék érdekeiket). Egy másik alkalommal azt vizsgálták, hogy hol a helye a drámának a 21. század tantervében. Erre a mindannyiunkat többszörösen – tanárként, szülőként, sőt állampolgárként – is érintő kérdésre válaszként kaptunk egy történeti áttekintést (*Stig A. Eriksson*, Norvégia), megismerhettük a dráma jelenlegi helyzetét egy kontinensnyi ország iskoláiban (*Kate Donelan*, Ausztrália) és hallottunk egy személyes élménnyel teletűzdelt gondolatsort a dráma és a szépség viszonyáról (*Joe Winston*, Anglia). De igazából arról, hogy miként tud a dráma az iskolai oktatás részeként reagálni azokra a komoly kihívásokra, melyeket a minket körülvevő világ teremt, nem igazán esett szó. (Winstonnál egyébként a szépség nem esztétikai fogalomként funkcionál, hanem a szubjektív, emocionális érintettséget jelenti – így talán mégsem annyira új a gondolat...)

Volt még előadás a művészeti neveléssel foglalkozó világszervezetek összefogásáról, meg az IDEA diák-színházi projekteket érintő projektjéről (erről még lesz szó cikkünkben), és végül *Juliana Saxton* és *Carole Miller* reflektáltak egy rövid, páros előadásban a konferencia egészére.

Anne Bamford, (a művészeti neveléssel foglalkozó könyve bestseller volt az angolszász országokban) az egyik beszélgetés moderátora azzal a ténnyel szembesítette a hallgatóságot, hogy kutatási eredményekben számszerűen kimutatható, hogy *a rossz művészeti nevelés ártalmasabb a diákok számára, mint a művészeti nevelés teljes hiánya*. Ezen az állításon szerintem nem elég elgondolkodni, ez cselekvésre szólít, mégsem érkezett rá érdembeli reakció a konferencia egyik résztvevőjétől sem...

Nem hinném, hogy az átlag drámatanár, pedagógus érdeklődési köreit fedték volna a *Special Interest Group-ok* (SIG – *speciális témákat vizsgáló csoportok*) témái. Majdnem minden címben szerepelt a globális és lokális fogalom pár, a különbség elhanyagolhatónak tűnt. Végül név alapján választottam. *Helen Nicholson* és *Andy Kemp* sikeres szerzők, a gimnazista korosztályt tanító drámatanárok, Angliában előszeretettel használják könyveiket. Harmadik csoportvezetőként a hongkongi *Pansy Tam* csatlakozott hozzájuk. Csoportunk a „*citizenship*”, az *állampolgárság* fogalmát járta körbe. Az angol nyelvben ez a fogalom jóval tágabban értelmezendő, nem pusztán jogi kifejezésként létezik. Újabban már tantárgyként is szerepel a brit iskolások órarendjében, ezzel próbálják a politikusok áthárítani a felelősséget az oktatási rendszerre a fiatalok „politikai apátiájával” kapcsolatban, ahelyett, hogy a maguk felelősségét vizsgálnák abban, hogy miért nem hisz ez a korosztály a demokratikus intézményrendszerben.

A SIG módszertani szempontból érdekesnek bizonyult, a csoportvezetők minden nap más szempontból, más-más eszközökkel járták körbe ezt a fogalmat. Az első alkalommal az egyéni identitásból indultunk ki, azt vizsgáltuk, hogy a nálunk lévő hétköznapi tárgyak, papírok mennyire fejezik ki hovatartozásunkat. Kisebb csoportokban valamilyen mintázatot kellett kirakni a betett tárgyakból, a kapcsolatokat, összefüg-

géseket értelmezve. A kört reflexió követte, mire lettünk figyelmesek, mit vettünk észre? A következő csoportmunka során az állampolgári ismereteket oktató füzetből vett mondatokat kellett értelmeznünk, egymáshoz viszonyítva elhelyeznünk. „A jó állampolgár...” Végül szobrokat készítettünk a jó állampolgárról.

A következő napon a nemzeti identitásunkhoz kötődő külső jeleket, szimbólumokat vizsgáltuk. A gyűjtőmunkát történetmesélés váltotta. Olyan meséket, történeteket, irodalmi szövegeket osztottunk meg egymással, amelyek segítségével, a hovatartozás, az állampolgárság fogalmát különböző szinteken lehet vizsgálni. Foglalkoztunk még az állampolgárság és a nyelv viszonyával, illetve földrajzilag is leképeztük a különböző helyekhez való viszonyunkat.

Módszertani szempontból érdekes volt megfigyelni a térhasználat különböző formáit. A csoportvezetők gyakran kértek minket arra, hogy képezzük le mondanivalónkat a térben, kössünk össze, válasszunk szét pontokat, alakítsunk ki térbeli mintákat. Ez kétféle reflexióra is készítette a résztvevőket: egyrészt a minta kialakításánál értelmezni, csoportosítani kellett saját mondanivalónkat, másrészt, amikor ezt már megtettük, kicsit távolabbról nézhettünk rá a magunk és mások által készített „alkotásokra”, így újabb lehetőség nyílt a reflexióra. A csoport végül egy olyan internetes mese- és szöveggyűjtemény létrehozását tűzte ki célul, amely az állampolgárság, a hovatartozás kérdésének vizsgálatához nyújt alapot.

A délutánok fennmaradó részét a **műhelymunkák és rövid előadások** tették ki. A (nyári) konferencia szervezői tavaszi határidőt szabtak a jelentkezőknek, addig nevezhettek az előadók. Ezek közül válogatták ki a programba illőket, illetve annál jóval többet, hiszen sok egyetem csak akkor fizeti ki a részvételi díjat, – ezt az előadónak is ki kellett fizetni! – ha munkatársuk szerepel a programban.

Byoung-Joo Kim egy koreai színházi nevelési projektről számolt be fél órában, amely a speciális nevelési igényű gyerekek integrációját hivatott elősegíteni. A projektet és a részeként megvalósuló hatékonysági kutatást egy rohamosan terjeszkedő ipari város önkormányzata finanszírozta, mert iskoláiban egyre komolyabb problémát jelent a fogyatékkal élő gyerekek integrációja. A program kicsit túl direktnek, de átgondoltnak tűnt, az előadás a fotókból ítélve igényesen kivitelezettnek. Jó tudni, hogy van TIE Koreában is.

A New York-i *New Victory* színház kizárólag gyerekelőadásokat fogad be. Minden előadásukhoz kapcsolódnak olyan programok, foglalkozások, melyeket a hozzájuk ellátogató iskolák „pluszban” megrendelhetnek. A foglalkozásokat vezető művészek képzéséről tartott gyakorlati beszámolót *Edie Demas*, a színház oktatási referense, és *Jonathan Neelands*, a képzés vezetője. A színház különböző művészeti területeken alkotó embereket alkalmaz: van köztük színész és képzőművész is, hogy a náluk játszott előadásokat megelőző vagy követő programokat csináljanak a velük partnerségben lévő iskolákban. A foglalkozások kitalálása és megvalósítása a művészek egyéni feladata, a nehézséget az egymással történő együttműködés, illetve a művész- és a tanár-szerepek összeegyeztetése okozta. Neelandsék a megoldást egy színházi szervezési forma, az *ensemble színház* működési alapelveiben találták meg. A művészek társulatként működnek olyan szempontból, hogy közösen meghatározzák azokat az alapelveket, amelyek irányítják munkájukat, illetve az értékelés olyan módjait keresték meg, melyek lehetővé teszik, hogy a közösségi alkotás erejét tovább vihesse mindenki az egyéni munkájába. A workshop összesen egy órással volt, így csak ízelítőt kaphattunk néhány munkaformából és bevezetőt a mögötte álló gondolkodásból. Két eleme is elgondolkodtató volt ennek a foglalkozásnak: egyrészt irigylésre méltó, hogy egy színház ilyen mértékben felvállalja, hogy munkája nem ér véget a függöny legördülésével, felelősséggel tartozik közönségének, különösen, ha azok fiatalok. Másrészt a tantestületekben egymástól elszigetelve dolgozó tanárok is eszünkbe juthatnak – érdemes talán azon is elgondolkodni, hogy ha nekik lenne módjuk alkotóközösségként látni magukat, akkor az mennyire változtatná meg a munkájukhoz való viszonyukat.

Több észak-amerikai előadó, köztük *Christine D. Warner* és *Julia Saxton* is aktuális agy kutatásokra alapozták egyórás foglalkozásukat. Ők az agyban működő tükrö-neuronok tanulásban betöltött szerepére hívták fel a figyelmünket. A tükrögyakorlatok segítettek megérteni mondanivalójuk lényegét arról, hogy az utánzás, mintakövetés milyen fontos szerepet játszik az érzelmi intelligencia kialakulásában. Sajnos az idő nem volt elég arra, hogy érdemben lehessen beszélni arról, hogy ennek a felfedezésnek a drámapedagógia szempontjából mi az a jelentősége.

A bergeni egyetem előadója, *Kari Mjaaland Heggstad* workshopja a norvég kortárs színház egyik központi alakjához kapcsolódott. A foglalkozás Jon Fosse *Egy nyári nap* című darabjának feldolgozására épült. A célja az volt, hogy a diákokat felkészítse az előadás megtekintésére. A foglalkozásvezető ehhez nagyon egyszerű eszközöket használt: a darabból négy rövid részletet próbáltunk meg „színpadra állítani”. Lépésről lépésre, különböző egyszerű feladatok segítségével ismerhettük meg a szerző speciális színházfelfogását és „vonódtunk be” egy rövid színházi alkotófolyamatba.

A konferencia – színházilag

A kongresszus második napjának délelőtti plenáris programja egy stadionban zajlott. A brazil *Manoela Souza* és a fülöp-szigeteki *Ernesto Cloma* nagyszabású tréning-show-t tartott a konferencia több száz résztvevőjének „szeressük egymást is, világ színházszeretői” szellemben. Bár az időeltolódás miatt ólmos fáradtsággal küzdöttem, szakmai kíváncsiságtól hajtva mégis beálltam: milyen érzés belülről megélni a kívülről hamisnak tűnő helyzetet... Nem tévedtem, belülről is nyögvenyelősen működtek a rosszul insturált, klisészerű színházi gondolkodásra épülő alapgyakorlatok. „A vidáman ébredő brazil földműves bol-dogan robotol, majd mosolyogva nyújtja szomszédjának bőven termő gyümölcsseinek kosárkáját” – törté-netet illusztráló mozdulatsorok előtt részünk volt egy számomra kétes értékű performanszban, melyet a tréningvezetők a kongresszus előtt készítettek szellemi fogyatékos fiatalokkal. Nem a fiatalok színpadra állítása ellen berzenkedett a lelkem, hanem a könnyed mozgáselemekből álló kliséhalmaz riasztott meg kissé. Az a „müsorpolitika”, amely a kongresszus ideje alatt sokunkat sokszor zavarba hozott: ha most nem tapsolnánk lelkesen, az azt jelentené, hogy konzervatívak vagyunk a másság liberális kezelése elle-nében vagy hogy nem vagyunk szolidárisak a darabban bemutatott elnyomottakkal. Magyarán nem a színházi produkciók minőségét tapsoljuk, hanem azok politikai és morális mondanivalóját, valamint azt, hogy fiatalok adják elő.

A reggeli „meglepetés előadások” közül különösen kellemes volt *A fehér kígyó* legendája. Az európai fül számára szokatlan kínai operaelőadást a *Kantoni Operaház* gyermekénekesei adták elő. A tradicionális kínai színházak – így az opera – művelőit már kicsi korukban (régen 4-5 éves, manapság 7-8 éves korban) beiratják egy színészkolába, ahol napi 4-5 órában tanulják az adott szakma technikai fogásait. Az operá-ban a ritmust, a hangképzést, az akrobatikát, s a szokatlanul hosszú ruhaujjnak a nőiesség és a férfiasság minden jelét kifejező – rendkívül ügyes csuklómozgást igénylő – mozgását. (Mindezeket én is az elő-adást követő nagyon hasznos magyarázatokból és demonstrációból tudom.)

A sok didaktikus, politikai mondanivalójú előadás közül számomra minőségében kiemelkedett a német fiatalok által a csodálatos Viktória parkban, szabadtéren bemutatott előadás, amely a vízről szólt. A német táncszínházi performanszok világához hű – provokatív és koncentrált – előadás a tér egy részének síkfelü-letét használta fel a víz veszélyeinek, pótolhatatlanságának színházi eszközökkel történő bemutatására. Nem is csak az ötletekkel teli táncszínházi elemek miatt örültem annak, hogy a hongkongi este párás me-legében épp ezt a szabadtéri előadást néztem, holott légkondicionált teremben más is lett volna, hanem mert a helyi fiatal közönség reakciója sokat megértetett velem színházi gyakorlatukról és ízlésükről: a *promenade-színház* szabályait hamar megértő fiatalok örömmel szóltak bele a performanszba, szívesen váltak játszópartnerre, bár – mint ahogy az előadást követő beszélgetésen kiderült – a felhívás meglepte őket, s nem mindig úgy reagáltak, ahogy a színészek várták.

Dicséretesnek tartom azt, hogy az IDEA elősegíti a professzionális és az amatőr színjátszás találkozását. Az esti (fizetés!) színházi esték első részében egy profi társulat, második részében egy amatőr diákszín-játszó csoport lépett színpadra. Profi-amatőr, idősebb-fiatalabb korosztály, különböző országok színházi kultúrája keveredett ilyen módon – igen szerencsésen. A tajvani *Shiny Shoes Children's Theater* tárgy-színháza, amelyben a nyelv teljes mellőzése mellett tárgymozgatással és hanghatásokkal teremtődött meg egy sajátos és varázslatos világ, amelyben a legyező szerelmes lett, a falánk evőpálcikák újra és újra hal-talmas lakomákba kezdtek, a kötél sok-sok érzelemmel felfedezte az őt körülvevő tárgyakat. Az est má-sodik részén kevésbé éreztem magam jól: egy fülöp-szigeteki művészeti iskola 14-16 évesekből álló tár-sulata angol nyelven adott elő egy könnyfacsaró történelmi drámát. Ez a korosztály, amelyet még nagy eséllyel tarthatnánk távol a rosszfajta színpadi modorosságtól, olyan patetikus, illusztratív előadással kí-nálta meg a nemzetközi közönséget, hogy az nem vált a fülöp-szigeteki angol nyelvű amatőr színjátszás dicsőségére. Ha fiatalokat lát így játszani az ember, az jut eszébe: istenem, mennyi érték megy kárba a rossz rendezés miatt!

A profi és amatőr színház másik találkozási pontja az, hogy társulatok vagy rendezők projekt-dossziét nyújthattak be, melynek fókuszában a különböző országokból meghívott fiatalokkal való helyszíni pro-dukciónak készítése áll. Egy hónapon keresztül dolgoznak együtt, s ebből a közös munkából kerekedett ki a 30-40 perces előadás.

A szakmai projektek illetve a fiatalok kiválasztásának módját sokan kritizálták (Miért van négy francia fi-atal és egy portugál sem? Milyen alapon fogadják el az egyik társulat projektjét, s miért nem a másikat?) Eddigi tapasztalataim alapján nem hiszek az alkalmi közös produkciókban, s az ellenkezőjéről ezeknek a közös crossing-előadásoknak sem sikerült meggyőzniük.

A közgyűlés

Mint már említettük, az IDEA közgyűlése egy időben zajlott a konferenciával. Ilyenkor a háromévente esedékes tisztújítás mellett a beszámolók és a költségvetés jóváhagyása van napirenden. A második elnöki ciklusába lépő *Dan Baron Cohen* fő célkitűzése, hogy a háromévente megrendezett giga-konferenciák közötti időket nemzetközi drámás projektek sokasága töltsék ki. A változás azonban nagyon lassan megy végbe. Bizonyára segítséget jelentene, ha szakmai kérdésekről, a különböző országokban jelentkező problémákról, lehetőségekről, forrásokról is lehetne beszélni a közgyűlésen, vagy erre teremtené a szervezet külön lehetőséget, mert az időt a hivatalos procedúrák rendszeresen felemésztik.

A költségvetésen kívül két poszt betöltése váltott ki nagy vitát. Az egyik a pénztáros posztja volt, ezt végül a norvég *Aud Berggraf Sabo* kapta meg. A másik a következő, 2010-ben megrendezendő konferencia igazgatói posztjáról alakult ki, melyet a brazil szövetség szervezője Pará állam fővárosában, Belém-ben. A javasolt személy ugyanis az amúgy velszi származású, de Brazíliában dolgozó elnök élettársa volt. Az összeférhetetlenség miatt végül mást jelölt a brazil drámás szövetség, és a kedélyek is lenyugodtak.

Fontos esemény volt az IDEA tagjainak regionális gyűlése. Az IDEA európai tagozatának volt már egy találkozója Frankfurtban, tavaly novemberben. Most csak egy rövid másfél órás megbeszélésre került sor, de ez éppen elég volt arra, hogy kiderüljön, mennyire különböző szándékok és vágyak léteznek egy ilyen szűkebb körű társaságban is. Azonban potenciálisan éppen ez az a kör, ahol partnereket lehetne találni a különböző – EU-s vagy viseigrádi pénzekből megvalósuló – nemzetközi projektekhez. Magyarország elismertsége azt is lehetővé tenné, hogy bizonyosfajta regionális központtá váljunk. A következő európai találkozó októberben lesz Olaszországban.²

A szekciógyűlések mellett az IDEA-n belüli érdekcsoportok ajánlatainak, javaslatainak megfogalmazására is sor került. A Frankofón Csoport kérdések formájában fogalmazott meg határozott kritikát a következő problémákkal kapcsolatban:

- az IDEA Kongresszuson óriási túlsúlyban van az angol nyelv (összesen négy franciául prezentált előadás volt a majdnem hatvan közül, s szinkrontolmacsolás csak a délelőtti keynote-okon volt)
- a délelőtti előadások nagy része túlságosan elméletből kiinduló, tudományos, száraz: jobb lenne, ha több „gyakorló szakember” prezentálhatná munkáját
- az IDEA-nak a nemzeti különbözőségekhez való felszínes és túlságosan szimplifikáló hozzáállása miatt (nem elég „jelmezes felvonulásokkal” felmutatni a kulturális és nemzeti különbségeket, hanem jó lenne azoknak mélyebb, határozott formákat adni, különféle színházi gondolkodásokkal felmutatni)

A felvetésekre természetesen nem születtek azonnali válaszok, azonban tisztán jelzik, hogy ezt az óriási feladatot felvállaló, de kevés erőforrással rendelkező szervezetet rengeteg kérdés és probléma veszi körül. A problémák megoldását – mint sok más esetben – kár kizárólag „fentről” várnunk. Az európai szekció megalakulása például lehetőséget ad arra, hogy kicsiben, alulról jövő kezdeményezésekkel valósítsuk meg elképzeléseinket.

Az IDEA és itthoni dolgaink

Az IDEA konferenciája és szervezeti működése kapcsán sokat gondolkodtunk hazai viszonyainkról, lehetőségeinkről. Ezekkel kapcsolatban fogalmaztunk meg néhány ajánlást:

1. Javaslataink a Színház–Dráma–Nevelés módszertani hétvégéhez és más szakmai rendezvényekhez

- Teremtünk fórumot a különböző területeken dolgozó drámapedagógusoknak az igényeik, problémáik, tapasztalataik megbeszélésére! Alakítsunk ki hosszabb távon működő munkacsoportokat, akik tudják képviselni ezeket a területeket!
- A konferenciának legyen közös nyitása és zárása, ahol lehetőség van a konferenciát átható gondolat, esetleg az éppen aktuális fontos szakmai kérdések megfogalmazására, illetve a rendezvény(sorozat) tapasztalatainak közös megfogalmazására!
- Minden bemutató foglalkozást kövessen szakmai megbeszélés, ahol tudatosítani lehet a gondolkodásmódot, módszertani elképzeléseket, kérdéseket!

² Az „európai szekció” találkozója október 9-12. között került sor Olaszországban, Viterbo helyszínnel. Az európai tevékenység kapcsán jelentkező alapvető feladatokat tisztázni hivatott előkészítő és a feldolgozó levélváltásokban is részt vettünk, de a munkanapokon megrendezett találkozóra nem állt módunkban résztvevőt delegálni. Utólag úgy tűnik, hogy a kb. egy évvel ezelőtt „alulról induló”, rokonszenves európai kezdeményezés jelenleg hangsúlyosabban foglalkozik a hivatallá válással, a központi iroda elhelyezésével, mint szeretnénk, és kevésbé az érdemi kérdésekkel... (A szerk.)

- Az esetlegesen fellépő színjátszó csoport, színház vezetője tartson beszámolót (beszélgetés vagy műhelymunka formájában) a folyamatról, amely az előadás kialakulásához vezetett!

2. Nemzetközi ügyekkel kapcsolatos javaslatok

- Mivel a különböző nemzetközi szervezetekkel különböző hazai szervezetek tartják fenn a kapcsolatot, jó volna egy olyan alkalom, ahol összeszedhetnénk a szervezetekkel kapcsolatot tartó embereket és az MDPT tagjainak beszámolnánk a különböző nemzetközi lehetőségekről.
- Jó lenne projekt-bemutatókat tartani: legyen a projekt témája akár nemzetközi kapcsolattartás, csere, utazás, fesztiválon való részvétel, bátorítva ezzel azokat, akiknek a gyakorlati, pragmatikus útmutatás hiányzik.³
- Levelezőlista létrehozása, ahol az érdeklők értesülhetnek és tájékoztathatnak az általuk ismert aktuális nemzetközi eseményekről.
- Adatbázis létrehozása, nemzetközi szervezetekről, eseményekről.

E számunk fotóillusztrációi (borítón és belíven egyaránt) nem az aktuális szövegeket „képezik le”... Ami itt látható, az mára értékes dokumentummá nemesült. Ezek a képek a drámapedagógia, a gyermekszínházas hazai múltjába adnak betekintést – a '80-as évekbe viszik vissza a nézőt-olvasót. Van, akinek ez hőskor volt. Mások másképp éltek meg. Mindegy: szakmánk múltja, és ha áttételesen is, de része életünknek. Trencsényi Imre képei nem állítanak kiabálva, nem vitatkoznak: dokumentálnak. Teszik ezt a lényegét kiemelve, tartalmilag pontosan, formailag pedig élvezetesen. (K. L.)

**Improvizációs játék a halásztelki ÁMK-ban
a Hollós József vezette drámapedagógiai bemutatón.
Trencsényi Imre felvétele**

³ Ez ügyben ld. az 1. sz. lábjegyzetet! (A szerk.)

Összművészet?

IV. Gyermekszínházi Szemle

2. rész⁴

A Marczibányi Téri Művelődési Központ rendezvénye – akárcsak a korábbi három fesztivál – a gyermekszínházak szinte minden ágát felölelte. Nem összképet adott róluk, hanem a legfontosabb (legértékesebb) tendenciákat, legújabb (legjobb) törekvéseiket mutatta be, erősítette meg.

Az ifjúság megszólítása

Örvendetes fejlemény, hogy ismét nagyobb számban találkozhatunk olyan produkciókkal, amelyek a gyerekkorból kilépő, a felnőtt kor küszöbére érkező nézőknek szólnak. Színházilag egy nagyon mostohán kezelt korosztályról van szó. A gyerekszínházak már nem játszanak nekik, a kőszínházak viszont nincsenek tekintettel rájuk. Annak ellenére sem, hogy az egyik legaktívabb közönségrétegről van szó. (Bár nincsenek pontos statisztikák róla, de nekem az a benyomásom, hogy ha a középiskolások nem járnának színházba, akkor a legtöbb hivatásos társulat legalább a közönségének felét elveszítené.) A középiskolásoknak a legtöbb színház külön bérletet hirdet, de erre pusztán praktikus szervezési okok miatt kerül sor, és nem azért, hogy a színházak speciálisan a diákoknak szóló (az ő problémáikat megjelenítő, az ő nyelvükön beszélő) előadásokat tűzzenek műsorra. A diákok ugyanazokat a produkciókat láthatják, amelyek a felnőtt bérletekben is mennek.

A Bárka Színház nem először (de talán utoljára) jelentkezett speciálisan középiskolásoknak szóló produkcióval. 2002-ben *A Pál utcai fiúkból* mutattak be adaptációt, 2004-ben *A Legyek urát* tűzték műsorra, 2006-ban pedig az *Iskola a határon* színpadi változatát vitték színre. Mindhárom előadást Vidovszky György rendezte, aki nem csak rendező, hanem pedagógus is: hosszú évek óta tanít drámatagozatos gimnáziumokban, egyike a legjelentősebb diákszínházi rendezőknek, a nevéhez számtalan fesztiválgyőztes produkció kapcsolódik.

Szerencsés döntés volt a Bárka vezetői részéről, hogy felkérték Vidovszkyt színházi előadások készítésére, hiszen végeredményben a magyarországi színházi repertoárban unikumnak számító produkciók születtek. Vidovszky a Bárkán is az iskolai tevékenységét folytatta (ha úgy tetszik: teljesítette ki), hisz „kőszínházi” rendezéseinek szereplői is többségükben diákok. Így velük sem csak művészi, hanem pedagógiai (művészetpedagógiai) munkát végezett. Nemcsak színészpédagógiai feladatokat vállalt magára (a több előadásban is részt vevő szereplők fejlődése szemmel látható), hanem arról sem feledkezett meg, hogy aki diákokkal dolgozik, diákoknak rendez, az feltétlenül pedagógiai feladatokat is magára vállal. A Bárka Színház új igazgatója azonban nem tartott igényt Vidovszky további munkájára, de más színházakban (Kolibri, Debrecen) lehetőséget kapott újabb rendezésekre.

Az *Iskola a határon* sok szempontból Vidovszky trilógiájának legmerészebb vállalkozása. Ottlik Géza regénye ugyanis jóval bonyolultabb, mint Molnár Ferenc vagy William Golding írása. Ottlik számára a történet elmesélésénél fontosabb a történetmesélés összetettsége, azok az idősík- és nézőpontváltások, amelyek bizonyos értelemben kiismerhetetlenné (és megítélhetetlenné) teszik a történetet. Vidovszky és az adaptációt készítő Gyarmati Kata több helyes döntést is hozott ez ügyben, nyilván már a munka kezdetén. Az derül ki színpadi változatukból, hogy nem értelmiségi kultuszelőadás, hanem kamaszszínház létrehozására törekedtek. Bár nem szerkesztettek a regény motívumaiból lineáris történetet, az idősíkváltások, áttűnések némileg az előadásban is megmaradtak (sokszor izgalmas asszociációk szervezik a jelenetváltásokat, de még a térhasználatot is), de a színpadra állítókat nem az érdekelte, ami Ottlik művét a magyar irodalmi elbeszélés egyik etalonjává, példaértékű alapkönyvévé teszi. Őket az a kamasztörténet izgatta, amely az egykori katonai fiúiskolában lezajlott. És ezt nem is modellhelyzetként kezelték, hanem olyan konkrét időhöz nem rögzíthető szituációként, amely a mai diákok életére is érvényes.

Abból is egyértelműen kiderül, hogy az előadás a kamaszok történetére koncentrált, hogy zárójelbe kerülnek a felnőtt szereplők. A körletparancsnokot és a tábort lelkészt (igencsak ellentétes jellemvonásokkal és viselkedésmódjukkal) valamint az orvost ugyanaz a színész játssza (Gados Béla), a női szereplők közül viszont csak Medve anyja jelenik meg (Varga Anikó). Így egy zárt „férfivilág” születik, amely azonban nem a katonai fiúiskola teljes működését idézi fel. A középpontba az a konfliktus került, amely az új diákok, Medve (Dér Zsolt) Bébé (Fancsikai Péter) és társaik, illetve a régiek, Merényi (Juhász La-

⁴ A IV. Gyermekszínházi Szemlééről beszámoló írás első része a DPM 33. számában jelent meg. (A szerk.)

jos) és „bandája” között alakul ki. Egy feszültségekkel teli, vérre menő, sokszor már az irracionális határát súroló játszma alakul ki köztük, amelyhez a felnőtt világ csak asszisztál, s amelyben – bármerre is fordul a történet – valójában mindannyian csak vesztesek lehetnek. Olyan előadás született a Bárkában – nem kis részben a kamaszszínészek hiteles, pontos, meggyőző játékának köszönhetően –, amely őszintén szegez a nézőinek olyan kérdéseket, amelyről nem szoktunk igazán beszélni.

A Kolibri Színház sem először szólítja meg a kamaszokat. A korosztálynak szánt előadások közül kétségtelenül a *Kövek* (2003) emelkedik ki, amely két kamasz véletlenül (véletlenül) gyilkosságba torkolló tengését-lengését jelenítette meg. Miközben a nézők izgalmas színházi (színészi) játék részesei voltak, valódi etikai problémákkal is szembesültek. Ezt az előadást folytatja a *Csatárok* (2006) is, amelyet szintén az ausztrál Stefo Nantsou állított színre. Afféle színházi mindenés ő. Maga írja, rendezi, játssza is a darabjait, zenél is bennük. Kis társulatával felnőtt témákat dolgoznak fel kamaszok számára.

A *Kövek* éppúgy újsághír kapcsán született, mint a *Csatárok*. Ez utóbbi darab egy falusi focicsapat fiatal „sztárjainak” egy napját követi. Miközben készülnek a mindent eldöntő nagy meccsre, az edző tilalma ellenére bulizni is mennek, ahol félreértések, szerelmi bonyodalmak támadnak. Ez egymásnak ugrasztja a fiúkat, így nemcsak a sorsdöntő mérkőzést veszítik el, hanem véletlen tragédiákba is torkollik az életük: az egyik fiú meghal, a véletlen vétkeseket kiközösíti a falu. Hasonló élményt hagy a nézőkben a *Csatárok* is, mint a *Kövek*: miközben senki nem követett el súlyos bűnöket, az apró vétségek, meggondolatlan lépések, kicsi árulások visszavonhatatlan következményekkel járnak. Olyan megrendüléshez, amely a hétköznapok súlytalan döntéseinek felelősségével szembesítik a kamaszszerelőket.

A *Köveket* folytatja a *Csatárok* abban az értelemben is, hogy a számtalan szerepet egy igencsak szűk létszámú színészcsapat játssza el. A *Kövek* remek duója, Ruszina Szabolcs, Szanitter Dávid a *Csatárok*-ban kiegészült Megyes Melindával. Játékukat egyfajta virtuóz technika jellemzi, amelyben könnyedén kibelépnek szerepekbe, szabadon váltanak nemcsak a figurák, hanem a mesélés, a felidézés helyzetei között is. A játéktípus is elsősorban a kamaszközönséget szólítja meg: záporoznak a humoros ötletek, a jól eltalált gegek, amelyek azonban utat nyitnak a megrendülés felé is. Két okból tűnik azonban a *Csatárok* kevésbé sikeresnek, mint a *Kövek*. Egyrészt sokkal kuszább a története, a rengeteg fölösleges szál miatt az „életvétség” problémája sem tud olyan plasztikusan megjelenni benne. Másrészt – az előzővel szoros összefüggésben – a színészek is jóval több szerepet játszanak (nemcsak a teljes focicsapatot, a buli összevevődött közönségét, hanem a szülők nemzedékének kocsmái társaságát is), így ha felismerhetővé akarják tenni az összes megjelenített alakot, akkor óhatatlanul is a karikírozás, elrajzoltág irányába kell elmozdulnia a három színésznek. A néhány vonással felvázolt figurák azonban csökkentik a főszereplők hitelességét is, különösen azért, mert a színészeknek nem jut elég energiájuk és terük arra, hogy mélyebben ábrázolják azokat az alakokat, akikről mégiscsak szól ez a játék.

Furcsa mód több ponton egybecseng a Kolibri előadása a Krétakör Színház legújabb vállalkozásával. Schilling Árpád ugyanis a *Hamlet* radikális változatát rendezte meg, amelyben a darab 23 szerepét csak 3 színész játssza el. Tehát ez az előadás is szerepekbe való be- és kilépések láncolatára épül. Ugyanakkor a *Hamlet* is tele van olyan gegekkel, ötletekkel (kiszólásokkal, játékokkal, zenei idézetekkel), amelyek a középiskolás közönség számára lehetnek igazán ismerősek, még ha ez a diákos hangütés – szemben a *Csatárok*kal – nem is tekinthető az előadás alapminőségének.

(A Krétakör *Hamletje* versenyen kívül szerepelt a Gyermekszínházi Szemle műsorán. Ennek csak egyetlen oka volt, az, hogy a fesztivál szervezői már előzetesen felkérték zsűritagnak Gáspár Mátét, a Krétakör produkciós vezetőjét, akitől a versenyprogram véglegesítése után sem akartak megválni. Ugyanakkor az egyik válogató – ezen cikk szerzője – magáról az előadásról nem szívesen mondott volna le, mert kiemelkedően fontos bemutatónak érezte. És ez a vélemény azután sem változott, hogy még kétszer látta a *Hamletet*. Csak épp az változott, hogy miért tartotta jelentősnek a vállalkozást.)

A válogatás idején egy gimnáziumban láttam az előadást. A Krétakör ugyanis először középiskolákban és egyetemeken turnézott a produkcióval. „A kivinni a színházat az iskolába” gesztusa épp ellentétes a mai magyar színházban zajló folyamatokkal, amikor is a társulatok döntő többsége legfeljebb csak külföldi utak alkalmából hagyja el a székhelyét. Schilling társulata azonban egyébként is mozgékony csapat, akik a középiskolai turnéjukkal egyértelműen azt jelezték, hogy új nézői rétegeket akarnak bevonni, afféle „közönségnevelési” programba kezdtek. Az előadás szertelen játékosága, oldott humora, diákos hangütése pontosan szólította meg ezt a célközönséget.

A Szemlén – amikor másodszor láttam az előadást – szintén diákközönségnek játszott a Krétakör. Az eltelt néhány hónap alatt azonban sokat fejlődött a *Hamlet*, pontosabbak lettek benne a váltások, összetettebbé vált a hangütése, elmélyültek a színészi alakítások (ha egyáltalán lehet ezt a kifejezést használni egy olyan produkcióval kapcsolatban, amelyben nincsenek hagyományos értelemben vett figurák, a szerepalkotásnak egy jóval bonyolultabb szintjén haladnak a játszóak). A Krétakör ugyanis nem csak nézőnevelés-

re használta a középiskolai turnét, hanem arra is, hogy dolgozzon a produkción. Ez is unikum a magyar színházi életben, csak néhány kiemelkedő, főleg alternatív társulatra jellemző, hogy egy előadás belső élete nem zárul le a bemutatóval, hanem épp ott kezdődik igazán el.

Harmadszor most augusztusban, felnőtt közönség előtt láttam a produkciót. A „felnőtt változat” szóról szóra megegyezik a „diákváltozattal”, csak épp még pontosabb lett. Így az ötletgazdagságával, sokféle hangulatával, bonyolult belső játékaival már-már kaotikusan sokirányúnak tetsző produkcióról kiderült, hogy mindennek határozott funkciója (és egyértelmű iránya) van benne. Sőt a „közönségbarát” gegeknek tűnő megoldásokról is megbizonyosodott, hogy bizony határozott színházi gondolatok állnak mögöttük. Így a kamaszokat megszólító, a kamaszok nyelvén beszélő előadás (amely Hamletet is kamasznézőpontból értelmezte, történetében a kamaszkor problémáit ábrázolta: az én-azonosság kérdését, a szülőkhöz való viszony ellentmondásait, a beilleszkedés és a feladatvállalás problémáit), felnőttszínházként is érvényesnek bizonyult. Sőt bizonyos értelemben érvényesebbnek, megerősödhetek benne ugyanis azok az erények, amelyek csak színházként értelmezve, színházi kontextusba kerülve tűnnek fel: a személyessége, teátrális merészsége, a radikális formakezelése stb.

Sok szempontból egy TIE-programra emlékeztet a Krétakör *Hamletje* (még ha Schilling Árpád bizonyára el is háritaná magától ezt a feltételezést). Egyrészt a *Hamlet* is előbb kezdődik és később ér véget, mint maga az előadás. A térbe lépő nézőket maguk a színészek fogadják (mint a TIE foglalkozásvezetői), segítenek az ültetésnél, ráhangolni igyekeznek a *produkcióra*. De maga az előadás is tele van a TIE-ből (is) ismert megoldásokkal: bevezeti a nézőket a saját színházi nyelvébe, közvetlenebb kapcsolatot tart a közönséggel, maguk a színészek több szerepet játszanak, ki-be lépnek a különféle figurákba, miközben folyamatosan fenntartják azt a kvázi civil szerepet, hogy ők maguk a saját személyükben is jelen vannak, nem csak a szerepeikben. Ugyanakkor – nyitottsága és oldottsága ellenére – ez az előadás alapvetően színház marad, hisz elsődlegesen az alkotói koncepcióból adódó struktúra végig vitelére törekszik, nem ad lehetőséget a nézőknek arra, hogy maguk is részvevői legyenek a játéknak, azaz személyes problémáikat, egyéni világlátásukat belevíve a játékba, alakítsák is azt.

A TIE-val való rokonsága félreértésekhez is vezethet a *Hamlettel* kapcsolatban. Elsősorban az előadást követő beszélgetés miatt. Ugyanis a hasonló szituáció ellenére a Krétakörből teljességgel hiányzik a szándék, hogy az előadásban felvetett problémákat vigyék tovább a beszélgetésben. Nincs is semmilyen módszerük arra, hogy elmélyítsék, morális-filozófiai kérdéssé alakítsák a színházi élményt, amely az előadás adott a nézőknek. Egyszerűen csak arra kíváncsiak a krétakörösök, hogy mit értettek meg az előadásukból, esetleg mit éltek át a segítségével. Bizonyára lehetnének ügyesebbek is, kérdezhetnének pontosabban, felvértezhetnék magukat módszertani háttérrel is. De akkor a pedagógia irányába indulnának. De ők meg akarnak maradni színháznak, de olyan színháznak, – és ez is túlmutat a hazai gyakorlaton – akik eleven kapcsolatot kívánnak tartani a közönségükkel.

A Szemlén bemutatott TIE-programok közül a Káva Kulturális Műhely bemutatója szintén kifejezetten az ifjúságot szólította meg, a 13-15 éves korosztályt. Schwajda György *Szent család* című darabjából kiindulva ők is a kamaszkor alapproblémáira kérdeztek rá: a családhoz való viszonyra, a szülő gyerek kapcsolat alakulására, az elszakadásra, a szeretetszarolásra, az elmagányosodásra.

Remek a program színházi része. Tóth Miklós rendező picit belenyúlt a darab szerkezetébe, nem csak azért, hogy jól illeszthető legyen a foglalkozás(ok)hoz (a meg-megszakadó előadásba illeszkednek a gyerekekkel való játékok), hanem azért is, hogy az eredetnél sejtelmesebb, sokértelműbb történet alakuljon ki. Ugyanakkor figyelemre méltó a rendezői munka is: pontosak a szituációk, jó a színészvezetés, plasztikusak a karakterek. Az alakítások közül az öregasszonyt játszó Seregley András játéka emelkedik ki. Értethetően, hisz ziccer szerepről van szó, még ha ezt a színész egy pillanatra sem érzékelteti. Ennek a visszafogottságnak és jó ízlésnek köszönhetően egy pillanatra sem jut eszünkbe rákérdezni arra, hogy miért férfi játssza a nő főszerepet. Ugyanakkor a helyükön vannak az előadásban a többiek is: Patonay Anita, Bori Viktor, Takács Gábor (aki foglalkozásvezetőként is irányítja a programot).

Maga a foglalkozás is átgondoltnak tűnik. Egyrészt pontosan kapcsolódik a színházi előadáshoz. Például a díszlet és a tárgyak vizsgálata nemcsak a felhasznált színház nyelvébe vezet be, hanem az ábrázolt világba is, sőt a szereplők jellemébe is, az ő megismerésük is ezzel kezdődik. Az előadás nyitva hagyott helyzetei valóban nyitott kérdésfeltevésekre ösztönözik a gyerekeket. Ehhez a szituációk, a figurák alapos körüljárását és továbbgondolását segítő feladatok is hozzájárulnak. A gyerekek valóságos problémákkal szembesülnek, valódi lehetőségeket keresnek. És nyitott az előadás és a foglalkozás befejezése is: a gyerekek ezáltal nemcsak az érzelmi csapdahelyzeteket tapasztalhatják meg, hanem azt is, hogy az igazán feszítő emberi problémákra nincsenek magától értetődő válaszok. Hogy mindannyiunknak meg kell küzdenünk a valóban feloldó, megoldást kínáló emberi gesztusokért. Valami biztosan történik azokkal a diákokkal, akik végighaladnak a program kínálta úton. Míg a foglalkozást indító szobrokba általában a ké-

szén kapott ideálképeiket vetítik a gyerekek bele, az előadás végén az átélhetővé tett életproblémákra egyéni megoldásokat keresnek. Tehát keresik az utat. Hátha képesek lesznek majd emberibb viselkedésmódokat találni azokban a helyzetekben, amelyeket a felnőttek rendre elrontanak.

Újramesélt mesék

A Szemlén szereplő másik TIE-csoport, a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ teljesen más típusú programmal jelentkezett. Míg a Káva produkciója megtartotta az előadás és a foglalkozás kettősségét, addig a Kerekasztal bemutatójában már teljesen egymásba olvadt a két összetevő. Így az sem vált élesen szét, amikor a diákok nézőként, illetve játszóként vettek részt a programban. Ez a nyitottabb (de korántsem kockázatmentes forma) sok szempontból a TIE magyarországi módszertana megújítási kísérleteként hatott.

Annyiban hagyományosnak tekinthető a Kerekasztal programja is, hogy közismert történetet választott kiindulópontként. Az írott anyag ezúttal Andersen meséje, *A császár új ruhája* volt. Ugyanakkor teljesen szabadon kezelte a társulat ezt az alapanyagot, nem adaptációt készítettek belőle, egyetlen elemét sem akarták reprodukálni, csak azt a világot idézték fel, amely felsejlik belőle.

A foglalkozás egésze afféle színházi játéknak tekinthető. A társulat olyan kiinduló szituációt választott, amely lehetővé teszi az alapanyagul választott történet világába való belépést: képzeljük el, hogy a despota császár a gyerekeket is börtönbe veti, és most mi is ide kerültünk. A 7-8 éves gyerekek (a program nekik szól) ekkor belépnek a *Fogságban* szituációjába. Innentől kezdve maguk is belső résztvevői (és nem kívülálló megfigyelői) az eseményeknek, amelyek alapvetően annak a megértését szolgálják, hogy hogyan működhet egy ilyen világ, amelyben a hatalmi önkény irracionális viszonyokat teremt. Természetesen a 7-8 évesek nem elvont szinten, hanem gyakorlati kérdések formájában találják magukat szemben ezekkel a problémákkal: hogy került börtönbe az igazmondó fiú, aki végül kimondta, hogy a császár meztelen? Milyen büntetés vár rá? Miért ilyen a császár? Gyerekként lehetett-e volna vele együtt játszani? Hogyan maradhatott meg ilyennek? Miképp lehetne kiközösíteni despotizmusából?

Bár a foglalkozásnak vannak kész színházi elemei (jelenetei), de ezeknek sem a szövege, sem a végkimenetele nem feltétlenül rögzített. A gyerekek körében játszott, rájuk mint szereplőkre is számító jelenetek sokat őriznek improvizatív jellegükből, hisz a gyerekek bármikor befolyásolhatják őket, elmozdítják ilyen vagy olyan irányba. Ugyanakkor ez azt is eredményezi, hogy a gyerekek valóban résztvevőként viselkednek. Ez nem csak azt jelenti, hogy befolyásolják a jeleneteket, hanem azt is, hogy ezek érzelmileg mélyebben érinti őket. Azaz tényleges érzelmek és valódi szándékok szabadulnak fel bennük. Tényleg tétje lesz számukra a játéknak. Kiszámíthatatlan, hogy merrefelé indulnak. Mindezt követni, kontrollálni, irányítani, sőt saját nevelési céljaik felé fordítani kell a Kerekasztal tagjainak. Ez valódi kihívást jelent számukra, amelyet lenyűgöző szakmai felkészültséggel teljesít Lipták Ildikó, Bethlenfalvy Ádám, Nyári Arnold és Hajós Zsuzsa.

A történetek újramesélésére nemcsak nevelési szándékból, hanem színházi célokból is gyakran válnak a társulatok. Sőt a gyerekszínházakban (ahol kevés az eredeti mű és rengeteg az adaptáció) ez a leggyakoribb forma. Ezek közül – a fesztiválon látott előadások tekintetében – kiemelkedik Marosvásárhelyi Ariel Ifjúsági és Gyermekszínház *Mirkó királyfi* című előadása. A Grimm testvérek meséjét Zalán Tibor írta bábszínpadra, úgy, hogy a szöveg felidézzék az erdélyi népballadák sejtelmes, némileg komor, de mindenképpen költői világát is. Ez biztos alapot teremtett Lengyel Pál rendezéséhez, amely nemcsak plasztikusan, hanem poétikusan is mesélte el a történetet. Ebben nagy segítséget jelentettek Matyi Ágota díszlet- és bábtervei is. Végeredményben az előadás nemcsak világossá tette a mese fordulatait, hanem bátran élt a bábszínpad vizuális kifejezőeszközeivel is, így a történet motivációin túl annak mitikus, szimbolikus szintjei is feltárultak. Nagy szakmai tudással elkészített, pontos munkát láttunk.

Ugyancsak egy ismert történet újramesélésére vállalkozott a Föregteg Színház. A fiatalokból álló lelkes csapat Árgyélus királyfi és Tündérszép Ilona történetét mesélte újra. A sztorinak már sok adaptációjával találkoztam, így bizton kijelenthetem, hogy a Föregteg Színház változata volt az egyik legjobban követhető, legpontosabban motivált variáció. De a Kaszás Villó irányította fiatalok nemcsak a pontos történetmesélésre törekedtek, hanem egyfajta rítust igyekeztek kibontani a sztoriból. Ehhez komplex színházi formát választottak, amelyben (a szépen énekelt és táncolt) népdalok és néptáncok kapnak igazán hangsúlyos szerepet. Bizonyos értelemben erősebb teátrális hatással bírnak, mint a jelenetek, amelyek nem mindig elég meggyőzőek, főleg a stilizálási módjuk miatt. Néha már-már önmagáért való mutatványnak (produkciónak) hatott egy-egy színpadi megoldás (pl. a verekedés), összességében azonban lendületes, igazi közlésvágy vezetett produkciót láttunk.

Összművészet?

A komplex színházi formáknak, ha úgy tetszik, a művészetek teljességének a bevonása a gyerekelőadásokba ugyancsak jellemző (és támogatandó) tendenciának tűnik. Ezek közül az előadások közül a Szemlén a Harlekin Bábszínház *Gyermekeknek* című előadása szerepelt. A produkció Bartók valóban gyermekeknek szánt, gyerekdalokat és népdalokat feldolgozó, miniatűr zongoradarabjaiból indult ki. Ezekhez a rövid zenedarabokhoz az előadás kicsi etűdöket illeszt, amelyek mozgó, alakuló képeket társítanak a muzsika mellé. Ezek a vizuális fantáziára, a szabad asszociációkra épülnek. A színház itt a zene és képzőművészet között közvetít, és ehhez legfőbb eszközü az oldott játékoságot hívja. De vajon nem az összművészet-e a gyerekszínház igazi formája?

Sándor L. István

Drámapedagógia vizsga gyerekcsoportja a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán;
vezető tanár Kovács Andrásné. *Trencsényi Imre felvétele*

Spárta

A Magyar Drámapedagógiai Társaság harmadik alkalommal rendezte meg SPÁRTA-DRÁMA elnevezésű programját. Ez a nem akkreditált, szabad képzési forma nagy népszerűségnek örvend szakmai körökben: akik tanulni akar és akik hajlandók nyáron, augusztus közepén, a legmelegebb napokban is időt-energiát szánni a drámára, színházi nevelésre, gyermekszínháztásra, azok már várják, figyelnek rá és jelentkeznek. Jelentkeznek, ugyanis a programokra az érkezés sorrendjében – a gyakorlat szerint főként elektronikus úton – lehet a részvétel lehetőségét lefoglalni. A programok létszámban felülről korlátozottak – a létszámbeli alsó korlát bevezetésére pedig nem igazán volt szükség...

Felkért tanáraink ingyen tanítottak idén is: ez a nemes gesztus, úgy tűnik, a rendezvény hagyományozódó elemei közé került. Eppen emiatt a résztvevőket ennek a támogatás hiányában is megrendezett képzésnek

csak a közvetlen költségei terhelik: idén csekély, jelképesnek mondható térítési napidíjat fizettek csak: a „Spártának” nincs köze a „piaci árakhoz”...Köszönhető ez tanáraink mellett a Marczibányi Téri Művelődési Központnak, amely azzal támogatta a rendezvényt, hogy nem kért terembért és állta a minket kiszolgáló személyzet költségeit.

A képzés tanárait arra kértük, hogy adják le közlésre vázlataikat, avagy válasszanak másmilyen műfajt, amiben azzal foglalkoznának, hogy mi történt az általuk vezetett foglalkozáson, tréningen, drámaórán, előadáson stb. A kérés többek esetében meghallgatásra talált. A beérkezett írásokat közreadjuk, remélve, hogy a „Spárta” egyes foglalkozásainak tapasztalata (és élménye, öröme) tovább osztható lesz Telegdy Balázs, Tegyi Tibor, Vatai Éva, Körömi Gábor, Kis Tibor, Lukács Gabriella, Mészáros Beáta és Bethlenfalvy Ádám írásának publikálásával.

(A szerk.)

Tanár tervez, diák végez

– kísérleti drámapedagógiai műhely –

Telegdy Balázs

A Spárta-Dráma nem könnyen besorolható rendezvényfajta. Ez jó. Nem tudom, hogy pontosan mi köze is van az ókori városállamhoz, és hogy miben is állnának azok a bizonyos spártai körülmények, de ha egy gyors asszociációs játékot futtatok le magamban, akkor valami hasonló sor jut eszembe a két dolog kapcsolatáról: emberek, akik elhivatottak valami iránt, hajlandók áldozatokat hozni saját fejlődésük érdekében, képesek erőfeszítésekre, tudják, hogy mit keresnek, mi a céljuk, alázat van bennük, tudják, hogy együtt többre képesek, mint külön-külön. Ha hozzáteszem, hogy „szabad oktatási forma”, akkor erről az jut eszembe, hogy valamiféle közös tanulásról van szó, önkéntes alapon szerveződő, új tapasztalatokat kereső együttről. Én ezeket az összetevőket tekintem a legfontosabbnak, igyekeztem hát ebben a szellemben összeállítani a foglalkozásomat. Nagyon érdekelne, hogy mindazok, akik részt vettek benne, milyen tapasztalatokhoz jutottak, de sajnos erről nem számolhatok be, csak arról, hogy én mit tanultam.

A meglehetősen szerénytelennek tűnő (például Grotowski vagy Peter Brook kísérleti színházát megidéző) „kísérleti drámapedagógia” megnevezés magyarázatra szorul. Szemléletet és tanulási módszert értek alatta. Létező igényre egyfajta választ. Mindenféle alkotó tevékenységnek gyakran szerves része önmaga természetének megismerése. A drámapedagógia nem lezárt, kőbe véssett mesterség, hisz akkor halt volna. Mindaz, amit tankönyvekből és mesterkurzusokon mások tapasztalataiból megtanulhatunk, fontos eredmények, köztük számos olyan megállapítással, amely alaptörvénynek tűnik. Nem vonom kétségbe, hogy vannak ilyenek, de talán kevesebb a kőbe véssett szabály, mint a felfedezésre váró terület, és kétségtelenül a legtöbb a gyakorlatban, tapasztalatok során összegyűlt elágazás és variáció. A kísérleti módszer lényege szerintem az, hogy gyűjtsünk össze minél több tudást, közös tapasztalatot, majd módszeresen tegyünk föl kérdéseket a dolog működésével kapcsolatban. Mindazt, amit tudunk, szedjük szét alkotóelemeire, és rakjuk össze újra, többször, többféleképpen –, azért, hogy megtudjunk valami újat a dolog működéséről, hátha az ismert elemek vizsgálata valamilyen új ismerethez vezet. Mindezek mellett az egymással való kísérletezésnek van egy másik haszna is. Nagyon gyakran kerülünk olyan helyzetbe, hogy a felmerülő új ötleteinket, szokatlanabb megoldásainkat nem merjük bevinni a gyerekek közé, félve attól, hogy nem működik, kicsúszik az irányítás a kezünk közül. Sokszor azt érzem, hogy mi, drámatanárok, biztonsági játékokra vagyunk kényszerítve, a jól bevált formákhoz nyúlunk, hisz a gyerekekkel nem akarunk kísérletezni – helyesen. Egy ilyen típusú műhelymunka felszabadít ez alól. Magunk vagyunk, egymás között, most a saját bőrünket visszük vásárra.

Gondoljunk bele abba, hogy egy gyakorló drámatanár órára készül: késő este ül a papír felett, kezében toll, körülötte konvenciólista, drámás könyvek, esetleg tanfolyami jegyzetek, végül megszületik az óraterv, amely másnap „bevetésre” kerül. Akár egyedül, akár kollégákkal együtt tervezek, az a benyomásom, hogy ebben a folyamatban rengeteg a bizonytalanság. Nem a jóféle, az alkotó munkánál jellemző termékeny bizonytalanságra gondolok, hanem az utóbb fölöslegesnek tűnő kacskaringókra, tévutakra. Ez a bizonytalanság két dologból biztosan adódik: egyrészt nem tisztáztam, hogy a dráma mely területei tervezhetőek és tervezendők egyáltalán, másrészt úgy érzem, nem állnak rendelkezésünkre tervezési stratégiák. Tervezni természetesen sokféleképpen lehet, elindulhatunk szinte bárhol (egy erős képből, irodalmi szövegből, egy problémából stb.), de a tervező gondolkodásban kell lennie egy olyan rendszernek, amely biztosítja, hogy a megvalósuló tevékenység résztvevői valóban arról tanuljanak, amiről szeretnének.

Bár a foglalkozás célja nem a tervezés maga volt, mégis megkerülhetetlen eszköze, amelynek működéséről vagy működésképtelenségéről képet kaphattunk.

Munkánk során egy a dramatikus tevékenységet meghatározó építőelemekre (a továbbiakban drámaelemek) épülő stratégiát követtünk.⁵ A lényege, hogy *a tervezést három nagy szakaszra és lényegében tetszőleges számú szintre bonthatjuk. A három szakasz: a tanári célok pontos meghatározása, a tevékenység folyamatainak és végül a tevékenység formájának tervezése.* A drámaelemeket önállóan vagy több elemet összefogva egy-egy szinten belül gondolunk végig, a meghatározott tanulási céljaink szerint. Az idő rövidsége miatt egy teljes óra tervezéséről le kellett mondjunk, ezért egyetlen helyzet kidolgozásával modelláltuk a folyamatot. A kísérlet alapkérdése az volt, hogy a drámaelemekről a tervezés során hozott döntéseink mennyiben szolgálják a tanítási céljainkat. Másképp fogalmazva: hogyan befolyásolják az egyes drámaelemek a tanulási területet és a résztvevők tanulási lehetőségeit?

A vizsgálandó helyzet az Antigoné egyik jelenete: Haimón, miután megtudta, hogy kedvesét sziklásírba küldi apja, Kreón király, kísérletet tesz rá, hogy lebeszélje róla. Az antik drámából kölcsönzött helyzetet tehát egy tanítási dráma jelenetévé kellene formálnunk, a lehető legszabadabban kezelve az irodalmi anyagot, a tanulási területünkre koncentrálnak. Izgalmas és a közös munka belső motivációját segítő lett volna, ha közösen találjuk meg a kísérletünk kiindulópontját adó tanulási területet, de ismét az idő rövidsége miatt a csoport ezt készen kapta, elfogadásukra számítva én határoztam meg. A tanulási területünk ezek szerint a szülők és gyerekeik közti kapcsolat problémái, fókuszunk pedig a következő: Milyen lehetőségei vannak egy gyereknek arra, hogy befolyásolja a szülei véleményét? A tervező munkánk tehát a második szakasztól, a tevékenység egészét meghatározó tényezők tervezésével kezdődött. Négy tervezési szinten dolgoztunk. A kontextuson belül a *helyszín, a korszak, a keret és történet* egyes elemeit határoztuk meg, megtartva az ókori Thébát, de nyitva hagyva, hogy a városon belül hol játszódik a jelenet, az ókori Görögország társadalmi és politikai berendezkedéséből mit tartunk fontosnak, mit emelünk be az órába, hogy a jelenben kik vannak jelen az eredeti dráma szereplői közül, és hogy milyen történet része lesz a jelenet. A következő szinten a Haimón és a Kreón szerep tartalmaival foglalkoztunk, a típussal, a cselekvési és gondolkozási modelljeikkel, szándékaikkal és viszonyukkal. A harmadik tervezési szinten a szimbólumhasználat, a feszültség, a kontraszt, az idő és a tér kérdéseivel, majd végül a tanári munka tervezésén belül a tanár céljairól és választható stratégiáiról gondolkoztunk. Mindezek után következett csak a harmadik tervezési szakasz, vagyis a munkaforma meghatározása.

Mint az talán sejthető, mindebből menet közben szelektálni kellett, minden szinten csak azokat az elemeket terveztük, amelyek a kipróbáláshoz nélkülözhetetlenek voltak. A tervezési szakasz után az is látható volt, hogy a négy csoport négy variációjának kipróbálása nem fog beleférni az időnkbe. Végül a teljes munkafolyamat csak az egyik csoport esetében tudott végigfutni. A felállított kísérlet lényegében most kezdődött, és a következő körülmények között zajlott: a tervező csoport még a tervezőmunka során kiválasztott egy tanárt, akinek az volt a dolga, hogy megvalósítsa mindazt, amit a tanári munkáról a csoport meghatározott. Csoportjának többi tagja nem vett részt a játékban, hanem a munkáját figyelte, és szükség esetén tanácsokat adott neki. Szintén nem vett részt a játékban a többi három csoport egy-egy tagja, akik „független megfigyelők” voltak, tehát úgy vizsgálták az éppen zajló drámamunkát, hogy nem vettek részt a tervezésben. A tanár tehát a többi csoporttaggal játszott, miután csoportja felkészítette a játzókat: szóltak azokról a körülményekről, amelyekről a tervezés során döntöttek, és amelyek meghatározzák a munkát.

A látott variációban Haimón Teiresziással, a jóssal beszélget az apjával való beszélgetés előtt, célja, hogy tanácsot kérjen tőle a sorsdöntő beszélgetés előtt. Egyfajta felkészülésről volt tehát szó a következő jelenethez, amit fórum-színházként képzelt el a csoport. Helyszínünk a királyi palota egy félreeső kertje. A tanár Haimón szerepében elsősorban őszinteségével és tanácsstalanságával próbált véleményeket kérni a játzóktól. A beszélgetés – talán a helyzet szokatlanságától is – kicsit nehezen indult, majd fokozatosan beindult. A választott munkaforma szerint a csoport minden tagja az öreg jóst játszotta, a tanár pedig Haimónt. A tervezés során hozott döntések több kérdést is felvetettek. A kontextussal kapcsolatban fontos döntés volt Teiresziász figurájának behozása. Az idős, tapasztalt, mágikus erővel rendelkező férfit szívesen játszották, könnyen játékba vihető, és magasabb státusza valamint „mindentudása” miatt megnyilvánulásra készteti a játzókat. A kontextus másik eleme, amiről a tervezők döntöttek: a kert. Bár a játékban az ebben rejlő lehetőségeket messze nem játszottuk ki, feltételezhető, hogy a palota központjától távolabb eső helyszín felszabadultabbá teheti Haimónt, illetve a helyszínből adódó intim tér bizalmas beszélgetésre ad alkalmat. Fontos kérdés, hogy milyen szándékkal és érzelmi állapotban érkezik Haimón. A kipróbált

⁵ Telegdy Balázs: A tanítási dráma egy lehetséges tervezési stratégiája, DPM 32. 2006/2. szám

tanári attitűd jól hozta a tanácstalanságot, de felvetődött a lehetősége egy „erősebb” Haimónnak, aki árnyalható indulatokkal, nagyobb tenni akarással még jobban szóra bírhatta volna az öreget. Szintén fölmerült, hogy jobban kidolgozandó Teiresziász és Haimón viszonya. Egy bizalmas, atya-fiú viszonyra emlékeztető kapcsolat mélyebb beszélgetést hozhat.

Számomra ez a folyamat a tervezés újabb szakaszainak létjogosultságát vetette fel. Mindannyiunk számára jól ismert helyzet – magam is átéltem a foglalkozás vezetése közben –, hogy gondosan tervezett óratervünket az élet, vagyis hát játékosaink átírják, új elemeket, nem várt döntéseket, szereplőket stb. hoznak a játékba. Kérdés, mindezekből mire lehet készülni, mit lehet tervezni. Kidolgozásra érdemes ötletnek tartom, hogy ha a kész óraterv, vagyis a tevékenység formájának tervezése után egy újabb szakasz, az óra újrajrása következne. Ebben a szakaszban – a résztvevők fejével gondolkozva, amennyire erre képesek vagyunk – a lehetséges szerepbeli és azon kívül hozható döntéseiket, a csoportdinamikai kérdéseket, a bevonódás lehetőségeit és a munkafolyamat szerkesztettségét tesztelhetjük. Elsősorban azt várhatjuk ettől, hogy a drámamunka peremfeltételeit pontosítsuk és feszesebb, mélyebb bevonódást eredményező óránk legyen. Ezzel persze nem kerülhetjük el a tervezés végső szakaszát, amit óra közbeni tervezésnek vagy stratégiai tervezésnek nevezhetnénk és amely a megvalósuló órán zajló, a csoport pillanatnyi állapotától függő kisebb-nagyobb kiigazításokat jelenti: adott esetben egy jó ötlet, új szempont elfogadását, és ennek következtésben az óra újabb újrajrását, és mindezekre készülve tanári stratégiáink tervezését, majd latba vetését.

Ősi kifejezőmódok műhelye a bécsi Európai Gyermekszínház Találkozóán,
Hernst Duplan vezetésével. *Trencsényi Imre felvétele*

Napló

Tegyi Tibor

„Minden munka: amit meg kell tenni, és minden szórakozás: amit önként vállal az ember” (Mark Twain: Tom Sawyer)

2007. május 21.

Hírnök jó: „A Magyar Drámapedagógiai Társaság 2007. augusztus 13-16. között ismét megrendezi Budapesten, a Marczibányi Téri Művelődési Központban a SPÁRTA-DRÁMA elnevezésű szakmai képzést, drámapedagógusoknak. ...Kérjük Önt, hogy a képzés ideje alatt tartson egy előadást vagy tréninget vagy bemutató foglalkozást, prezentációt”) a résztvevőknek.”

Vállalom.

Tartok egy foglalkozást arról, hogy Mark Twain Tom Sawyeréből hogyan született színdarab.

2007. augusztus 13.

Utazom a Marczira egy koffernyi hangszerrel és a kétségeimmel. 110 percben mutatnom kell valami használhatót abból a 4-5 hónapos munkafolyamatból, amíg a regénnyel dolgoztunk. Mi fér bele ennyi időbe? Néhány ötlet arra, hogy egy irodalmi művel hogyan lehet játszani úgy, hogy a játékok egy későbbi színpadra állítást készítsenek elő.

Marczibányi tér, 14.00 óra. 30 ember, mindannyian nők, mindannyian eltérő tapasztalattal. Van köztük gyakorlott színjátszós, tanító, szimpatizáns, kezdő csoport élén lobogó rendező-jelölt. Egy gyors kapcsolatteremtő játék után nekilátunk. A 110 perc tételes ismertetése helyett egy élményleltár, amit papírok nélkül is fel tudok idézni bármikor:

- Jó volt az indulás az asszociációs játékkal. Csukott szemmel kellett ismételniük az első szót, ami a hívó szóról eszükbe jutott. Ahogy halkult a zene, úgy erősödött a monoton ismétlések hangereje. A „szerelem” hívó szóra többen csak jólesően mosolyogtak.
- Hálás voltam a szoborjátékban azoknak, akik rám mertek nézni. Háttal álltak nekem, s azt kértem, úgy érkezzenek meg felém fordulva egy szoborba, mintha most pillantanák meg azt a fiút, akiről régóta álmodoztak. Köszönöm ezeket a pillantásokat!
- Minden elismerésem azoké, akik szerepbe mertek lépni egy improvizációs játék során. Egyszerre ketten játszottak. Egyikük Polly néni bőrébe bújt, hozzá érkezett egy váratlan vendég (Becky anyja, a tanító, a döglött macska gazdája). A hátfájós Polly néniért köszönet! (Az improvizáció az egyik legnehezebb játékforma: azonnal kell karaktert építeni, helyzetet megérteni, továbbvinni, figyelni a másikat... Erre itt remek példákat láthattunk.)
- Igazi színházi pillanatként őrzöm a Polly néni monológjaiból összeállított hangjátékot. Sötétben körbeültünk, és a Polly néni szobájában este hallható hangokba burkolóztunk. Páran a szoba közepén ültek Polly néniként, egy-egy regényrészlettel a kezükben. Ezek a rövid szövegek Polly néni gondolatait idézték. Amikor Polly néni feje felett felkapcsolódott az éjjeli lámpa (itt egy zseblámpa), a hangok megszűntek, csak a regényrészletek szólaltak meg. Kétségek, örömök, bosszúságok hangokba és sötétségbe-fénybe ágyazva. Szép volt.
- Jókat derültem a burleszk jeleneteken. A regény illusztrációit kapták kézbe a csoportok, annyi csalafintasággal, hogy összeollóztam a regény különböző fejezeteihez készült rajzokat. Ezekből kellett egy képregényt összeállítaniuk, és a képregény alapján eljátszaniuk a Tom Sawyer egy meg nem írt, illetve általuk kitalált eseményét. Burleszk zenére, szavak nélkül, eltűzött mozdulatokkal, nagy derűltség közepette. Jó volt!

A hangszerekre persze nem maradt idő, játszani már nem tudtunk velük. Sebaj.

2007. augusztus 23.

Hírnök jó: „Szeretnénk megköszönni, hogy részt vettetek tanárként a Spárta-Dráma képzésen, 2007. augusztus 13. és 17. között. Intenzív jelenlétetekkel, sikeres és hatékony foglalkozásaitokkal ismét nagy jelentőségűvé tettétek ezt az eseményt az érdeklődők számára. Köszönjük, hogy 'spártai' körülmények között is hajlandók voltatok foglalkozást tartani, részt venni, gondolataitokkal és témáitokkal lehetőséget nyújtani a továbbképzésre.”

Örülök, ha így igaz.

U.i.: „Szeretnénk megköszönni, hogy részt vettetek tanárként a Spárta-Dráma képzésen, 2007. augusztus 13. és 17. között. A DPM következő számában szeretnénk a Spártán tartott foglalkozások színes, élvezetes módon megírt, a tevékenység ismertetése mellett a tapasztalatokról is szóló foglalkozásvázlatait/beszámolóit közzétenni” ...

Gyakoroltatás és készségszintű használat

Vatai Éva

Ki vagyok, honnan jövök, mi jogon prédikálok?

A pécsi Leőwey Klára Gimnáziumban, ahol 20 éve dolgozom, a francia nyelv tanítása összeforrt a dramatikus tevékenységek alkalmazásával, illetve az öt éves kéttannyelvű képzésben résztvevő tanulók célnyelvi érettségi formájában is találkoznak a drámával:

- előkészítő év: dráma magyar nyelven, heti 1 órában
- 10-11. év: dráma francia nyelven, heti 1 órában; választható előre hozott célnyelvi érettségi
- 10-13. év: színjátszás francia nyelven

Ez utóbbtól képzésünk határozottan nyit a **színház** felé: évente több fiatal orientálódik színházi szakmák (rendező, prózai színész, dramaturg) irányába. De nem ezekről a területekről fogok beszélni, hanem az előkészítő év heti 20 órájában tanult francia nyelv oktatásáról, illetve az eközben alkalmazott dramatikus tevékenységekről, amelyek a célnyelv pontos és alapos elsajátítását hivatottak elősegíteni (az idén érettségizett az első osztályunk: minden fiatal elérte emelt szinten az ötös érdemjegyet).

Jó dolog látni azt, hogy a többnyire nulla nyelvtudással érkező fiatalok igen magas szintet érnek el, de nem is ezt az eredményt tartom a legizgalmasabbnak munkánkban, hanem a diákkal való együttműködést. Minden órára azzal a vággyal megyek be, hogy amellelt, hogy jól szeretném érezni magam, újabb pedagógiai és emberi tapasztalatokra tegyek szert. „A tanítás nevű társasjátékban ketten vesznek részt: a tanár és a tanuló. Egyik nem létezik a másik nélkül. Egymásra vannak utalva, szimbiózisban élnek. Az, aki az egyikről nem vesz tudomást, a másiktól is torz képet alkot.” – írja Medgyes Péter.⁶

Elfogadni az első látásra megváltoztathatatlanak tűnőt

Ahhoz, hogy az óráink menetébe rendszeresen beépíthessünk dramatikus tevékenységeket, néhány apróbb változtatással kell kezdenünk. A klasszikus osztálytermi elrendezés gátat szabhat lelkesedésünknek, s csak erősen behatárolt számú és típusú tevékenységet végezhetünk. Optimális esetben kialakítható az intézményben egy olyan drámás „felségterület”, ahol csak padlószőnyeg és kispárnák vannak. Ha ez kivitelezhetetlen, ajánlom a körkörös padelrendezést: fő, hogy mindenki lásson mindenkit! Vagy húzzuk a padokat a fal mellé és ülünk eléjük körbe!

Bármely dramatikus tevékenység végzésekor mindenképpen kerülendő Scrivener 13. óravezetési hibája⁷: mivel alapvetően a nyelvvel dolgozunk, könnyen eshetünk abba a hibába, hogy a nyelvhelyességre és a nyelvi pontosságra figyelünk, ahelyett, amit a diák valójában mond. El kell fogadnunk, hogy a dramatikus tevékenységek során más hibajavítási technikákat kell alkalmaznunk, mint a klasszikus nyelvi órán. *Kerülendő az osztályozás, a közvetlen javítás és a megoldások minősítése.*

Csak bizonyos akaratátviteli technikák elsajátítása után kezdjük játékba: a boltoni „A”-típusú dramatikus tevékenység **sok energiát** szabadít fel a fiatalokból, és ennek mindenképpen a nyelvtanulás malmára kell hajtania a vizet! Mivel általában kreatív tevékenységekről van szó, ne sürgessük a fiatalokat! Tekintsük a **csend** az óra természetes részének!

Nem árt, ha rendelkezünk egyes tanári kvalitásokkal, mert egy dramatikus tevékenységeken alapuló óra megszervezése – tekintve, hogy interaktív és improvizatív – nagy odafigyelést igényel. Az alábbi három *tanártípus* közül nyilvánvaló, hogy melyik hasonlít leginkább a jó drámatanárra:

- **Magyarázó:** magyaráz, gyakran előadást tart, a diákok általában csupán jegyzetelnek, nem vesznek részt aktívan a folyamatban
- **Bevonó:** aktívan használja a tanítási folyamatot segítő módszereket és technikákat. Igyekszik bevonni a diákat, azonban mindig kezében tartja az irányítást.

⁶ Medgyes Péter – Major Éva: A nyelvtanár – A nyelvtanítás módszertana (Corvina, 2004)

⁷ Scrivener: Learning Teaching (Heinemann, Oxford, 1994)

- **Tudatosá tevő:** elég magabiztos ahhoz, hogy a felelősséget megossa a diákokkal vagy olykor átadja nekik. Sokszor háttérbe húzódik és csak tanácsadóként vesz részt az órában.

Dramatikus tevékenységek – de miért?

A nyelvtani-fordításos módszert felváltó direkt módszer a célnyelven való gondolkodást preferálja. A tanár és a diák partnerek, együttműködésük sokkal bensőségesebb és nyitottabb: közös munkájukba tökéletesen beleférnek a dramatikus tevékenységek. Színesebbek lesznek az órák, gördülékenyebb a közös munka. A klasszikus jegyadáson kívül olyan motivációt visz az órába, amely észrevétlenül is teljesítményre sarkallja a fiatalokat: a játék örömet.

Emellett tagadhatatlan még *fejlesztő hatásuk*.

Mit fejleszthetünk dramatikus tevékenységekkel?

Természetesen sok mindent. Olyan *nyelvi és nem nyelvi kompetenciákat*, amelyek elengedhetetlenek az intenzív nyelvtanulás során a nyelv elsajátításához (ritmusérzék, koncentráció, kreativitás, hallás, bizalom, együttműködés stb.)

A közvetlen nyelvi fejlesztési célok a következők:

Kiejtésjavítás

Elhanyagolt terület. Tíz-tizenkét éves kortól az agykéreg plaszticitása csökken, s emellett megszilárdul az artikulációs bázis. A francia nyelv különleges hangjainak (uvuláris r, félhangzók, nazálisok) pontos elsajátítása igen nagy gondot okoz.

Szókincsbővítés és nyelvtani szerkezetek alkalmazása

Egy új szót, nyelvi szerkezetet a tanuló három szakaszban sajátít el:

- bemutatás – megértés
- gyakorlás – beépítés
- alkalmazás – készségszintű használat

Dramatikus tevékenységeket a szavak és nyelvtani szerkezetek gyakoroltatása és készségszintű használata céljából vezethetünk be.

Beszédértés, beszédképesség, kommunikáció fejlesztése

A hallottak lényegének megértése a cél. E területek fejlesztésére számos lehetőséget nyújtanak a dramatikus tevékenységek, hiszen a gesztusok használata mellett a célnyelv a fő csatorna. A beszédre az ötleteken alapuló tevékenység motivál. Dramatikus tevékenységek során sokkal nagyobb esélyünk van arra, hogy az a fiatal is aktívan részt vegyen az órában, amelyik hallgat, mert motivált az ötletgyűjtésre, s a többiek ötleteinek megértésére.

Írásbeli szövegalkotás fejlesztése

Mindamellert, hogy a tanár tudatában van annak, melyek a jó szöveg kritériumai (szintaxis, nyelvtan, helyesírás, felépítés), e tevékenységek során lehetőséget teremt a fiataloknak arra, hogy kreativitásukat megmutatva kis csoportokban dolgozzanak együtt. Az így született munkák javítása külön történet: időigényes és diszkrét munkát igényel. Én általában az összeszedett – a közös munka hevében sok rontással, áthúzással létrehozott – „műveket” rögtön gépbe írom javított formában, s a következő órán már a javított változattal folytatjuk a munkát.

Hogyan csoportosítjuk a dramatikus tevékenységeket?

Maradjunk a klasszikus boltoni csoportosításnál! Felmerülhet az is, hogy MIT fejleszt az adott tevékenység, s porciózhatunk úgy, hogy hány nyelvi óra után alkalmazható a tevékenység. Ez utóbbit azért tartom elhanyagolhatónak, mert a játékok és gyakorlatok szinte minden esetben adaptálhatók a fiatalok nyelvi szintjéhez.

Az óráim során „A” és „D”-típusú tevékenységekkel foglalkozom, illetve ezekhez ajánlok feladatokat. Először néhány olyan játékot és gyakorlatot mutatok be, amelyek a nyelvtanulás kezdetén is beilleszthetők a nyelvi órába, majd két minta-szöveget, amelyek feldolgozásáról a hallgatók tartanak ötletbörzét, hogy lássák, mekkora lehetőségek rejlenek egy ilyen kis szövegben. Az előadás végén – ha marad időm – elmondom, hogyan dolgoztam fel én magam a szövegeket.

A) Játékok és gyakorlatok

Névtanulás

Mondd a neved csak magánhangzós vagy csak mássalhangzós változatát! Gyakori mondással tanítsd meg a többieknek! Nem baj, ha mindenki egyszerre beszél. Hangosan ismételjük el mindannyiunk nevét! Járjunk a térben, s ismerkedjünk nevünk ejtésével, illetve a másik nevének ismétlésével! (Az artikuláló szervek bemelegítésére szolgáló gyakorlat.)

Oui – Non

(A zipp-zapp-boing játék változata.) Körben állunk:

- *Oui* – jobbra taps
- *Non* – visszafordít, s ellentétes irányba megy a kör a következő oui-ig
- *Plus lentement* – lelassít s szembe dob
- *Bof* – gyorsan helycsere, majd a bof-ot kimondó jobbra indít oui-val

Szivárvány

(ld. DPM 32. sz. 45-48. o.)

Kontraszt-játék

(ld. DPM 32. sz. 45-48. o.)

Le/la/les voilà – Merci beaucoup

A körben álló egy tetszőleges helyzetet ajánl egy tárgy vagy információ átadása kapcsán. (*Le voilà.*) Akinek odaadja/elmondja, megmutatja, reagál a körben állóra. (*Merci beaucoup.*) Aztán ő megy be a körbe, s ugyanezt teszi egy más szituációban. A szöveg kötött, a helyzet választható.

Csúsztatott párbeszéd

(ld. DPM 32. sz. 45-48. o.)

Számjátékok

Brook-féle számozás
Roi-juge (Király-bíró)
Párbeszéd számokkal
Pouette-pouette (Bumm)
Csúsztatott számsorok

Testrészek

Mondd-mutasd!

Egymással szemben áll két játékos, s az egyik rámutat egy testrészére, s mond egy másikat. A másik a kimondott testrészt mutatja, de másikat mond.

Összeragadós

(ld. DPM 32. sz. 45-48. o.)

Az én városom (45 perces gyakorlat)

(ld. DPM 32. sz. 45-48. o.)

Párbaj

Közkedvelt játék szókinccsfejlesztéshez. A tanár kijelöli a párbaj terepét: ez olyan, mint egy tenispálya. Fő, hogy a játékosok csak verbálisan „bánthassák egymást”. A meccs lehet egyéni vagy páros. A fegyver: pl. gyümölcsnevek vagy számok. Ezekkel a két fél sértegetheti egymást, de csakis ezekkel. Egy név nem hangozhat el kétszer. A tanár jelöli ki a győztest: azt, akinek sikerült a koncentrációból kibillenteni a másikat (pl. úgy, hogy az elneveti magát vagy nem jut eszébe több név).

Csók: anyu!

Egy hűtőszekrényre tetszőleges üzeneteket helyezhetünk el egy család tagjainak nevében. Minden kis csoport 3-3 üzenetet ír. A család négy tagú (*apa-anya-nagyfiú-húg*).

Az üzenetek alapján állításokat fogalmazunk meg a családról és megpróbáljuk a családtagok portréját illetve szokásait rekonstruálni. (Fogalmazás: Mit csinálna ez a család egy kiránduláson, karácsony este, vasárnap stb.?)

Mi lenne, ha.....?

Az ismert játék igen hasznos a 2. si-s szabály gyakoroltására.
(*S'il était fleur, il était rose.*)

Beszél a tárgy

Egy képzeletbeli tárgy vagyok. Elmesélem, hogyan készítették, hogyan használnak, hogyan bánnak velem. A többiek megpróbálják kitalálni, mi vagyok. Kiváló játék a passzív gyakoroltására.

D) Dráma

Az idegen nyelvi drámapunka mindig a szöveg szemantizálásával kezdődik, melynek során az adott szavakat, kifejezéseket mindenki számára érthetővé tesszük, illetve meggyőződünk arról, érthetőek-e. Ez képezi a „nyelvi közös tudást”. A továbbiakban két szöveg feldolgozásával kapcsolatban rendezünk ötletbörzét:

Mit tudnánk kezdeni a szöveggel drámás eszközök bevezetésével?

Drámajáték nyelvi középszinten

Bankrablás

Belép egy idős hölgy a bankba. Kis szürke sapkát visel fekete kabáttal és ezüst brossal. A pénztárhoz megy, előhúzza egy pisztolyt és arra szólítja fel a pénztárost, hogy adja oda a pénzt. Hátrálva kimegy, de a kijáratnál már várják a közben riasztott rendőrök. A rendőrségen elmeséli, hogy olyan kevés a nyugdíja, hogy még ennivalóra sem telik. A bankrablást unokája játékpisztolyával követte el.

Drámajáték emelt szinten

A fal

Volt egy titokzatos fal egy falu körül. Ha valaki felmászott rá, hogy megnézzék, mi van odaát, elmosolyodott és ahelyett, hogy leszállt volna, átugrott a túloldalra. A falusiak nagyon szerették volna tudni, mi van a fal mögött, s mitől maradnak ott, akik meglátják, annak ellenére, hogy mindenük megvan a faluban. Elhatározták, hogy valaki felmászik a falra, de előtte vastag kötelet kötnek a lábára, így majd nem tud átugrani a látottak hatására. Így is tettek. Egy ember felmászott, s erősen tartották. Átnézett és széles mosoly jelent meg az arcán, le akart ugrani, de a többiek, akik már nagyon kíváncsiak voltak rá, hogy mit lát, visszarántották.

A legnagyobb meglepetésükre ez az ember soha többé nem szólalt meg. (*Osho nyomán*)

Übű király előadás múcsenyi gyerekek előadásában, rendező: Palkó Pál. *Trencsényi Imre felvétele*

Versek a gyermekszínpadon

(óravázlat helyett valami elmélkedésféle)

Kis Tibor

Színjátész pályafutásom kezdete óta izgat az a gondolat, hogy hogyan lehet megfogni a „vers lelkét”, s ezt hogyan lehet színpadon ábrázolni. Rengeteg sikertelen és néhány sikeres kísérlet után tettem szert olyan tapasztalatokra, amelyek talán segíthetnek a hasonló érdeklődésű kollégáknak.

Először is: a miért. Miért kell verset színpadra vinni, hiszen ott van a rengeteg mese, gyermekregény, színpadra írt mesejáték... A válasz egyrészt esztétikai, másrészt praktikus.

Úgy vélem, szegényebb lenne a gyermek- és a diákszínjátszás is, ha nem gondolkoznánk azon, hogy festenének a színpadon például a következő sorok: „A semmi ágán ül szívem...”, vagy „A tengerpartra kifekszik a tenger...” Tíz évvel ezelőtt, amikor az Ágnes asszony című Arany ballada színrevitelét terveztem, a közvetlen motivációm az alábbi sorok voltak: „Liliomról pergő harmat, hulló vízgyöngy hattyú tollán...” Hogy lehet ezt megjeleníteni? Lehet-e egyáltalán? (Bár az utolsó példa verses epika, a kérdéskör lényegét tükrözi.)

A praktikus válasz pedig a következő. A történet, a dráma behatárolja a játszóknak számát, méltó feladatot csak a csoport egy része kaphat. Ha verseket alkalmazok színpadra, mindenkinek tudok valódi feladatot adni, hiszen úgy és annyit válogatok, ahogy azt a csoportom létszáma, tehetsége diktálja.

A színrevitel legfontosabb kérdései, nehézségei:

– A líra az érzelem műneme. Nincs konfliktus, nincs történet. Mit ábrázoljunk hát? A szöveget semmiképpen. Az úgyis elhangzik, s ha jól hangzik el, dolgozni fog a néző lelkében. Ábrázoljuk azt, amit a vers a csoportunknak eszébe juttatott! Ha irodalmárkodni szeretnék, akkor azt mondanám, ábrázoljuk a vers üzenetét. Beszéljünk a gyerekekkel a versről! Rajzoltassunk, hozzuk létre a vers képi világát, s máris megtalálhatjuk, amit ábrázolnunk kell.

– Ha létrejött a kép, a „cselekmény”, meg kell teremtenünk a vers hangzásvilágát. Egy dolog majdnem biztos. Nem lehet a verset – bármilyen jól is – „csak elmondani”. Tekintsük szakrális szövegnek – hiszen az is. A hétköznapiaktól elemelt, érzelmet és nem konkrétumot közöl. Dúdoljunk alá valamilyen dallamot, recitáljuk, mondjuk mantrában, írassunk rá dallamot, mondassuk kánonban! A szövegmondás módja legyen önmagában már színház! Ne felejtjük el, hogy a versszövegnek dallama, ritmusa van! A lehetőségek tárháza végtelen. Meg kell keresnünk, hogy az adott csoport „hangban” mit gondol a versről.

– A mini produkciók létrejötte után ki kell találnunk, hogyan kötjük össze a verseket. Nagyon fontos, hogy találjunk valamilyen játékot a kötéshez, mert ha ez nem sikerül, darabos lesz az előadás, a néző „kizökken a varázslatból”.

– Dramaturgiai ív. A legnehezebb elméleti probléma. Az előadásnak el kell indulnia valahonnan és el kell jutnia valahová. De hogy tegye, ha nincs történet? Úgy kell szerkeszteni, úgy kell összeválogatni a verseket, hogy legyen valami gondolati kapaszkodó, valamilyen témában, érzelemben, hangulatban létező lépcsőzetesség. Mondok néhány példát, hogy értelmezhető legyen az előbbi gondolat. A szín ha lennék... című Ratkó-összeállításnak az volt a dramaturgiai fonala, hogy a gyermekkor két végletből áll: hatalmas örömeiből és hatalmas bánatokból. A versek közé csempészttem rövid önéletírásokat is, amelyek azt mutatták, hogy az örömeikön és a bánatokon edződő gyermeki lélek hogyan tart a felnőtté válás felé.

Fodor Mihály barátom évekkal ezelőtt rendezett angol gyermekversekből, mondókákból egy előadást, pici (elsős) gyerekekkel, „Ki ölte meg szúnyog úrfit?” címmel. A lazán összefüggő verseknek ő maga volt a dramaturgiai fonala. Egy mikrofont vett a kezébe, szúnyogzümögést utánozott, és ezzel az egyszerű de nagyon hatásos eszközzel megteremtette az előadás pontos kereteit.

Ahány verses műsor, annyfajta dramaturgia. A szín ha lennék című, fent említett Ratkó-összeállítást több gyermek és több felnőtt csoporttal is kipróbáltam. Nagyon izgalmas volt látni, hogy mennyire mást és mást vesznek észre benne a különböző csoportok, és mégis mennyire ugyanaz maradt a lényeg.

Habár nagyon sokat kell szenvedni egy verses játékkal, azért azt mégsem hagyhatjuk, hogy a magyar irodalom talán leggazdagabb műneme eltűnjék a gyermekszínpadokról...

Kiskamaszok „szárnypróbálgatása” Szakall Judit Felhőtlen című életjátékában.
Trencsényi Imre felvételei

Tematikus vetélkedők, tábori játékok – közös ötletelés

Körömi Gábor

1. Bevezető

Gyerekként mindenki volt táborban. Aki szerencsés, az olyan táborban is volt, amiből sírva ment el, mert az ott szerzett élmények, a nyár vagy éppen élete legfontosabb eseményévé váltak. Nekem szerencsém volt, több ilyen táborban voltam.

Gyerekként, felnőttként *Kaposi László* színjászó táboraiban, ifiként, csoportvezető tanárként pedig *Szakall Judit* táboraiban vehettem részt. Ezek fontos és jó pillanatok voltak életemben. Úgy gondolom, hogy a tábor mindenkitől egy kicsit mást kíván meg, mint a hétköznapok. Egy kicsit másként viselkedik mindenki, s ahogy Fekete István regényhőse, Tutajos egy nyár alatt, a táborba érkezett gyerek is tud egy hét alatt nagyon sokat változni.

Azok az emlékek, játékok, melyeket itt összegyűjtöttem egyrészt a fenti táborok öröksége, másrészt saját táboraink ötlethalmaza. Ezek között valószínűleg sok olyan játék van, mellyel mások máshol találkoztak, ezért csak a lejegyzés öröme az enyém. Aki ezt jobban tudja, az élményeit jobban át tudja adni, ám tegye – legyen ez csak az első lejegyzés, kövesse száz másik, ki mit tartott fontosnak a saját táboraiban.

A 2007-es Spárta-Dráma egyik foglalkozásán kollégáimmal gyűjtöttük össze tábori játékainkat, ötleteinket. Programszervezőként, népművelőként a Marczibányi Téri Művelődési Központban szerveztem táborokat, kerületi programokat, családi játszóházakat, játékokat. Az alábbi gyűjtemény nem szabálygyűjtemény szeretne lenni, ezért a leírások sem a teljességre törekvő játékmagyarázatok. Sokkal inkább emlékeztetők, ötletelések, melyből az olvasó – jövődöbéli játékszervező – feladata, hogy megtalálja, kitalálja az ötletek felhasználásával, adaptálásával a saját játékait.

Néhány ajánlott kiadvány

Kaposi László (szerk.): Játékkönyv, Gabnai Katalin: Drámajátékok, Előd Nóra (szerk.): Add tovább!
Padisák Mihály: Mindenki játékoskönyve; 365 játék sorozat; Népek játéakai; 1000 játék; De jó játék ez, gyerekek (TK BP. 1970)

Karlócai Marianne: Komámasszony, hol az olló? (Medicina 1976, magánkiadás, Bp. 1987)
És szabadon bővíthető a lista...

2. Induló készlet (saját gyakorlatból)

Nagy játékok

Azért *nagy játékok* a neve, mert ezek több, kisebb játékot magukba foglaló komplex játékok, egész napos, vagy félnapos tábori programok, nagy létszámmal, világos, áttekinthető szabályokkal.

Tematikus akadályverseny (cserkészet, úttörő)

A klasszikus szerkezet: adott pályán 10 percenként indulnak a csapatok, a végén összegyűlnek és eredményt hirdetünk. *Előnye*: Azonos feladatokat oldanak meg az állomásokon, értékeljük a kreativitást, a csapat tagjainak ismereteit az adott témában. Együttműködésüket külön díjazni lehet. Valahonnan valahová jutnak el, ezért alkalmas egy távolság megtételére is (pl. kiránduláson). *Hátránya*, hogy időben bizony el tud csúszni, s mire az utolsó csapat is beér, addigra az elsők már végképp kiestek a játékból és csak a játék végét várják.

Forgószínpad

Mindenki egyszerre indul, egyszerre váltanak, egyszerre ér véget – fontos a váltás miatt, hogy azonos idejű feladatok legyenek. Az is lényeges, hogy annyi állomás legyen, mint ahány csapat. A játékban részt vevők egy területet járnak be, a játék ezen formájában nem lehet tematikában egymásra építeni a feladatokat, hiszen lesz olyan, aki az általunk utolsónak választott feladatnál indul.

Éjszakai állat-játék

Egy-egy állomás adott sorrendben történő felkeresése a feladat. Ez is a forgószínpad elvére épül. A játék sötétedés után veszi kezdetét. Ahány csapat van, annyi állomás kell. „Állomás”: itt helyezkednek el az ál-

lathangot kiadók (akik a tábor vezetői: felnőttek, segítő fiatalok stb.) A sorrend adott, aszerint kell végigmenni az állomásokon (pl. kecske–ló–majom–kakas...), de mindenkinek más lesz az első, így a menetle vele szerint máshol kezd az „állatok” aláírásának begyűjtését. A tábor területén belül bárhol lehet az állomás – mivel éjszakai játék, ezért érdemes kikötni, hogy mi az a terület, melyen belül folyhat a keresgélés, (nehogy véletlenül a következő napon a rendőrség segítségével fejeződjön be a játék). Az állomást úgy lehet megtalálni, hogy az állomáson lévő felnőtt/ifi az adott állat hangját adja ki. Ezt lehet más keretjátékban mindenféle más (beazonosítható) állattal is játszani – a toalett kacsától a mandragóra gyökér hangjáig.

Bátorságpróba

Egy adott területen folyó általános rémisztgetés és próbatétel (alkalmazkodva a helyi sajátosságokhoz) – a szervezők kreativitásának megfelelően fogvacogató vagy végigröhögős változatban.

Vannak olyan játékok, melyeket lehet jól és lehet kevésbé jól játszani. Én a bátorságpróbát (feküdjünk a fűben és fogjuk meg az arra haladók lábát és ennek változatait) alapvetően nem tartom igazán kreatív játéknak. Saját tapasztalatom alapján csak a felnőttek ijednek meg egy klasszikus bátorságpróbától, a gyerekek – a kábeltévék és térhatású mozifilmek után legfeljebb csak nevetésükkel jutalmazták igyekezetünket, hogy valami meglepetésben részesítsük őket. Közben a felnőttek igyekeznek a tényleg félős kisebbeket pátyolgatni, míg a nagyobbak – félelemből, vagy rártartiságból – megpróbálják bagatellizálni a feladatokat. De lehet, hogy ez máshol, máskor jobban is működik, nincs kizárva, hogy csak a személyes tapasztalataim illetve félősségem tartott vissza engem a bátorságpróbák maradéktalan élvezetétől.

A két ötlet, mely ezzel kapcsolatban eszembe jutott:

- a zárt térben működő bátorságpróbák: egy adott térben 3-4 felnőtt intenzív munkával próbára tesz egy, esetleg két résztvevő gyereket;
- igazi láthatatlan kiállításként a feladat valóban teljes sötétségben zajlik, és így kell teljesíteni azt.

Mindkettő kapcsán probléma és veszély lehet, hogy akik éppen nincsenek bent vagy már végigmentek a pályán, mivel töltsék az időt – erről gondoskodni kell. (Mint az akadályversenyeknél említettük már: ezek a feladatok általában időigényesek.)

Vízicsata (paint ball – táborban)

Szükséges kellékek: 2 csapat, 2 különböző festékkel (temperával) töltött edény, gyógyszertárban beszerezhető injekciós fecskendők.

Kellenek bírók és koordinátorok, valamint egy hely („temető”), ahol a „halottak” gyülekezhetnek és megvitathatják az eseményeket.

A feladat: Az ellenfél bázisának elfoglalása vagy az ellenfél megsemmisítése. A két festékvödörhöz (bázishoz) kell menni a csapat tagjainak „töltekezni”.

Szabályok: a pólóra rajzolt kör jelképezi az *életet*, ha ezen belül látható az ellenfél tintafoltja, akkor az az illető kiesését jelenti. Vigyázat, a földön kúszva is meg lehet halni! A játék olcsóbb változatában fürdőruhában is lehet játszani, az élet kis négyzetes lepedődarabra van rajzolva, amit nyakba lehet akasztani (mint a rajtszámokat szokás).

Tábori olimpia

Egész napos program lehet, de akár egy tábort is fel lehet építeni rá. Mozgásos és szellemi vetélkedők a csapatok között. Lehet országot (vagy fantáziajátékként ország-nevet) választani, megnyitni látványosan az olimpiát, különböző klasszikus és tábori sportokban összemérni az erőnket és a végén feltétlenül úgy zárni, hogy igazi olimpiai hangulat legyen!

Falusi olimpia

Mint a tábori olimpia, csak népi játékokkal, melyek lehetnek eszközös játékok (bigézés, csülkőzés, mocsárjárás) és eszköz nélküli játékok is. A végén multság zárhatja a versenyt. A csapatok faluneveket, mesterségneveket választhatnak maguknak. (Vigyázat: ez az utolsó elem drámatanárokat további játékok beépítésére sarkallhat!)

Torpedó

A klasszikus páros játék csapatváltozata.

Mindenkinek van egy négyzethálós táblája, mindenki lőhet mindenkire. Egy-egy fordulóban 10-15 lövés lehetséges a játék gyorsítása érdekében. Kell egy felnőtt vezérkar, ők jelzik és nyilvántartják a találatokat.

Időnként érdemes megszakítani a lövöldözést egy kis mozgásos játékkal. Az nyer, akinek a végén marad hajója.

Mocsárjárós akadályjáték

Egy 10x10-es vagy 12x12-es nagy pálya van felrajzolva, berácsozva, ezen léphetnek a csapatok, akik körbeülik a pályát. A csapatokat képviselő bábukkal lóugrásban lehet lépni. Egy-egy kiemelt mező feladatot rejt, ezekhez eljutva a csapatok kérdést kapnak vagy feladatot oldanak meg pontokért.

Pályázatok

A táborokon belül általában a szabadidőhöz lehet meghirdetni pályázatokat –, mindenfélét, versírástól a logikai fejtörőig. (A saját pályázatom: a Sten Malte Költői Verseny többszöri meghirdetése...)

Forgatag

Különböző játékok, feladatok (és kézműves asztalok) egy nagy téma köré csoportosítva...

Bárhol be lehet kapcsolódni és egy adott szint (pontszám) elérésekor már jár valami kis ajándék (ez is köthető a témához). A végén díjazni lehet a legtöbb pontot összegyűjtőket is. Kell hozzá menetlevél, lehetőleg többféle (kicsiknek és nagyok számára egyaránt készülve feladatokkal; s ha valaki nem egyedül vesz részt, akkor az is jó lehet; kisebb csoportokban is játszhatunk: családok is részt vehetnek egy-egy feladat megoldásában).

Kaszinó

A szerencsejátékok táborig változata (lehetőleg minél több játék): malomtól a pókerig, félkarú automatától a huszonegyig. A játékhöz szükséges zsetont a résztvevők vagy a már korábbi játékokban megszerzett táborigi pénzükből váltják be (ez jó alkalom lehet a táborigi pénz elköltésére is!) vagy egyformán kap mindenki a játék elején. Érdemes hozzá kapcsolni egy alkalmi büfét, hogy a nyereséget egyből be lehessen váltani.

Táborigi pénz

Fabátka, gyöngy, tallér, mindenféle apróság, amit vagy valóságos pénzként kézbe adunk, vagy egy bankkártyára matricákat ragasztunk vagy számológépen, esetleg kartonon nyilvántartott virtuális pénzként kezeljük. Kaphatunk táborigi pénzt a játékokban való részvételért, a győzelemért, a részvételért, feladatmegoldásért, takarításért, tulajdonképpen bármiért, amit a tábor vezetői jutalmazásra méltónak találnak. Értékközpontú világunkban épp olyan dolgokat lehet(ne) jutalmazni táborigi pénzzel, amelyek nem biztos, hogy a külvilág számára is ugyanolyan értékesek...

Pontbevéltás

Felajánlások, mert értékközpontú világban élünk, s ha a gyerek nem azt hallja hogy kötelező a részvétel, hanem táborigi pénzt (gyöngyöt, fabatkát stb.) kaphat érte ő és/vagy a csapata, akkor a végén alkalmat kell teremteni a pontok bevéltására is.

Néhány ötlet – a tábor szervezőinek kreativitására van bízva a többi: jósdá, egyéni ágyazás, külön kiszolgálás az ebédlőben, arcfestés, három kívánság teljesítés, szerenád stb.

Árverés

Tulajdonság-árverés (ismert drámás szabályjáték). Az árverés a táborigi pénz elköltéséhez is alkalom lehet.

Gyilkosos játék

Egész napos változat: meg lehet határozni, hogy mettől meddig tart a játék és mi kell ahhoz, hogy valakit érvényesen „megöljön” a gyilkos.

Színházi vetélkedő

Színházi gyakorlatok mint feladatok: paródia, Most mutasd meg!, jelenetkészítés, állóképek, működő szerkezet alkotása (testekből), közös éneklés, páros versmondás stb. Külön öröm a „zsűri” produkciója vagy mókás értékelése.

Táborigi újság

A tábor során összegyűjtött produkciók, versek, írások, a feladatmegoldások közben született munkák összeszerkesztése egy újságba: külön gyerekszerkesztőséggel (avagy felnőttekből álló csapattal, éjjel háromkor).

Számháború

Két csapat: kékek és pirosak, négyjegyű számmal a fejükön. Az egyik a zászló megszerzéséért küzd, a másik védi a zászlót, melyet (jól) látható helyen, a föld fölött kell elhelyezniük. Nem lehet földet imádni (leszorítani a fejet a földre), eget imádni (feltartani a fejet az égre), nem lehet a számot kézzel vagy bármi más eszközzel eltakarni. Kézitusának sincs helye. Akit leolvasnak, annak le kell vennie a számát és el kell hagynia a játékeret (szó nélkül!). A játék szerepcserével megismételendő! Lehet „tankolni”, vagyis összekapaszkodni és úgy megközelíteni a zászlót.

Legek táblája

Mindenki „leg” valamiben! És igen, ez a gyűjtőmunka egyik célja: a tábor végére lehetőleg mindenki legyen valamiben „leg”!

3. A „spártás” csoportom „ötleteléséből” (gyűjteményéből)

Sport- és szabadtéri játékok

Méta, Fogók, Klasszikus sportjátékok, Zsákban futás, Sorversenyek, **Gyufásdoboz-háború (Fekete-fehér fogó)**, Kidobós játékok, Partizán, Tábori olimpia, Falusi olimpia, **Seprútánc**, Pókfoci, Kötélhúzás, Tűz-víz-repülő, Számháború, Akadályverseny, **Rókvadászat**, Csillagtúra (Bátorságpróba), Kelj fel Jancsi!, **Mocsárjárás**

Mókás játékok

Lábszépverseny, Vizes póló, Fodrászkodás, **Jeromos**, **Oroszlánkirály**, **Egyenesből keresztbe**, Legtöbb ruha, Összekötött cipőfűző, Csokievés (**Csokievés dobókockával**), Lufiborotválás, Tojásbabverés

„Egész táboros játékok”

Gyilkosos tábor, **Angyal-üzenet (Titkos testvér)**, **Kupakos gyilkosos**, **Falujáték**, **Lovagi torna (tematikus akadályverseny)**, **Csendkirály**, **Éjszakai állatjáték**

Drámajátékok

Gordiuszi csomó (Gubanc), Székfoglaló, Kacsintós gyilkos, Őrjáték, Csendkirály (Kalóz kincse, Vak oroszlán), Tapsfordító, **Hullám jobbról (Hajóskapitány)**, Titkos karmester, **Ez az én helyem**, **Tenyérböködő**, **Nyuszi fogó (zsebkendő fogó, szalagos fogó)**, **Én vagyok a Jani („szellemes”)**, **Vécépumpás**, **Forró krumpli**, **Király-bíró (elnök-titkár)**, **Újságpapír szigetek**, **Gyümölcskosár**, **Denevérek és lepkek**

„Benti” játékok

Énekverseny, Társasjátékok, **Ji-Csi-Go**, Kő-papír-olló, Evolúció, Sárkány-királylány-királyfi, (Törpe-Óriás-Varázsló), Harci puszi (cipővadászat kamasz változata), **Kártyajátékok (Kulcskapkodós, Minibridzs)**, Puzzle, Memory, A cipőt fogd..., Ország-város, **Csapva vagy csúsztatva**, **Medvevadászat**

Népi játékok

Körjátékok, Adj király katonát!, Bújócskák, Gólyaláb, **Országfoglaló**

A fenti lista kiemeléssel (vastagítással) jelölt elemeiről részletesen

Méta

A leírás bármelyik játékkönyvben megtalálható. Emlékeztetőül: egy pálya, alapvonalal, az egyik oldalán áll az épp pontokat szerző csapat (A), a pálya másik oldalán a másik csapat (B), közöttük az 5-6 ház (letett póló, szék, bármi, amit meg kell érinteni és nem balesetveszélyes).

(A) *feladata*: egyesével elütik a lapos ütővel a bőrlabdát a pályára, majd leteszik az ütőt és elindulnak a pályán. A házak érintésével be kell járniuk a pályát –, ismét beérve az alapvonalra, szereznek a csapatuknak egy pontot.

(B) *feladata*: 1. az elütött labdát kézben elkapni. Ebben az esetben a két csapat szerepet cserél, (B) fog ütni és (A) igyekszik elkapni a labdát; 2. a labdát minél gyorsabban az alapvonalig eljuttatni. Ott várja egy „elkapó” csapattársuk, aki hangosan mondja: Állj! és leteszi a labdát az alapvonalra. Ebben a pillanatban már nem szabad futni a másik csapat játékosának, ha nem ért be, akkor valamelyik házban kell lennie, különben fogoly lesz és csak pontlevonással lehet kiszabadítani.

Röviden ennyi... Az ütéshez: a csapaton belül mindenki kap sorszámot. Ebben a sorrendben következnek az ütők. Egy kivételével: aki épp elkapta a labdát. Az lesz az első ütő, utána lehet visszatérni a számsorrendhez. Ez a játék lehet a falusi olimpia befejező eleme, de lehet általános tábori játék is.

Gyufásdoboz háború (ld. Fekete-fehér fogó!)

Két csapat áll egymással szemben. Amelyiknek a nevét mondja a játékvezető, az lesz a fogó. A másik csapat menekül a saját széksoráig vagy alapvonaláig (ld. még ez ügyben az Óriás–Törpe–Varázsló játékot!).

Seprútánc

Körbe jár a seprű. Amikor a zene megáll, akinél marad a seprű, az kiesik a játékból. Jobb változat, ha a kiesők nem a terem szélén mulatják az időt, hanem beülnek a körbe, így folyamatosan követhetik az eseményeket, s látják, hogy ki esik ki. Az az előnye is megvan, hogy egyre nő a középső csoport, így a körbeadáshoz egyre nagyobb utat kell megtenni. Természetesen nem csak egy seprűvel lehet játszani, hanem kezdetünk többel is. Alapszabály, hogy a seprűt két kézzel kell megfogni és nem lehet dobni.

Rókadászat (más néven csillagadászat)

A tábor területén elrejtünk egy adott jelet (kis papírt, melyre rókát rajzoltunk vagy kivágtunk és ragasztottunk). Egyféle jelet, de abból sokat! A cél, hogy adott idő alatt, egyénenként vagy csapatban, minél többet összegyűjtsenek a gyerekek.

Mocsárjárás

Papírlapokra lépünk. Ezekből eggyel több van, mint ahányan ráállnak, így egyet előre adva lehet megtenni egy lépést. Játshatjuk székekkel is: ezekre állnak a résztvevők, az utolsó szék láncban mindig előre kerül. Így haladunk...

(*Jeromos, Oroszlánkirály, Egyenesből keresztbe*: ezek a játékok kivétel nélkül a tábori tudás legtitkosabb részéhez tartoznak, ezért csak az olvassa tovább, aki megfogadja, hogy nem terjeszti felelőtlenül a játékot, mivel így azoknak az egyszer játszhatóságát is veszélyezteti. Ha ezen a soron túllépett a kedves olvasó, akkor a folytatásban megismerkedhet a fenti játékok titkos szabályával... De nem fogom az egészet elmondani...)

Jeromos

Ketten beszélgetnek:

– Ide figyelj, Jeromos!

– Igen!

– Te most kimész.

– Igen.

– Én bent maradok!

– Igen!

– Kezet fogok valakivel.

A változatosság kedvéért Jeromos válasza a következő:

– Igen!

– Akivel én kezet fogtam, amikor visszajössz, te is azzal fogsz kezet. Érted?

Két válasz lehetséges: *Igen* vagy *nem*.

Az igen válaszhoz és a játék folytatásához az kell, hogy a párbeszéd kezdete után valaki a társaságból kotnyelesként először megszólaljon, úgy, hogy mindketten egyértelműen őt halljuk elsőnek. Ha ez egyértelmű mindkét fél számára, akkor Jeromos kimegy a teremből, s a bent maradt társa kezet fog a közbeszólóval. Majd behívják Jeromost és ő is megteszi ugyanezt. Ha a válasz nem, akkor kezdődik a párbeszéd előlről, amíg a két beszélgető úgy nem ítéli meg, hogy egyértelmű a helyzet. Előfordulhat, hogy a hallgatóság lélegzetvisszafojtva figyel az első párbeszédet, ezért aztán nem lesz kivel kezet fogni. Ilyenkor bizony ismételni kell. Ha Jeromos érti, de a kérdező nem biztos a dolgában, akkor ő is azt mondhatja, hogy én viszont nem értem, na kezdjük előlről.
Érted?!

Oroszlánkirály

Én számárversenynek ismerem, régről, a SICC-ből talán. Egyvalaki (X) becsapásáról szól. Őt kiküldjük a teremből és azt mondjuk, hogy számárversenyt rendezünk, neki kell kiválasztania, hogy ki ordít a leghangosabban. Miközben kimegy, mi megbeszéljük a többiekkel, hogy a játék a kiküldött játékos becsapásáról szól, vagyis akárkit választ, a következő alkalommal a beszámolás után senkinek nem szabad megmuk-

kannia. Így X, amikor bejön s választ, a következő körben csak egymaga nem tudja ezt, és feltehetőleg a beszámolás után egyedül fog ordítani egy nagyot. (Haha...)

Egyenesből keresztbe

Körbeadogatunk valamit, ami lehet labda, olló, bot, akármi. A lényeg, hogy aki rájött a szabályra, az már tudja, hogy mit kell mondania az átadásnál:

– Egyenesből keresztbe.

vagy

– Keresztből egyenesbe.

vagy

– Egyenesből egyenesbe.

vagy

– Keresztből keresztbe.

Mi a szabály? Nézni kell a saját (átadó) lábát és a másik (az átvevő) lábát. Ha keresztbe tette a lábát, akkor azt mondjuk, hogy keresztbe, ha egyenesen tartja, akkor egyenest mondunk. Ugyanígy a saját lábunkkal is ez a szabály.

Ezeknek a játékoknak a drámás változata a „Mi a szabály?”, ahol a kitaláló játékos kérdéseket tesz fel a körben ülőknek. A feladata rájönni arra, hogy milyen közös szabály alapján válaszolnak a többiek. A szabály lehet verbális (pl. mindenki azonos hanggal kezdi a válaszát), de mozgásos szabályt is választhatunk (pl. mindenki használja ugyanazt az apró gesztust). És amit még képesek vagyunk kitalálni...

Csokievés dobókockával

A klasszikus játék – csokievés késsel, villával – szerencsejátékos változata. Minden csapatból kijön egy játékos és leülnek egy asztal köré. Kés, villa, csomagolt csoki. Mindenki dob a kockával és aki hatost dob, az elkezdi enni a csokit. A sorban következő dobálja a kockát egészen addig, amíg hatost nem dob, mert akkor az, aki eddig evett, leteszi a villát és a hatost dobó kezdi el az evést, míg a kocka a következő játékoshoz kerül. Az evést lehet lassítani azzal, hogy csak szakszerű védőfelszerelésben lehet megkezdeni az evést (sapka, kesztyű, sál felvétele).

Gyilkosos tábor

A klasszikus gyilkosos játék tábori változatában a gyilkos (a nap elején a játékgazda jelöli ki), ha kettesben marad áldozatával, akkor megmutatja neki gyilkos-igazolványát és felköt áldozatára egy szalagot (rajzol rá egy csíkot, keresztet stb.). És megy tovább, teszi a dolgát...

Angyalüzenet

Egyezzünk meg, hogy a játékban a tábor idején mindenkinek lesz egy titkos testvére, aki üzenetet írhat neki, aki vigyáz rá, aki odafigyel rá! Jobb, ha a játékgazda sorba veszi a gyerekeket és beosztja, hogy kinek ki lesz a titkos testvére –, láncban. Egy szabad falfelületre (táblára stb.) mindenkinek felragasztjuk a borítékját, mint postaládát. Ebbe várja titkos testvére üzeneteit. De nem csak tőle kaphat üzenetet, ajándékot, hanem bárki mástól is. A játék osztálytermi helyzetben is életképes. Fontos, hogy ne derüljön ki, hogy ki kinek a titkos testvére! (Nem is a megfejtés a játék célja!)

Kupakos gyilkosos

Itt a gyilkos egy diszkrét helyen megmutatja a gyilkos-jelvényét (ez mondjuk lehet pl. egy kupak) és átadja a tisztséget annak, akit megölt. Magát megjelöli (kereszt a csuklón, homlokon, vagy karkötő segítségével) és folytatódik a játék egészen addig, míg mindenki be nem kapcsolódik.

Falujáték

A játék lényege, hogy amikor már egymást jól ismerik a gyerekek, olyan feladatsort állítunk nekik össze, amit az adott, a tábort befogadó közösségben kell teljesíteniük. Be kell menniük a faluba és meg kell keresniük a legidősebb embert, vagy kell szerezní egy tojást és minél több emberrel alá kell írni stb. A helyi jellegzetességekből és vállalkozó szellemű helyi erőkből kiindulva mindenféle feladatot ki lehet találni –, ehhez én most hadd ne soroljak fel többet, inkább álljon itt néhány intelem:

1. Vigyázni kell, hogy a játék ne legyen lenéző vagy a helyieket (vagy éppen a táboros gyerekeket) keletlen helyzetbe hozó feladat. Nem biztos, hogy a legextrémebb feladat a legcélravezetőbb, hiszen a cél az, hogy ismerkedjünk meg a helyi szokásokkal, hagyományokkal, étellel, emberekkel. És ehhez adjunk feladatokat a gyerekeknek!

2. A közlekedés: inkább legyen egy kísérő minden csapattal, aki nem segít a feladatok megoldásában, csak a tájékozódásban és a közlekedésben igyekszik a csapatot segíteni!
3. A jó falujáték nem sablonok alapján terveződik, hanem gondos előkészítést igényel, hogy megtaláljuk a helyi erőket, ezért is érdemes a táborozás második felére vagy éppen záró játéknak tervezni.

Lovagi torna (tematikus akadályverseny)

Lásd tematikus akadályversenyek!

Hullám jobbról (Hajóskapitány)

Valaki középen áll és vezényel: „Hullám jobbról!” – egy székkal jobbra kell ülni. „Hullám balról!” – egy székkal balra kell ülni. „Dagály!” – mindenkinek máshová kell ülnie.

Egymás után többször is lehet ugyanazt mondani, előbb-utóbb megkeveredik a kör, a középen álló talál üres helyet magának, s akinek nem jut hely, az lesz a következő hajóskapitány. (A székfoglalós játékok közé tartozik.)

Ez az én helyem

Körben ülünk, egy szék üres, egy játékos áll középen és igyekszik leülni.

1. A széktől balra ülő rácsap a jobb kezével a székre „Ez az én helyem” felkiáltással átül.
2. Ugyanezt teszi a megüresedett székre ismét rácsapó baloldali szomszéd.

A következő megüresedett szék baloldali szomszédja nem ül át, hanem, rámutat valakire és azt mondja: Ez a Robi helye! Erre a megszólítottnak át kell ülnie a megüresedett székre és a játék folytatódik tovább az első lépéstől. Ha leül, akkor akinek nem jut szék, az lesz a következő középen álló.

Tenyérbökődő

„Kard és pajzs”-típusú játék: egyik kezünket kinyitva hátra tesszük, a másikkal bökődjük a többiek nyitott tenyerét. A cél, hogy minél többször találjunk bele a többiek tenyerébe (a „sorozatlövés” tilos!), így a játék egyszerre szól a védekezésről és a támadásról: gyorsaságról, reflexekről, agresszióról, néha a spontán kialakuló együttműködésről stb.

Nyuszi fogó (zsebkendő fogó, szalagos fogó)

Mindenki mindenki ellen játszik. A játékosok életét egy kis szalag (zsebkendő stb.) jelzi, amit a nadrág derekánál, hátul, középen fűzünk, tűzünk fel. Fontos, hogy a szalagot kézzel védeni nem lehet. A cél természetesen az, hogy a többiek szalagját megszerezzük úgy, hogy közben mi is vigyázunk a sajátunkra. A játék számunkra addig tart, amíg a helyén van a szalagunk, ha már nincs ott, akkor ki kell állnunk. A végén megnézzük, hogy kinek sikerült a legtöbb szalagot szereznie.

Én vagyok a Jani!

(„Szellemes” vagy „Vámpírok éjszakája” néven is ismert; hasonlít a Vak gyilkosra, az Ártó madárra vagy a Bagoly című drámás játékokra. Ezek többsége a szakirodalomban megtalálható: Játékkönyv, DPM...)

Mindenki csukott szemmel sétál a sötétített és biztonságosan körülhatárolt teremben. Ha valakivel találkozik, megkérdezed tőle, hogy „Te vagy a Jani?” Ha azt válaszolja, hogy nem, akkor mentek tovább. Ha nem válaszol, az azt jelenti, hogy bizony Janira találtál. Meg kell fognod a kezét, és ketten mentek tovább (ebben a játékban végig csukott szemmel). Ha újabb játékosal találkoztok, akkor ez a sor bővíthet...

Változat: A kérdés: „Szellem?” Válasz: „Szellem.”, és mentek tovább. Ha nem válaszol, akkor összekapcsolódtok és vonatozva mentek tovább.

Vécépumpás

A két csapat egymással szemben áll fel, kézen fogva. A sor egyik végén van egy tárgy, mondjuk egy jól felkapható sapka (vagy adott esetben egy steril vécepumpa), a másik végén áll a játékmester egy pénzdarral. A pénzt feldobva: a fej azt jelenti, hogy a sor másik végén állónak fel kell kapnia a tárgyat, az írás pedig azt jelenti, hogy semmit nem kell csinálni. Ezt az információt kézszorítás formájában lehet továbbadni.

Amelyik csapatnál előbb ér végig az információ (a kézszorítás), annak az első játékosa felkapja a tárgyat, szerez a csapatának egy pontot. Ha olyankor kapja fel, amikor nem kellett volna, akkor szintén a másik csapat kapja a pontot. Egy-egy forduló után a sor végén állók mindig jönnek. (Lehet úgy is játszani, hogy csak a nyertesnél van helycsere.)

Forró krumpli

Két csapat játszhatja: lehetőleg zárt térben, lehetőleg minél több rongylabdával, papírgalacsinnal... Ha három csapattal játszunk, akkor lehet forgózni vagy háromfelé osztani a teret. A feladat: a játék ideje alatt (egy-másfél perc) minél több galacsint átjuttatni az ellenfél térére. Amikor lefújuk a játékot, megáll a dobálás és megnézzük, hogy kinél maradt kevesebb „krumpli”. Lefárasztós játék. Fontos a téréghatárok pontos kijelölése.

Király–bíró

(A játék demokratikus változatban „Elnök–Titkár–Jegyző” nevekkel is játszható. Leírása megtalálható a Játékkönyvben.)

Újságpapír szigetek

Szabadon járkálunk, táncolunk a teremben zenére. Amikor megáll a zene, csoportokban fel kell állnunk a földön heverő újságpapírokra.

- Egyre fogynak az újságpapírok.
- Egyre kisebbek lesznek az újságpapírok.

Gyümölcskosár

Mindenkinek van egy gyümölcsneve (lehet saját névvel is játszani, így névtanulós játékként is játszható). Aki középen áll, az elkiáltja magát:

A) Cseréljen helyet a körte és az alma (vagy bármely más tetszőleges gyümölcs a társaságon belül). A megnevezettek helyet cserélnek, de a középen álló is megpróbál leülni. Akinek nem jut szék, az lesz a következő helycsere irányítója.

B) Kiborult a gyümölcskosár! – ekkor mindenkinek helyet kell cserélni.

Lehet behunyt szemmel is játszani. A középen álló behunyt vagy bekötött szemmel játszik, és igyekszik elkapni a helyet cserélőket. Nincs általános helycsere, illetve csak az elején, amikor mindenki helyet cserél, hogy a középen álló ne tudja, ki hol ül. Amikor mindenki leült, közös tapssal jelzik a becsukott szeműeknek, hogy kezdődhet a játék.

Denevérek és lepkék

Vak párkereső: a denevérek csukott szemmel keresik a lepkéket, a lepkék nyitott szemmel irányítják a lepkéket.

Ji-Csi-Go

Körben állunk. A három szó három jelet jelent, illetve a továbbadás irányának három formáját.

- Ji: felemelem a kezem magam mellé és felfelé mutatok
- Csi: vízszintesen tartom a kezem és balra mutatok
- Go: előre mutatok valaki felé

Aki elrontja, az kiesik és „kozmosz hulladékként” igyekszik megkeverni beszélésökkel a még játékban lévőket.

Kártyajátékok: Kulcs kapkodós, mini bridzs

Megjegyezve, hogy az összes kártyajáték alkalmas tábori időtöltésnek, megpróbálok elmesélni egy csoportos kártyajátékot:

Körben ülünk, lehetnek üres székek is. Mindenki kap egy színt, ezt megjegyzi (magyar és francia kártyával is játszható!). A játékvezető kezébe egy másik összekevert paklit adunk. Sorba mondja a színeket, ahogy jönnek, és aki hallotta a színét, az egyel jobbra ül. Ha ott történetesen már ül valaki, akkor annak az ölébe ül. Ha valaki ül rajtad, akkor nem tudsz továbbmenni, csak ha felszabadultál. Az nyer, ki először visszaér a saját székére.

Csapva vagy csúsztatva

Hjjaj, de nehéz, hiszen ez a világ egyik legegyszerűbb játéka, de leírni már korántsem olyan egyszerű. Két csapat egymással szemben, asztallal, paddal elválasztva. Az egyik csapat körbeadogatja a pad alatt a fémpenzt, a másik csapat árgus szemekkel figyel. Ha valakinél nagyon-nagyon valószínű, hogy épp ott a pénz, akkor azt mondják, hogy ÁLLJ!

Erre a csapat visszakérdez: Csapva vagy csúsztatva? Mit jelentenek ezek? Csapva: egyszerre rácsapnak az asztalra és leteszik a tenyerüket külön-külön, így az asztalra kerül a pénz is. Csúsztatva: a tenyér rácsúszik az asztalra – óvatosabban lehet letenni.

A másik csapat feladata, hogy megállapítsa, hol van a pénz. Három próbálkozás lehet (érdemes alkalmi csapatkapitányt választani), ha sikerül eltalálni, akkor szerepcsere, ha nem, akkor a pénzrejtő csapat kap egy pontot.

Medvevadászat

Utánzós játék: van egy mesélő, őt kell utánozni csoportosan – mozdulatban, szövegben egyaránt. Előre mesél, a többiek ismételnék. A mesélő, mintha lépteket utánozna, elkezd felváltva ütni a térdét- ez a lépés, az úszást karmozdulatokkal jelezzük, a mocsárban-járást pedig cuppogtatással.

„Menjünk medvét vadászni! (Induljunk!)

Megyünk! / Nini, mit látok? / Itt egy ...

– Folyó / ússzunk át! / átértünk,

– Mocsár – menjünk át! – átértünk

– Hegy – másszunk fel! – felértünk

– Barlang – menjünk be! – hűűű, de sötét van!

– Nini, mit látok! Nem látok semmit.

– Két kis füle! Karmos mancsa! Szőrös teste! Ez egy MEDVE!!!!

Innen ugyanazt az utat kell megtennünk a játékvezető irányításával – visszafelé.

Országfoglaló

Ebben az aszfaltjátékban krétával egy nagy kört rajzolunk. Ahány játékos van, annyi cikkre osztjuk a kört, minden gyerek egy ország-nevet választ magának és beáll a saját körcikkébe. A játékvezető elkiáltja magát: „Legyen az a híres nevezetes: (pl.) Olaszország”!

A többiek menekülnek a szélrózsa minden irányába, közben annak, aki Olaszországot választotta, be kell ugrania középre és azt kell mondania: ÁLLJ! A középre állónak ezután legfölbjebb három ugrással el kell érnie valakit a többiek közül. Ha eléri, akkor elfoglalhat a körcikéből, mégpedig úgy, hogy a saját területében állva krétával kikanyaríthat a másik területéből egy darabot. Addig tart a játék, amíg valaki nem szerzi meg az összes területet.

Kamaszok bensőséges jelenete Szakall Judit Felhőtlen című életjátékában (Marczibányi tér).

Trencsényi Imre felvétele

A világ legrágább nyakéke

Lukács Gabriella

A foglalkozás az idej Spárta-Dráma táborra készült, felnőttek számára. Eredeti címe: Marie Antoinette – A forradalom hajnalán.

Téma: A történelem egyik leghihetlenebb csalásáról játszunk. Egy szélhámosnő – Rohan bíborost és az udvari ékszerészt rászedve – Marie Antoinette nevében megvásároltatta a világ legrágább nyakékét. Rohannal, akit a királyné soha ki nem állhatott, elhitette, hogy az uralkodónő pártfogoltja, sőt, titkos megbízottja lett.

Csoport: egyetemi, főiskolai hallgatók; pedagógus-továbbképzések résztvevői; az egyes „kényes pontokon” elvégzett adaptációs munka után középiskolások (11-12. évfolyam)

Idő: rutinos, jól játszó csoport számára három tanóra; drámában kevésbé résztvevők esetén négy órára tervezzük a foglalkozást!

Tér: osztályteremnél nagyobb tér szükséges

Tanári felkészültség: A foglalkozás vezetőjének jól kell ismernie a nyaklánc történetét és a történelmi szituációt. Ehhez sokféle használható, ráadásul érdekes irodalom áll rendelkezésre (pl.: Szerb Antal: A királyné nyaklánc; Evelyne Lever: A nyakék-ügy; Antonia Fraser: Marie-Antoinette; Stefan Zweig: Marie Antoinette). A mellékletben megtalálható a történet rövid változata.

Tanítási cél: A korszak megismerése; a francia forradalom kitörésének okai legyenek átélhetőek, kerüljön közelebb a résztvevőkhöz a téma; a család mint jelenség: mozgatórugói, mikéntje; tudatos kommunikáció: a befolyásolás eszközeinek ismerete, felismerése.

Fókusz: Hogyan, milyen eszközökkel befolyásolhatják egymást a történet szereplői?

Eszközök: CD-lejátszó és lemez (Boccherini); fotók és reprodukciók; a mellékletben található szövegek kinyomtatva; papírok, csomagolópapírok és írószerek; a befolyásolás fajtái csomagolópapírra gyűjtve.

1. Kontextusépítés

A terembe lépve a XVIII. század végének Franciaországról szóló képanyagot és szövegeket találhatnak a résztvevők. E kor zenéjét hallhatjuk (pl.: Boccherini), a terem közepén pedig fotókat (versailles-i kastély és kert; kis Trianon-kastély és kertje; Marie Antoinette fogadó- és pihenőszobája; sévres-i porcelánok), reprodukciókat (Fragonard, Watteau és Vigée-Lebrun néhány festménye) láthatunk, valamint a királyi párral kapcsolatos rövid írásokat (ld. a mellékletben) olvashatunk. Nézzük-hallgassuk figyelmesen ezeket, majd **szerep és korszak a falon:** jellemezzük együtt Marie Antoinette-et, a rokokó királynéját, és férjét, XVI. Lajost! Milyen lehetett ez a kor, a rokokó időszaka Versailles-ban és Franciaországban? Az általunk felsorolt jellemzőket írjuk is fel egy csomagolópapírra!

Ha bármikor a játék során szóba kerül a királyné buja viselkedése, feltétlenül tisztázzuk (fogadjuk el a játék idejére!), hogy a szó legszorosabb értelmében nem csalta meg a férjét. Erről csupán pletykáltak az emberek, mivel furcsa volt számukra a királyné nagy szabadsága (és szabadossága) a kis Trianon-kastélyban. Itt Marie Antoinette külön személyzetet tartott, saját egyenruhával, önállóan hozott házon belüli rendeleteket. A királynak is be kellett jelentkeznie a feleségéhez.

Kis csoportos improvizáció

Alakítsunk három csoportot, melyek az alábbi témákról készítsenek egy-egy rövid jelenetet! A munkát **beszámoló** kövesse!

- A királyné gyakran szórakozik a kis Trianon-kastélyban a barátaival, akik vele egyidős, húsz év körüli fiatalok. Mindenki jól mulat, amikor váratlanul megjelenik a király.
- Az operabálon Marie Antoinette álarcosan mulat a párizsi nép – lecsúszott arisztokraták és gazdag polgárok – körében. Vannak, akik felismerik, vannak, akik nem. A királynéről is szó esik.
- Két jelenet a királyi házastársak között: a királyné sikeresen pénzt kér a férjétől adóssága törlesztésére; sikertelenül próbál leváltani egy minisztert.

Kis csoportos szövegfeldolgozás tablósorral

Történetünknek még három fontos szereplője van, Jeanne de la Motte, Rohan bíboros és Boehmer ékszerész. Az ő élettörténetük leírását kapják meg a csoportok (a szövegeket ld. a mellékletben). Kérjük meg a

játszókat, hogy a legfontosabb eseményekről készítsenek állóképeket! A **beszámolón** a csoport egyik tagja narrálja a tablókat!

Egyeztetés: Hogyan ismerkedhet meg egymással Jeanne és Rohan herceg?

Jeanne de la Motte megtudta, hogy a bíboros legfőbb vágya a királyné barátságának elnyerése. Hogyan tárhatta fel a titkát a herceg? Játsszuk el **fórum-színházi** formában! Louis Rohan tanári szerep legyen, a résztvevők pedig a Jeanne-t játszó szereplőt instruálhatják. (Ezzel a megoldással – „szereposztással” – és a megfelelő pontokon elhelyezett tanári narrációval kizárható, hogy a meggyőzésnek csak az erotikus hatás felé hajló elemeit hangsúlyozzák a résztvevők.)

2. A nyaklánc-történet: ki hogyan próbálja elérni a célját?

Narráció: Eltelt egy kis idő, Jeanne és Rohan herceg napi kapcsolatban álltak egymással. Jeanne több alkalommal adományokat kapott a bíborostól. Aztán egyszer csak Jeanne de La Motte-nak elképesztő ötlete támadt. Elhatározta, hogy egyesíti Louis herceg és Boehmer ékszerész fixa ideáját a sajátjával, és ráveszi a herceget: a királyné nevében vásárolja meg a híres nyakéket. Az ékszert négy részletben kell kifizetnie Rohan közvetítésével a királynénak. Az első részlet fizetése hat hónappal az ékszer átadása után(!) esedékes. Rohan és Boehmer szerződést kötött, a nyakéket pedig átadták a királyné állítólagos megbízottjának. Az ékszert többé senki sem látta. Az üzlet úgy jött létre, hogy Louis Rohan jóhiszemű volt, Marie Antoinette pedig nem is tudott az egészről. A nyakláncot azóta sem fizette ki senki.

Hogyan történhetett ez? Miket kellett Jeanne-nak elhitetnie Rohannal?

A királynéval Jeanne legfeljebb egyszer – vagy egyszer sem?! – találkozhatott, így biztosan kizárt, hogy igaziból közbenjárhat nála a herceg érdekében. Ezt el kell hitetnie vele, álbizonyítékok segítségével. Nyilván egy jól felépített tervre van szüksége, ami a fokozatossága miatt hihető.

Egyeztetés: Találjuk ki a történeteket nagy vonalakban, majd **kis csoportos munkaként** készítsünk csoportonként 2-2 lehetséges jelenetet! Ha levél is íródott szerintünk, azt is fogalmazzák meg a csoportok!

Beszámoló

Az elkészült jeleneteket mutassuk be a többieknek, az írásos műveket olvassuk fel! (Egyezzünk meg a résztvevőkkel, hogy lehetséges változatokat keresünk a történethez, így mindegyik variáció érvényes lehet, nem kell választanunk közülük!)

Improvizáció

A bírósági tárgyaláson Louis herceg vallomása szerint az ügyben volt egy fordulópont, amitől kezdve valóban mindent elhitt Jeanne-nak. Találjuk ki, mi lehetett ez! Ha olyan mozzanat, ami a kis csoportos játékokban nem került elő, akkor önként jelentkező szereplőkkel játszunk el (vagy készítsünk állóképet) a többiek előtt, hogyan történhetett!

Fórum-színház

Találjunk ki egy olyan helyzetet, ami Jeanne-t a lelepleződéssel fenyegeti, amit csak úgy kerülhet el, ha kimagyarázza magát! (Pl.: Elérkezik az első részlet kifizetésének napja. Rohan nem kapott még egy fillért sem a királynétól, és ezt szóvá is teszi de La Motte asszonynak.) Játsszuk el a kitalált jelenetet úgy, hogy két csoportban dolgozva mindkét szereplőt felkészítik a beszélgetésre a játszó!

3. A befolyásolás fajtái

Tegyünk ki a falra egy előre elkészített négy elemből álló **listát** arról, milyen eszközeink lehetnek a személyes kommunikáció során a másik fél befolyásolására. (*Meggyőzés:* logikai érvek, tudatosság; *Rábeszélés:* érzelmi érvek; *Kényszerítés:* büntetés vagy annak elkerülhető volta; *Manipuláció:* akit manipulálnak, nincs tudatában a befolyásolásnak.) Jellemezzük ezeket a fogalmakat, majd gyűljenek össze ismét az előző kiscsoportok! Elevenítsük fel a munka eredményét annak tükrében, hogy a jelenetek során mikor és melyik eszközt használták a szereplők a játék során! Ezekről a pillanatokról emlékeztetőül készítsünk tablót! A **kiscsoportos egyeztetést és tablókészítést beszámoló** kövesse!

4. A végkifejlet

Narráció: Augusztus 1-én kell a szerződés szerint kifizetni a nyakék árának első részletét. A királyné természetesen nem fizet, Rohan herceg sem fizet. Boehmer, az ékszerész, Marie Antoinette-hez fordul. A

csalás lelepleződik. Fogalmazzuk meg a királyné aznapi **napló**bejegyzését vagy a tanár játssza Marie Antoinette-et, a többiek pedig hangosítsák ki a **gondolatait!**

Fórum-színház

Augusztus 15-én, mely Mária mennybemenetelének napja és a királyné névnapja, nagy ünnepséget rendeznek. Az ünnepi misét Louis Rohan bíborosnak kell celebrálnia. A főpapot azonban váratlanul a király elé hívatják. Hogyan vonják „hatszempőzt” felelősségre a herceget? Rohant a tanár játssza, a résztvevők a királyi párt alakítókat instruálhatják.

Egész csoportos improvizáció, tábló, gondolatkövetés

Az ünnepi miséhez megjelent, papi ornátust viselő Louis Rohan herceget, a legelőkelőbb család sarját, a pápa bíborosát a nép szeme láttára letartóztatják. Indítsuk a játékot táblóból, azt a pillanatot megalkotva, amikor a poroszlók körülveszik a bíborost! Hallgassunk meg néhány gondolatot is, majd indítsuk el az improvizációt! Folytassuk azután is, hogy Rohant már elvezették!

Egyeztetés: Nézzük meg a listánkat, és beszéljük meg, milyen eszközöket alkalmaztunk a befolyásolásra az előző játékok – a fórum-színház és az egész csoportos improvizáció – során!

Kis csoportos írásos munka

Írjunk egy-egy pamfletet (gúnyverset) az esettel kapcsolatban!

Narráció: Rohan kívánságára és Lajos király beleegyezésével a hírhedten király- és papságellenes párizsi parlament elé viszik az ügyet. A tanácsosok polgárok; ebben az időben ez az osztály már sem gazdagságban, sem műveltségben nem maradt el a nemesség mögött, így az arisztokráciáéhoz hasonló jogokat és életminőséget kívánt elérni. A parlament egyik tagja az ügyvel kapcsolatban így kiáltott fel: „Nagy és szerencsés fordulat ez! Egy csaló bíboros és a királyné egy hamisítási ügybe keverve! Mennyi sár a keresztben és a jogaron! Milyen diadal a szabadság eszméinek! Milyen fontossá válik a parlament!” Nos, ez a parlament 1886. május 31-én hirdette ki ítéletét a nyakláncperben.

Egész csoportos improvizáció, bírósági tárgyalás (színházi munka)

Osszuk ki a szerepeket! Legyen jelen, és tegyen vallomást Jeanne de La Motte, Louis Rohan és Boehmer ékszerész! Válasszunk ügyészt, aki vádol, és két ügyvédet, aki védi a „grófnét”, illetve a bíborost! Először három csoportra szétválva, még szerepen kívül készítsük el a vád és a védelem stratégiáját (külön csoport foglalkozzon Jeanne illetve a herceg védelmével)! Ne feledkezzünk meg a javasolt ítéletről sem! Ezután a többiek a tanácsosok szerepébe lépjenek, a tanár pedig a bírót játssza! Kezdődjék a tárgyalás, melynek végén a tanácsosok kézfeltartással szavazzák meg az ítéletet, a bíró pedig hirdesse ki azt!

Egyeztetés: Térjünk vissza a befolyásolás fajtáihoz, és következzen a játékban alkalmazott eszközök meghatározása! Ezután beszéljük meg, hogy a mi változatunkban a királyné jó hírét és a rangjához méltó tiszteletét sikerült-e visszaállítani! (A történelmi szituációban nem, sőt, a francia forradalomhoz ez a tekintélyvesztés egyenes utat mutatott.)

Reflexió

Marie Antoinette, Louis Rohan és Boehmer ékszerész nem véletlenül vált áldozattá. Alakítsunk három csoportot! Mindhárom szereplővel kapcsolatban egy-egy csoport készítsen listát, vajon a történet mely pontjain tudta volna elkerülni, hogy vesztésként kerüljön ki! Egy-két táblót is készítsünk arról, mit kellett volna tennie, hogy vereség nélkül és tisztességesen végződjön számára az ügy!

Melléklet

II. József, Habsburg császár húgához, Marie Antoinette-hez

„Méltóztassék egy pillanatra elgondolkodni ama kellemetlen helyzeteken, melyekbe (az operabálokon) került, és ama kalandokon, melyekről épp az Ön révén értesültem. Mi a célja: hogy ne ismerjék fel, és más legyen, mint ami valójában? Mire jók eme kalandok, huncutságok, miért akar egy sereg libertinus, örömlány meg idegen közé keveredni, hogy hallgassa, mit beszélnek, és netán olyasmiket mondjon, mint-ha maga is köztük tartozna? A végén még az események játékszere lesz!”

II. József, Habsburg császár húgához, Marie Antoinette-hez

„Mit csinál Ön itt Franciaországban, amiért az emberek tisztelhetnék és becsülhetnék Önt, túl azon, hogy a királyuk felesége?”

Marie Antoinette egy párizsi látogatás után, 1773. június 14.

„Milyen szerencsések vagyunk, tekintettel rangunkra, hogy ilyen könnyen el tudtuk nyerni az egész nép szeretetét.”

Marie Antoinette a mindennapjairól, 1770. július 12.

„Az egész világ előtt teszem fel a pirosítót és mosom a kezemet.”

Anekdota a férjéről, aki benyit a feleségéhez, és azt félre nem érthető helyzetben találja egy úrral

– Az Istenért, Madame – kiált fel a férj –, hogy lehet ily elővigyázatlan, nyitott ajtók mellett...! Képzeld el, ha más lépett volna be helyettem!

Anekdota a féltékeny férjéről

– Ön féltékeny? Nagyon is elbizakodott, uram. Nem elég akarni, hogy az embert felszarvazzák, ahhoz érteni is kell. Érteni kell egy nagy ház vezetéséhez, udvariasnak, nyájasnak kell lenni. Egy ilyen embert, amilyen ön most, ugyan ki szarvazna fel?

Felirat egy üres képkereten, amelyben Marie Antoinette portréját készültek kiállítani a Királyi Akadémián, 1787-ben

„Íme, a Deficit!”

Ligne herceg Marie Antoinette-ről

„Tizenöt éves korában sokat nevetett.”

Marie Antoinette Mercy osztrák követnek

„Mit akar az anyám? Félek az unalomtól!”

Delille abbé verse

El ezekkel a hideg kertekkel: mezei csecsebecsék, ízetlen zugok, melyeknek ízetlen gazdája önmagát csodálva dicséri jól fésült fáit, jól nyírt, gondozott kis zöld szalonjait. Van kedvesebb kertápolás is, gyönyörködtetőbb művészet. Nem elég a szemet elbájoslni, a szívhez kell szólni. Ismertétek azokat a láthatatlan kapcsokat, melyek az élettelen tárgyakat érző lényekkel fűzik össze? Hallottátok a vizek, erdők, mezők néma szavát és titkos hangját?

A leendő XVI. Lajos naplóbejegyzése az esküvőjének másnapján

„Semmi.”

XVI. Lajos naplóbejegyzése

„Hat szarvast lőttem.”

XVI. Lajos naplóbejegyzése

„Hashajtót vettem be.”

A nápolyi követ Mária Karolina királynénak XVI. Lajosról

„Olyan, mint egy erdei vadember.”

Marie Antoinette az osztrák Rosenberg grófnak

„Példának okáért az én ízlésem nem azonos a királyéval, akit csak a vadászat és a fémművesség érdekel. Bizonyára egyetért velem abban, hogy jómagam módfelett furcsán festenek egy kovácsműhelyben; hiszen nem vagyok az a fajta, aki képes Vulcanust játszani, ha pedig Venus szerepét játszánám, azzal sokkal inkább bosszantanám őt, mint tulajdonképpen kedvteléseimmel, amelyek nincsenek ellenére.”

Stefan Zweig XVI. Lajosról

Az alkotó cselekvéshez szükséges erő hiányzik a gátlásokkal küzdő férfiből, nemcsak magánéletében, hanem a közügyekben is. Fellépése zavart, akaratát sem kimutatni, sem keresztülvinni nem tudja; kerüli az udvar társas életét és különösen az asszonyokat. Az alapjában igazlelkű, becsületes ember tekintélyét, férfiaságának látszatát erőszakkal próbálja helyreállítani néha. Ilyenkor goromba, nyers és brutális lesz –

védekezésből erejét fitogtatja, de sehol sem talál hitelre. Amint hálósobájában a férj, úgy nyilvánosság előtt a király szerepét sem tudja betölteni.”

Jeanne de La Motte

Született Jeanne de Saint-Rémy de Valois, ereiben királyi vér folyt. Apja, aki Saint-Rémy bárónak, II. Henrik király törvénytelen fiának a leszármazottja volt, rablásból és vadorzásból élt, korán meghalt. Anyja megszökött egy katonatiszttel. A kis árváról a helybéli pap gondoskodott. A kislány libákat őrzött, és koldult. Nyolcéves korában egy márkiné kocsiját ezekkel a szavakkal állította meg: „Az Istenért, adjanak egy kis alamizsnát egy árvának, aki a Valois királyok véreből való!” A hölgy megdöbbsent, és azonnal pártfogásába vette a gyereket. Kolostorba adta, ám onnan Jeanne hamarosan megszökött. Elhatározta, hogy mindenáron visszaszerzi távoli ősei vagyonát és jogait. Több gazdag és előkelő férfit és nőt elbűvölt, meséivel bárkit lebilincsel, igazi pártfogója azonban csak kevés akadt. Egy nemesasszony befogadta, egy hétre szállást akart adni a szegény leánynak. Jeanne lett azonban az úr a háznál: egy évig élőködött a jószívű asszonyon. „Életem legkeservesebb esztendeje volt!” – emlékszik vissza a hölgy. Valois kisasszony nem sokára kerített magának egy szegény nemesembert, akit egy kinevezési okiratban véletlenül grófi címmel láttak el. Feleségül ment hozzá, és ettől kezdve Jeanne de La Motte grófnéként mutatkozott be. Az esküvő után egy hónappal az ifjú párnak ikrei születtek, de hamarosan a csecsemők meg is haltak. Bár de La Motte-ék igen szegények voltak, gyakran éheztek, igyekeztek úgy élni, ahogy egy Valois-ivadéknak illik: Jeanne ruhatára mindig divatos volt, szolgálot tartott, és mindenütt megjelent, ahol hercegekkel és hercegnőkkel találkozhatott. Eközben a házaspár rettenetesen eladósodott, hiszen kevés járadékuk mellé hihetetlen összegű hitelt vettek fel. Jeanne sok mindennel próbálkozott, így például többször ájulást színlelt az udvarnál, hátha egy Valois éhezése meghatja a hatalmasokat, de ezzel sem ment sokra. Valamit ki kellett találnia, hogy céljait – a gazdagságot és az igazi nemesi jogokat – elérhesse. Az eszközei erre megvoltak: „Ami az erkölcs és az állam törvényeit illeti, Mme de La Motte minden rossz szándék nélkül és végtelen természetességgel, de egyáltalán nem is gyanította létezésüket.”

Louis René Édouard de Rohan

A Rohan-család Franciaország legelőkelőbb familiái közé tartozott. Jelmondatuk így hangzott: Király nem lehetek, herceg lenni nem kívánok, Rohan vagyok. Nem tettek mást, csak „származtak” – igazán kiemelkedő tettet egyikük sem hajtott végre.

Louis de Rohan herceget – aki viszonylag fiatalon bíboros lett – tisztelői „a szép eminenciás” néven emlegették. Büszke volt rá, hogy apai és anyai ágon is Rohan-ivadék. Papi pályát jelöltek ki számára, ám ez nem zárta ki a bécsi követté való kinevezést. A bigott katolikus Mária Terézia fővárosába elképesztő kísérettel vonul be, magával visz többek között 50 lovat, a hozzájuk való hintókkal, 14 inast, 6 zenészt, 4 hivatalnokot, 6 apródot 2 nevelővel. Bécsben óriási vadászatokat rendez, fényes estélyeket ad, színházba jár. A politikát elhanyagolja. A legjobb családok hölgyei rajonganak érte, az adódó lehetőségeket pedig Louis herceg nem hagyja kihasználatlanul. Mária Terézia egyébként sem nézte jó szemmel a züllött pap ténykedését, de amikor a követ egyik levele napvilágra kerül, a császárné gyűlölete nem ismer határt. A levélben ez szerepelt: „Mária Terézia akkor hívja elő a könnyeit, amikor csak akarja; egyik kezében zsebkendőt tart, hogy könnyeit törölje, a másikban pedig a tárgyalás kardját...” Louis herceget hamarosan visszahívják Versailles-ba, ahol az udvar fagyosan fogadja. Marie Antoinette gyűlöli őt, egyrészt azért, amit anyjáról írt a herceg, másrészt róla, az egykori trónörököséről tett megjegyzése miatt, mely így hangzott: „a majdani szerető könnyen sikert arathat nála”. Louis herceg politikai karrierjének vége, jönnek a hitelezők. Óriási az adóssága. A legfőbb vágya a királyné bocsánatának, barátságának és pártfogásának elnyerése lesz. Több levelet próbál eljuttatni Marie Antoinette-hez, hogy a jóindulatát kérje, de nem kap választ. Vonzódni kezd az okkultizmus iránt, hiszékenysége miatt csapdába esik: a szemfényvesztő Cagliostro „gróf” odaadó híve, és legfőbb eltartója lesz, minden trükkjének bedől. A „gróf” csodadoktorként mutatkozik be, szellemeket idéz meg minden mennyiségben, szabadkőműves páholyt alapít. Olaszul, hibás francia szavakkal és arabul hangzó halandzsával beszél. Barátjának, Louis hercegnek aranyat is próbál csinálni. Ez, sajnos, nem sikerül, sőt, a királyné kegyét sem képes megszerezni számára.

Charles August Boehmer, az ékszerész és a híres nyakék

Készült egyszer, még az előző király, XV. Lajos uralkodása idején egy nyakék, mely minden képzeletet felülmúlt. Ha valaha is viselte volna valaki, annak nyakát 17 mogyoró nagyságú gyémánt fogta volna körül. Különféle, a legragyogóbb gyémántokkal és briliánsokkal díszített füzérek és függők borították volna be a szerencsés viselő felsőtestét, a vállait, sőt még a derekát is. (Persze a legtisztább vízből származó, legcsodálatosabb kövek voltak, valaki az Ezeregyéjszaka meséihez méltónak titulálta – valószínűleg nem is lehetett nagyon szép. Inkább elragadóan „barbár”.) De sohasem viselte senki, egyetlen percre sem. Hi-

ába volt mind a 2800 karát, a 647 darab kő, hiába az 1 800 000 frankra becsült érték. És így hiába fektette be a pénzét készítője, Boehmer úr, a párizsi német ékszerész, aki mindennél jobban vágyott arra, hogy művészetével hírnévre és gazdagságra tegyen szert. Hiába vásárolta hát össze Európa legnagyobb, legszebb, legértékesebb gyémántjait a legnagyobb titokban, évek hosszú során át. Szépen lassan eladósodott, s a csőd veszélye fenyegette a nagy mű miatt. Korát megelőzve nem megrendelésre dolgozott, mint a többi ékszerész, hanem modern vállalkozásba kezdett: a láncot „piacra” készítette. Úgy gondolta, hogy XV. Lajos fogja megvásárolni szeretőjének, Du Barry grófnénak. Csak sajnos a király közben elhalálozott. Felkínálta az ékszert a spanyol udvarnak, de ott megrémültek az árától. Aztán Boehmer rájött, hogy egyetlen hölgy jöhet csak szóba a nyaklánc tulajdonosaként, aki még kartársainál is jobban, szenvedélyesen szerette az ékszereket. Ő pedig Marie Antoinette, Franciaország ifjú királynéja, akit anyja gyakran korholt leveleiben, hogy a szépsége a legszebb ékszere. Többször vásárolt Boehmertől titokban, részletre. Így hát a mester felkínálta neki élete főművét, amit XVI. Lajos meg is vásárolt volna a feleségének, Marie Antoinette-nek azonban nem kellett. Drágának találta(!). Valószínűleg nem tetszett neki. A finomabb tárgyakat kedvelte. Boehmer tehát továbbra is várta, hogy jöjjön egy mesebeli herceg, és elvigye kincsét a királykisasszonyának.

A nyakék valódi története dióhéjban

Rohan bíborosnak Jeanne de La Motte-ot egy márkiné mutatta be azzal a szándékkal, hogy pártfogásába ajánlja. Jeanne elmesélte élettörténetét a hercegnek, aki mindent elhitt a szegény árvának, és többször kisebb pénzüsszegekkel segítette ki őt. Egyes életrajzírók szerint a „grófné” meghálálva mindezt, „természetben” fizetett Rohannak. Hogy valójában milyen viszony volt köztük, nem tudni. Az viszont tény: a férfi biztosan hitt Jeanne és a királyné titkos barátságában. Úgy tudta, hogy barátnője bejáratos Marie Antoinette legbelsőbb köreibbe, így közben tud járni az ő érdekében. Jeanne először szóbeli üzeneteket hozott a királynétól, majd következtek a hamisított levelek. Egyre szívélyesebbé vált Rohan bíboros és az uralkodónó képzelte viszonya. Sajnos a levelek nem maradtak meg, nem tudni, hogy ez a szívélyesség meddig ment, de Louis herceg későbbi vallomása szerint az ügyben volt egy fordulópont, amitől kezdve valóban mindent elhitt Jeanne-nak. Ekkor találkozott Louis herceg egy örömlánnyal a versailles-i kastélykertben az éjszaka közepén, akiről a szélhámosnő elhitette, hogy a királyné. És Rohan bíboros, a király főalimizsnása, az egyik legelőkelőbb család sarja ezt elhitte. Még beszélgettek is néhány szót. Így hamarosan azt is komolyan vette, hogy Marie Antoinette titokban megbízta a vagyont érő nyakék megvásárlásával. 1885. január 29-én kötött szerződést Rohan bíboros a királyné nevében Boehmer ékszerésszel. A megállapodás minden pontja mellé odaírták: jóváhagyva, majd a végén ott díszelgett a királyné állítólagos aláírása. Hibásan. Hiszen a francia királyné nem nevezhette magát *franciaországi* Marie Antoinette-nek. Ráadásul a szerződésen lévő írás nőiesnek nőies, de nem is hasonlít az uralkodó feleségének írására. Ez azonban sem a hercegnek, sem az ékszerésznek nem tűnt fel. Ráadásul a királyné soha nem viselte a nyakéket, pedig az augusztus 15-ig – a bíboros elfogásáig – hátra lévő idő alatt bőven lett volna erre alkalom. Ezen felül Marie Antoinette soha, egyetlen gesztussal sem utalt a Rohannal való ellenségeskedés feloldására, továbbra is gyűlölte őt. A bíboros azonban az utolsó pillanatig hitt a csalónak.

A királyné bosszúszomja határtalan volt, nem akarta elhinni, hogy ellensége egy szélhámosnőnek esett áldozatul, így a bírakat is megpróbálta befolyásolni a királyi pár. Emiatt, és mert Jeanne de La Motte rendkívül tehetséges, nagy kaliberű csaló volt, négy hónapon keresztül vesztésre állt a bíboros ügye. Csak hű emberei tudták a legnagyobb titokban felkutatni azokat a tanúkat, akik segíthettek rajta, a bíróság elnöke azonban – királyhű ember lévén – ki sem akarta hallgatni a herceg védelmében fellépőket. Végül mégis a királyellenes, így bíborospárti erők győzedelmeskedtek. Jeanne de La Motte lelepleződött, életfogytiglani börtönre ítéltetett, a vállára pedig a tolvajt jelölő betűt sütötték. (Mivel hisztériás rohamban őrzöngött, véletlenül a mellére sütötték a jelet, majd órákig eszméletlen volt.) Rohan bíborost maradéktalanul felmentették. Ezzel az ítélettel a királyné – már addig is többszörösen kikezdett, gyűlölt – nevét feketítették be véglegesen. Akik nem követték pontosan az eseményeket, vagy nem értették azokat, biztosan hitték: Marie Antoinette bízta meg titkos barátnőjét a csalással. Esetleg a nyakék megvásárlásával. Sőt, akár a herceg szeretője is lehetett a király felesége... Az „osztrák nő”, „Madame Deficit” lett ettől kezdve mindenért a bűnbak, holott a per során egyszer sem ejtették ki vádlón a nevét, tanúként sem hallgatták ki. Három és fél év múlva pedig kitért a forradalom.

A híres nyakéket Jeanne és segítőtársai késekkel-bárdokkal barbár módon szétdarabolták, a köveket kiszedték a foglalatból, és egyenként, áron alul eladták. Az ékszerésznek máig sem fizette ki senki.

A kékszakállú herceg vára

Mészáros Beáta

Az óráról: Az óra nem könnyű művet próbál feldolgozni. Ez az opera nyolcadik osztályban kerül bemutatásra, ami – az életkori sajátosságokat figyelembe véve – nem teszi könnyűvé a dolgot. Ellenünk dolgozik a műfaj maga és Bartók cseppet sem könnyű, Wagneri mélységekben és Debussy-s élményekben megmártózó muzsikája, nem szólva a népzenei utalásokról. Saját korának képzett zenészei is előadhatatlannak minősítették, hát akkor mit kezdjünk a mi nem éppen „vajt fülű” tanulóinkkal? Mégis van egy adu a kezünkben: és ez a történet. Egy férfi és egy nő szerelméről van szó, ami diákjaink életében is központi helyet foglal el. Ráadásul titkok, rejtélyek lengik körül kapcsolatukat, akár egy jó krimi. Ez lesz az a fonal, ha úgy tetszik: mézesmadzag, amelynek mentén belekóstolnak Bartók muzsikájába és mire észbe kapnának, máris benne vagyunk az opera világában.

Téma: Bartók Béla A kékszakállú herceg vára című operája (szöveggönyv: Balázs Béla)

Életkor: nyolcadik osztály (mivel ekkor tananyag), ill. ettől felfelé érdemes játszani

Tanulási terület: (az opera⁸ műfaji jellemzői előzetesen már tisztázásra kerültek) az emberi énekhang kifejező ereje, őszinteség, a másik ember „magánszférájának tisztelete”, férfi és nő kapcsolata, házasság

Időtartam: két tanóra

Történet: Az ismert francia monda alapján íródott opera, Balázs Béla balladai homályt és feszültséget hordozó szöveggönyve alapján. Judit és Kékszakáll most házasodtak össze és Kékszakáll a várába vezeti az újdonsült asszonyt. Párbeszédükből lehet arra következtetni, hogy a kapcsolatuk szoros, Judit teljesen feláldozta előző életét és így kötötte össze sorsát – családjának tiltakozása ellenére – az általa alig ismert Kékszakállal. A férfi körül sok a titok és a mendemonda. Judit asszonyi feladatának tekinti a férfi titkainak, lelkének megfejtését. Egyre erőszakosabban követeli a vár (a férfilelek) ajtajának (titkok) kinyitását, bár a férfi figyelmezteti, hogy álljon meg, ne akarjon többet tudni, mert szerelmük végét jelentheti.

Fókusz: Meddig őrizzük titkainkat? Mikor tárjuk fel és feltárjuk-e azokat egyáltalán? Meddig mehetünk el a másik ember lelkének, titkainak kutatásában?

Eszközök: csomagolópapír, filctollak, CD-lejátszó, Bartók Béla A kékszakállú herceg vára című művének CD-felvétele, Balázs Béla szöveggönyvéből részletek fénymásolatban a játsszók számára

1. Ráhangolódás

Séta csukott szemmel, zenére. Ha leáll a zene, akkor megállunk és kimondjuk (hallhatóan, de nem hangosan), amit gondolunk, amit érzünk.

Zenehallgatás 1

(A CD-n 14 track van. A szám a továbbiakban a meghallgatni kívánt track száma.)

Megbeszélés: Milyen érzés? (A zene sugallja, hogy ismeretlen, titokzatos stb. Jó hangulati előkészítése a továbbiaknak.)

A prologus felolvasása: Balázs Béla szövege a Regös prologusával kezdődik. Bár a zeneszerző ezt nem komponálta meg (kihagyta az operából), jó alkalom, hogy tá-ti-ti osztinátót dobolva a térdünkön, mint valaha a regösök, belevigyen bennünket ebbe a titokzatos történetbe.

REGÖS PROLOGUSA

Haj regö rejtem

hová, hová rejtsem...

Hol, volt, hol nem:

kint-e vagy bent?

Régi rege, haj mit jelent,

Urak, asszonyságok?

Ím szólal az ének.

Ti néztek, én nézlek.

Szemünk,

⁸ Van olyan megközelítés, mely szerint „A kékszakállú herceg vára nem opera, hanem misztériumjáték, vagy még helyesebb kifejezéssel: szcenírozott ballada.” (Romsits Gábor)

pillás függönye fent:
Hol a színpad:
kint-e vagy bent,
Urak, asszonyságok?
Keserves és boldog
nevezetes dolgok,
az világ kint haddal tele,
de nem abba halunk bele,
urak, asszonyságok.

2. Asszociációs játék

Négy csomagolópapírt rakunk a terem négy sarkába a következő felirattal: nő, férfi, titkok, házasság. Megkérjük a játszókat, hogy mindegyikre írják rá, ami arról a szóról eszükbe jut. Olvassuk fel közösen, hogy mik kerültek a papírra.

3. Narráció

Elmondjuk, hogy történetünk két szereplője Judit és Kékszakáll (*nem találom izlésesnek és könnyítésnek sem, ha hétköznapi nevet választanánk e helyett*) most kötötték össze az életüket és az ő kapcsolatukról szeretnénk játszani. Hogy többet tudjunk meg róluk, hallgassuk meg a következő részletet!

Zenehallgatás: 1

KÉKSZAKÁLLÚ
Megérkeztünk.
Íme lássad:
Ez a Kékszakállú vára.
Nem tündököl,
mint atyádé.
Judit, jössz-e még utánam?

JUDIT
Megyek, megyek Kékszakállú.

KÉKSZAKÁLLÚ
Nem hallod a vészharangot?
Anyád gyászba öltözködött,
atyád éles
kardot szíjaz,
testvérbátyád
lovat nyergel.
Judit, jössz-e még utánam?

JUDIT
Megyek, megyek Kékszakállú.

KÉKSZAKÁLLÚ
Megállsz Judit? Mennél vissza?

JUDIT
Nem. A szoknyám akadt
csak fel,
felakadt szép selyem szoknyám.

KÉKSZAKÁLLÚ
Nyitva
van még fent
az ajtó.

JUDIT
Kékszakállú!
Elhagytam az apám, anyám,
elhagytam szép testvérbátyám,
elhagytam a vőlegényem,

hogy váradba eljöhessek
Kékszakállú!
Ha kiúznél,
küszbödnél megállanék,
küszbödre lefeküdnék.

KÉKSZAKÁLLÚ
Most csukódjon be az ajtó.

4. Megbeszélés

Mit tudunk meg az előzményekről? Milyen a kapcsolata Juditnak a családjával? Milyen Kékszakállú kapcsolata Judit családjával? Milyen kettejük kapcsolata? Mennyire megalapozott ez a kapcsolat? Mi miatt ellenezhette Judit családja a házasságot?

5. Szerep a falon

Judit és Kékszakáll jelleme a hangszínük és a szavaik alapján. Két csomagolópapíron egy női ill. egy férfi sziluett, amibe beleírhatjuk azokat a tulajdonságokat, amelyekben megegyeztünk.

Az opera egyik legfontosabb kelléke az emberi hang. A női és férfi hangfajtaokról és a hangszín kifejező erejéről való beszélgetés közelebb viheti tanítványainkat a műfaj megértéséhez.

6. Kis csoportos megbeszélés

A játzókból négy kis csoportot hozunk létre. Mindegyik csoport kap egy szereplőt Judit családjából: apa, anya, báty, elhagyott vőlegény. Beszéljék meg, hogy az általuk képviselt szereplő miért ellenezhette Judit kapcsolatát Kékszakállal! A csoport minden tagja mondjon egy mondatot, amit szerinte az a szereplő mondhatott Juditnak ellenérvként! Írják le és mindenki válasszon egy mondatot magának! Beszéljék meg, hogy a szereplőjükhöz milyen hangszínt választanának (persze lehet eltúlzott, eltorzított is)!

7. Hangjáték

A játzó körbe állnak, a tanár áll középre, mint Judit. Adott jelre mindenki a saját mondatát a csoport által meghatározott hangszínen elkezdik skandálni, egyre fokozódó hangerővel, ami *(miután az elviselhetlenségig fokozódik)* egy adott jelre megáll.

Nem hagyományos drámás forma, de a hétköznapi beszédől elrugaskodva kicsit a XX. századi operák hangulatát idézi, amelyek – akárcsak Bartók műve – nem fülbemászó dallamok segítségével próbálja kifejezni a szereplők érzelmeit.

8. Állóképek az esküvőről

Az előbbi négy csoportot megkérjük, hogy alkossanak egy-egy állóképet az esküvőről készült „fotóalbumba”, amin az ő szereplőjük rajta van, s ami kifejezi a szereplő viszonyát a történetekhez.

9. Kis csoportos jelenet

A játzókat 4-5 fős csoportokra osztjuk. Minden csoport a fénymásolt szöveg 2. számú részével foglalkozik. Készítsenek egy jelenetet, amelyben az adott párbeszéd hangzik el szó szerint, de találják ki hozzá Judit viselkedését, női „praktikáját”, amivel a Kékszakállú titkait próbálja kiszedni! A jelenet kétszereplős, a csoport többi tagja vegyen részt az ötletgyűjtésben és segítsen kidolgozni a jelenetet! A jelenetek bemutatása és megbeszélése után meghallgatjuk az eredetit, és ha nem volt hangulatában, stílusában hasonló, önként vállalkozók eljátszhatják a Bartók-féle változatot afféle fórum-színház jelleggel, hogy a többiek megállíthassák és segítséget adhassanak.

Zenehallgatás: 2

JUDIT
Nagy csukott ajtókat látok,
hét fekete csukott ajtót!
Miért vannak az ajtók csukva?

KÉKSZAKÁLLÚ
Hogy ne lásson bele senki.

JUDIT
Nyisd ki, nyisd ki!
Nekem nyisd ki!

Minden ajtó legyen nyitva!
Szél bejárjon, nap besüssön!

KÉKSZAKÁLLÚ
Emlékezz rá, milyen hír jár.

JUDIT
A te várad derüljön fel,
A te várad derüljön fel!
Szegény, sötét, hideg várad!
Nyisd ki! Nyisd ki! Nyisd ki!

10. Naplórészlet írása

Megkérjük a csoportokat, hogy írjanak le a Kékszakállú képzeletbeli naplójába egy olyan titkot, amit elképzelhetőnek tartanak, s amelyet, bár nem szívesen, de engedve Judit kéréseinek, bevallott neki.

11. Néma jelenetek

Egy olyan zenei részlet meghallgatása következik, ami a két szereplő kapcsolatának egy intim, szép pillanatát mutatja, tulajdonképpen a kapcsolat csúcspontja. Megkérjük a játzókat, hogy a kis csoportok próbálják elképzelni és – hogy a zene kifejező ereje érvényesüljön – néma jelenetbe önteni azt a helyzetet, amiben az elhangzott részletet elképzelik. Az elkészült jelenetkből válasszuk ki közösen, azt, amelyet a leghitelesebbek érzünk –, később szükség lesz rá.

Zenehallgatás 7

KÉKSZAKÁLLÚ
Nézd hogy derül már a váram.
Nyisd ki az ötödik ajtót!

JUDIT
Ah!

KÉKSZAKÁLLÚ
Lásd ez az én birodalmam,
messze érő szép könyöklöm.
Ugye, hogy szép nagy, nagy ország?

JUDIT
Szép és nagy a te országod.

12. Megbeszélés

Megkérjük a játzókat, hogy hallgassák meg a következő két részletet és fogalmazzák meg, mi a véleményük Judit viselkedéséről.

Judit erőszakosan követeli a többi ajtó kinyitását, makacsul faggatózik Kékszakállú előző feleségeiről.

13. „Hangos” jelenet

Szintén nem „hagyományos” drámás forma. Az elnevezés arra utal, hogy próbáljunk hangokkal, beszéddel, zörejekkel jelenetet készíteni, afféle rádiójátékszerűen. Igyekezzünk hangban megjeleníteni azt a feszültséget, veszekedést, amit az opera sugall!

Zenehallgatás 8

JUDIT
Nem akarom, hogy előttem
csukott ajtóid legyenek!

KÉKSZAKÁLLÚ
Vigyázz,
vigyázz a váramra,
vigyázz,
nem lesz fényesebb már

JUDIT
Életemet, halálomat, Kékszakállú!

KÉKSZAKÁLLÚ
Judit, Judit!

JUDIT
Nyissad ki még a két ajtót,
Kékszakállú, Kékszakállú!

KÉKSZAKÁLLÚ
Mért akarod, mért akarod?
Judit! Judit!

JUDIT
Nyissad, nyissad!

Zenehallgatás 10

JUDIT
Mondd meg nekem Kékszakállú,
kit szerettél én előttem?

KÉKSZAKÁLLÚ
Te vagy váram fényessége,
csókolj, csókolj,
sohse kérdezz.

JUDIT
Mondd meg nekem, hogy
szeretted?
Szebb volt mint én?
Más volt mint én?
Mondd el nekem Kékszakállú?

KÉKSZAKÁLLÚ
Judit szeress, sohse kérdezz.

14. Montázs

Most lesz szerepe a 11. pontban kiválasztott jelenetnek. Megkérjük a kiválasztott néma jelenet szereplőit, hogy játsszák el újra a jelenetet, a többiek pedig adják a hangját a veszekedésnek! A két elem együttese feszültségteli pillanatot eredményezhet, szimbolizálva egyúttal Judit és Kékszakállú kapcsolatának kettősségét.

15. Megbeszélés

Kezdeményezzünk beszélgetést arról, vajon a Kékszakállú meddig tudja elviselni Judit erőszakosságát, esetleg mit tehetne ő másképp! Kell-e változnia Juditnak, hogy meg tudja tartani szerelmét?

16. Állókép

Nevezzük meg azt az eseményt, ami után a két ember kapcsolata végleg megromlott! A csoport egyik fele álljon be Juditként, a másik fele Kékszakállúként a helyzetbe!

16. Búcsúlevél

A csoportot a fentiek szerint kettéosztva az egyik felét megkérjük, hogy Judit levelét írja meg, a másik fele Kékszakállét. Annyi mondatból álljon a levél, ahányan vannak a csoportban! Felváltva olvassuk fel, egy mondat Judit, egy mondat Kékszakállú leveléből – felelgetve. Végül meghallgatjuk az opera legvégét, melyben végleg a Kékszakállú múltjának részévé válik az asszony.

Zenehallgatás 14

KÉKSZAKÁLLÚ
Szép vagy, szép vagy,
százszor szép vagy,
te voltál a legszebb asszony,
a legszebb asszony!
És mindég is éjjel lesz már...

A gödöllői csoport a Montágh Imre Gyermekszínház Találkozóán; csoportvezető Baranyai Gizella
Trencsényi Imre felvétele

Elmélet – jutalom a nap végén⁹

Bethlenfalvy Ádám

A legtöbb pedagógusnak, drámatanárnak az elmélet szóról nem az örömteli elmélkedés, az önreflexió, vagy az új gondolkodási minták jutnak eszükbe. Ez egyértelműen kiderült a foglalkozás elején, a résztvevőknek ugyan is azt a konkrét létező tárgyat kellett lerajzolniuk, ami szerintük megjeleníti az *elmélet* fogalmát. A tárgyak többsége használhatatlan, poros és nehéz volt. A feladat célja pedig az, hogy az elvont fogalom és a megértését segítő konkrét tárgy közötti kapcsolatot illusztrálja.

Főlöszlegesen volna azt keresgélni, hogy milyen történelmi, és egyéb okai vannak, hogy így berzenkedünk az elmélettől, viszont azt is fontos leszögezni, hogy vannak jócskán olyan gondolkodók és írók, akikhez érdemes útmutatásért fordulnunk. Ilyen például Jerome Bruner, akiről azt szokták mondani, hogy a kognitív pszichológiai forradalom egyik atyja. A műhelymunka alapját a *Valóságos elmék, lehetséges világok*¹⁰ című könyvének kilencedik fejezete, a *nevelés nyelve* adta. A fejezet első másfél oldalát olvasva a résztvevők kisebb csoportokban négy állítást fogalmaztak meg, a legfontosabbakat, amelyeket a cikk állít. Bántó tömörséggel úgy fogalmazhatnánk meg, hogy Bruner azt állítja, hogy **fogalmi világban** élünk. A nevelésnek, a kultúra újratemtésének legfőbb fórumaként az a feladata, hogy elősegítse a közös (társadalmi) fogalmi valóság megteremtését.

Ezeket a sommás kijelentéseket persze részletesen indokolja, mégpedig a következőképpen: azt állítja, hogy még közvetlen tapasztalataink is értelmezést nyerne az okokkal és a következményekkel kapcsolatos elképzeléseink révén. Továbbá „a nyelv szükségképpen meghatározza azt a perspektívát, amelyben elhelyezzük a dolgokat, és azt a szemszöveget is, amelyből látjuk őket.” (104. old.) Tehát amikor gon-

⁹ A néhány évvel ezelőtti sörreklámmal idéző, szellemeskedő címért utólag is elnézést kérek, minden eszközt be kellett vetnem, hogy Rudolf Éva nénitől (párhuzamos program) átcsalogassak néhány embert...

¹⁰ Bruner, Jerome (2005) *Valóságos elmék, lehetséges világok*, Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó

dolgodunk a világról, akkor igazából azokról a leképezésekről, fogalmakról gondolkodunk, amelyek elménkben léteznek a valóságról. Ahhoz, hogy társas fogalmi valóságban éljünk – ugyanazt a „nyelvet” beszéljük –, arra van szükségünk, hogy a fogalmak jelentését, sokféle formában, közösségileg folyamatosan újraalkossuk, egyeztessük. Bruner ezt tartja a kultúra fő feladatának, ezért van a nevelésnek a kultúra újraalkotásában fontos szerepe.

(Ennek a gondolatsornak sok izgalmas vonatkozása van még, olyanok is, amelyek kimondottan hasznosak drámatanárok számára. Érdemes részletesen elmélyedni Bruner írásában.)

A kérdés az, hogy miként lehet ezeket a gondolatokat a gyakorlatba átültetni?

Ennek nyilván sok lehetséges formája van, mi egyet vizsgáltunk meg közelebbről, a *metaforát*. A kognitív nyelvészet szerint a metafora abban segít, hogy elvont fogalmakat konkrét fogalmak segítségével megfoghatóvá tesz a számunkra. Például az élet absztrakt(abb) fogalmát az utazás fogalmán keresztül tesszük érthetőbbé. Kövecses Zoltán *A metafora*¹¹ című könyvében rengeteg köznyelvi kifejezést sorol fel ennek bizonyítékaként, pl. jól indul az élete, messzire jut, választút előtt áll, halad előre stb. Ez csak egy a könyvben felsorolt és elemzett fogalmi metaforák sokaságából.

A metaforikus nyelvhasználaton¹² túl, a drámatanár használhatja az általa vizsgálni kívánt fogalom metaforikus leképezését is. A foglalkozáson a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ készülő programjának kezdőképét kínáltam a résztvevőknek –, ezt olyan szoborként néztük, amely kulturális és történelmi referenciákon túl rengeteg elvont fogalmat is tükröz konkrét, fizikai formában. Arra kerestünk ötleteket, hogy milyen feladatokkal, játékokkal, lehetne ezeket a tartalmakat megnyitni, és a szobor alkotta metaforikus világban, belülről, cselekedve vizsgálni. Az idei Spárta-Dráma résztvevőinek elszántságát és kreativitását az is bizonyítja, hogy rengeteg izgalmas és elgondolkodtató ötlettel álltak elő.

A foglalkozást azzal zártuk, hogy mindenki újra elővette a foglalkozás elején rajzolt az elmélet fogalmat tárgyként ábrázoló rajzát, és aki akarta változtathatott rajta. Volt, aki változtatott rajzán, volt, aki nem.

Szülői értekezletek szervezése másképpen

Rusz Csilla¹³

Miért tartunk szülői értekezletet?

Felkészítettek-e arra a főiskolán, egyetemen, hogy szülői értekezleteket tartsunk?

Eljön-e a szülő a szülői értekezletre? Ha igen, miért, ha nem miért nem?

Alkalmazhatók-e közösségfejlesztő, személyiségfejlesztő drámajátékokat a szülői értekezleteken?

Felrúghatók-e a hagyományos „katedra” szülői értekezletek korlátai?

Jól érezheti-e magát szülő és pedagógus egyaránt a szülői értekezleten?

Szükséges-e szülői közösséget formálni vagy elég azon törekvésünk, hogy osztályközösséget formáljunk? (Vagy már azt sem kell?)

Ezen kérdésekre keresem a válaszokat, miközben olyan gyakorlatokat, drámajátékokat mutatok be, melyek segítenek a válaszok megtalálásában. Ezt a formát nem divatból és nem azért választom, hogy „másabb” legyek, mint a szomszéd osztály tanítója, hanem megfontolt célok érdekében... Csak olyan játékokat, gyakorlatokat mutatok be, melyeket már kipróbáltam, melyek működőképesek, így tapasztalataimmal, élményeimmel megtűzdelve tárhatom fel.

Nagyon fontos, hogy míg a pedagógusok előtt játékoknak, drámajátékoknak nevezem ezt a tevékenységet, addig a szülőt sohasem játszani hívom. Már eleve szokatlan a szülőnek, hogy körbe rakom a székeket, és így fogadom őket, ám elmondom nekik, miért történik a formabontás. Egyszerű, érthető, világos magyarázatot adok, amit könnyen megért és el is fogad. A pedagógus iránti tiszteletből nem lesz elutasító,

¹¹ Kövecses, Zoltán (2005) *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*, Budapest, Typotex

¹² Ez már önmagában is egy érdekes terület lehet a tanári nyelvhasználaton belül, ld. Vámos Ágnes (2003) *Metafora a pedagógiában*. Oktatásmódszertani Kiskönyvtár. Gondolat Kiadói Kör, ELTE BTK Neveléstudományi Intézet, Budapest

¹³ A szerző önmagáról: „Csikszeredai, de Nagyváradon élő tanító vagyok. 1986-ban végeztem Székelyudvarhelyen, a Benedek Elek Tanítóképzőben. Rá tíz évre találkoztam egy csodálatos drámatanárral, Kovács Andrásnéval, aki megbabonázott s azóta a drámapedagógia szerelmese, megszállottja, hirdetője, tanulmányozója lettem.”

s elfogadja: fontos, hogy ne egymás hátát lássuk, hanem egymás tekintetét. Nem játszani hívom őket, hanem megkérem, hogy „álljanak fel”, „válasszanak párt maguknak, egy olyan apukát vagy anyukát, akivel nagyon ritkán vagy akár nagyon gyakran találkoznak”, attól függően, mi a célom az adott gyakorlattal. Tehát szándékosan kerülöm a játék szót, addig, amíg ők maguk fogják megfogalmazni, de még akkor sem fogják hallani az én számból. A játék, a játékra hívás degradálja a felnőttet. A felnőtt nem játszik,¹⁴ főleg nem szülő a szülővel. Nem akarok nézeteket megváltoztatni bennük, nem akarom bírálni az értékrendjüket, nem akarom kioktatni őket, nem akarom, hogy puszipajtások legyenek, csak azt akarom, hogy minden szülői értekezlet után azt fogalmazzák meg magukban: „De jó, hogy a gyerekem ebbe az osztályba jár!” Mondja ezt a roma anyuka, az értelmiségi apuka, a háziasszony anyuka, a megfáradt gyári munkásnő, az újjgazdag szülő. Más érdeklődésű, más műveltségű, más értékrend szerint élő, más elveket valló emberek, és csak egyetlen egy dolog köti őket össze, hogy gyermekük ugyanabba az osztályba jár.

Fő célom minden egyes szülői értekezleten, hogy szülői közösséget formáljak, mert hiszem azt: egy osztályközösség attól válik jó osztályközösséggé, ha mögötte jó szülői közösség áll. Ne féljünk a felnőttektől, bízzunk bennük, hogy ők is bízhassanak a jóakaratainkban, hitelességünkben, s érezzék meg, hogy bennünk csak hála van irántuk. Mert hálás vagyok minden egyes gyermekért, akit rám bízta, s megköszönöm nekik, hogy legföltettebb kincsüket „felajánlották” nekem. Ezáltal van kenyerem, ám ajándék is lehet számomra a rám bízott gyerek, ha éppen szeretem is azt, amit csinál. Elfogadok mindenkit szülői minőségében, nincsenek státuszok, nincsenek jó és rossz szülők. Nincs jogom kritizálni őket, mert a nevelés nem egzakt tudomány, amit meg lehet tanulni, és ahol pontos eredmények vannak, hanem folyamatos tévedések és javítgatások sora, amit nem lehet megtanulni. Érezni kell, s a szülő érzi ezt a legjobban. A pedagógia, szerintem, folyamatos tévedések művészete. Művészet, mert csak kellő érzékenységgel, tehetséggel nyúlhat más gyermekéhez, de a sajátodhoz is, hogy ne sérüljön se teste, se lelke. S ha valamit elront a pedagógus vagy a szülő a nevelésben, másnap még kijavíthatja. Ha tévedtünk még idejében korrigálhatunk, csak ne halogassuk!

Megtapasztaltam szülői minőségemben, hogy a szülői értekezletek az iskola belső szabályzatának bemutatásáról, az iskolapénz megvitatásáról, az ú.n. rossz gyerekek viselkedéséről szólnak. Sok esetben a pedagógusok a szülővel való kapcsolattartást a szülői értekezletek keretében képzelik el, ám ez csak egy szűkös csatornája a szülő és iskola közötti kapcsolatnak. Tapasztalható az a jelenség is, hogy míg óvodás és kisiskolás korú gyermekek szülei elmennék a szülői értekezletekre, az általános iskolások, gimnazisták szülei kevésbé. Miért nem járnak a szülők szülői értekezletre? Gyakran az idő hiánya miatt. Sokaknak a létfenntartás miatt valóban többet kell dolgozniuk, mint nyolc óra. A szülők fáradtak, fásultak, „minek menjek, azt hallom már négy éve!”, mondják, s lehet, igazuk van. Lehetséges az is, hogy egyeseknek az iskola saját gyermekkori szorongásait, kudarcélményeit hozza felszínre; feszélyezi őket a szülői értekezleteken való részvétel. Az iskola sokszor pénzt kér. Pontosabban nem maga az iskola kér pénzt, hanem mindenféle külön programokra, munkafüzetekre, folyóiratokra a tanító vagy az osztályfőnök maga. Meglehet, a pedagógus az oktatás színvonalát növelő kiegészítő eszközök megvásárlását szorgalmazza a gyerekek fejlődésének érdekében, ám év végén kiderül, hogy a megvásárolt munkafüzetek egynegyede sincs megoldva. Így a következő tanévben már aligha támogat hasonló kiadásokat a szülő. S van még egy fajta szülői értekezlet, amikor a szülői értekezlet arról szól, hogy mindenki rossz, senki nem tanul, és éppen azok a szülők nem jöttek el a szülői értekezletre, akiknek óriási probléma van a gyermekükkel. Hát ilyen szülői értekezletekre ki kívánczik?

Véleményem szerint a szülőknek érezniük kell, hogy a gyermeküket elfogadom, (netán szeretem is, de ez ne legyen képmutatás!) jó és rossz tulajdonságaival együtt. A szülő nevelési problémájában meg kell próbáljak segítséget nyújtani, de szívesen veszem a szülői segítséget, ha nekem vannak nehézségeim. Jellemzéseim, meglátásaim dicsérő és biztató szándékúak, nem vagyok csak tantárgy- és osztályzatcentrikus. Igyekszem a szülő szabadidejével nem visszaélni, ezért idejében kihirdetem a szülői értekezletet, s

¹⁴ A nagyváradi helyzetet nem ismerve osztja meg tapasztalatait a szerkesztő. Szerintem ezt a nézetet Magyarországon jobbra elegáns (kitűnő honlap, sok és neves ajánló, „agresszív marketing”), nagy anyagi haszonnal dolgozó, „roppant komoly”, a lényegét tekintve pedig a drámapedagógus szakma elemi tevékenységeit újracsomagolva, elképesztő magas áron, vagyis remekül eladó cégek trénerai terjesztik. Amúgy közkeletű tévhit, afféle szakmai „urban legend”. A felnőttek igen is szeretnek játszani, ezt sok esetben pontosan tudják is magukról, és nagyon gyakran roppant hálásak azért, hogy erre lehetőséget kapnak. Egyáltalán nem kell kerülni a játék kifejezés használatát. És ahogy a fenti írás tartalmazza: „agyonhangsúlyozni”, a csoport tagjait az első pillanatban letámadni sem kellene az „és most játszani fogunk” típusú, kissé infantilis bevezetéssel. Más a helyzet akkor, ha a fent említett trénernek pénzkeresetként, munkaként a munkaidőben lévő dolgozóknak tartanak közösségépítő tréninget (pénzvilág, üzleti szféra). Ilyen esetekben gyakran már az igazgatónak sem mondhatják azt, hogy itt valami játékos (é. „komolytalan”) dolog fog történni, helyette sokat hivatkoznak majd kommunikációra, pszichológiára, szakirodalomra, külföldre, egyebekre. De megjegyzem, volt szerencsém olyan céggel is dolgozni, ahol nem az álszentek összeesküvése volt a hétköznapiok kedvenc darabja, és nyugodtan mondhattam azt, hogy ami történik, az játék. Szórakoztató, mellette sok haszonnal jár. Vetődtek rá. (K. L.)

megírom az időtartamát is, amit feltétlenül betartok. És amit üzenő füzetben keresztül is megüzenhetek, azért nem csődítem össze a szülőket.

Megköszönöm valamilyen formában minden egyes szülőnek, hogy rám bízta legföltettebb kincsét: a **gyermekét**.

Gyakorlatok, drámajátékok

(Az alábbiak mint osztályfőnöki órára javasolt játékok olvasandók, s nem pedig foglalkozásvázlatként: minden pedagógus maga döntse el, hogy mikor melyik játékot lehet/akarja/tudja használni!)

Szerkesztési irányelv a foglalkozások kezdésére: nagyon fontos a fokozatosság! Ne legyen drasztikus váltás a *katedratanár* és *szülőközpontú tanár* között. Csak fokozatosan, lépésenként!

1. Üdvözlés

A tanító kézfogással köszönt minden egyes szülőt, akár a Waldorf iskolákban reggelente a gyerekeket. Így lehetőség nyílik egy pár perces, másodperces beszélgetésre, ami csakis annak a szülőnek szól. Máris megtörik az értekezletek személytelensége.

2. Ajándék

Minden szülői értekezletre vigyen a tanító magával ajándékot, amit a szülőknek szán. Lehet tárgy, mese, vers, idézet, bármi, amit úgy igyekszik kiválasztani, hogy a szülők számára is mondjon valamit gyerekről, nevelésről, szeretetről, nevelési elvekről. Pl. egy alkalommal egy rumos csokit kaptak, s elmondtam, hogy gyermekkorom kedvenc csokija ilyen volt. Arra kértem a szülőket, hogy amíg majszolják, gondoljanak a gyermekkoruk egyik pillanatára. Aztán a mellettük legközelebb ülő személynek mondják el, melyik pillanatra gondoltak.

3. Tárgycserélgető

Mindegyik szülő elővesz egy személyes tárgyat, amit úgy cserél el, hogy a tárgy átadásakor azt mondja: „Ez ... (pl. a könyv) Mártáé”, vagyis a tulajdonos nevét is közli. Jelre elindulnak és továbbadják a tárgyat megnevezve a tulajdonost. Ez így megy tovább. Adott jelre leülnek, mindenkinek a kezében lesz az utoljára kapott tárgy. „Ez (...) Zsuzsáé” – nevezi meg, kié. Ha a válasz helyes, a tulajdonos átveszi. Ha nem, akkor valahol tévedés történt a tárgyak átadásakor. Semmi gond, jelentkezik a tulajdonos, és szól, hogy „Nem! Ez (...) Olgáé”. Természetes, hogy sok csere esetén már összekeverednek a nevek, ám a lényeg, hogy majd elhangozzanak helyesen is. Mindenki sorra kerül. A tanító legyen résen, hallja meg a szülők keresztnevét, esetleg jegyezze is meg, valamint legyen figyelmes, ki mit vett elő véletlenszerűen, mi a személyes tárgya. Néha ezek a tárgyak is tudnak „beszélni”.

4. Gyermekem jele

A tanító kérése: gondoljunk át, hogy melyik tárgy, élőlény vagy fogalom jelképezné gyermekünket! Ezután a szülő lerajzolja gyermeke jelét. A jeleket kartonra ragasztjuk. Mindenki megnézi és eldönti: ha az övé nem lenne ott, melyik lehetne az ő gyerekéé is. Név nincs a jeleken. Nem a rajzok művészi értéke a lényeges. Aki teljesen elzárkózik a rajzolástól, az leírhatja, hogy mit rajzolt volna. Ha egy hétig kinn van a falon a karton a jelekkel, a gyerekek maguk derítik ki, ki kicsoda. Ha lesz olyan szülő, aki nem tud mást elfogadni, csak azt a jelképet, amit ő maga rajzolt, azon a tanító (is) elgondolkodhat, vajon miért? (Esetleg keresheti az alkalmat, hogy beszélgessen el erről négy szemközt az adott szülővel...)

5. Párválasztás/kétkörös

A szülők körbenéznek, s úgy választanak párt maguknak, hogy valami közös tulajdonságot fedezzenek fel a párjukban. A választó indokolja párjának, miért választotta őt. Utána párba állnak, egymással szembe, lesz egy külső kör, meg egy belső. A külső körben állók az egyes számúak, a belsők a kettes számúak. A tanító kérdéseket tesz fel vagy különböző témákat határoz meg, megmondva azt is, hányasok beszéljenek.¹⁵ A párok nem kérdezhetnek, szabadon kell beszélni az adott témáról a „stop!” jelzésig. Amikor a tanító kimondja a stopot, abba kell hagyni a beszélgetést, még akkor is, ha a mondat kezdetén vagy közepénél tartanak. A tanító azt is jelzi, hogy a belső kör mikor haladjon egy párral tovább, az óramutató irányába, így mindenkinek új párja lesz. Kis létszámú csoportnál több új partnerrel beszélhetnek a szülők, nagy létszámnál legalább öt új személyig érdemes a belső körnek eljutnia. Ha páratlan számban vannak a

¹⁵ Innen a játék visszacsatol egy ismert technikára, melyet a drámásokon kívül előszeretettel alkalmaznak más alternatív pedagógiák gyakorlatában is. (A szerk.)

résztevők, akkor a tanítónak is be kell állnia a játékba. Ilyenkor meg kell osztania figyelmét a partnere valamint a munka irányítása között.

Néhány kérdés vagy téma

1. Mutassa be gyermekét külső tulajdonságai alapján: hogy néz ki?
2. Milyen szempont szerint választott a család óvodát, iskolát?
3. Hogyan ünneplik meg a gyermek születésnapját?
4. Milyen a jó szülő?
5. Milyen a jó pedagógus?
6. Mi okozza önnek a legtöbb fejtörést a gyereknevelésben?
7. Hogyan szoktatja önállóságra gyermekét?
8. Mennyire önálló gyermeke a házi feladatok elkészítésekor? Stb.

Vigyázat: a tanító nem tehet fel eldöntendő kérdéseket, mert azokra csak igennel és nemmel lehet válaszolni, továbbá a feladott kérdések, témák ne legyenek indiszkrétek! A témák: család, gyerek, nevelés.

6. Cetlicsere

A tanító kioszt mindenkinek egy cetlit, amire rá kell írni egy kérdést, ami iskolai, nevelési problémával kapcsolatos. Adott jelre (*csere* – mondja a tanító) egymás között elkezdik cserélgetni az összehajtott papírfecniket. *Stopra*, a kapott cetlivel a kézben, a legközelebbi párhoz fordulnak és felolvassák neki. Természetesen a választ is meghallgatják, utána a másik fél olvassa fel a kérdést, s meghallgatja párja válaszát. A cetlik cserélgetését többször is megismétlik (a *csere* utasítással kezdődnek az újabb fordulók is).

7. Varázsbolt

A tanítónak van egy varázsboltja, ahol csak jó tulajdonságokat lehet kapni. A szülő vehet a gyermekének ebből a boltból egy jó tulajdonságot, de fizetnie is egy jóval kell, ami jellemzi a gyereket. Tehát jót jóért. A szülő vesz a gyermekének egy jó tulajdonságot, melyre szüksége van, és fizet egy jóval, melyből sok van a gyermekében. Ez a játék sokat segít a tanítónak a gyerek megismerésében, ám a szülőnek is megerősítés lehet, hogy nemcsak az ő gyermekének van szüksége például türelemre. A tanító akár egy asztalt is kinevezhet boltnak, oda kell menni, és onnan kell vásárolni. Ha a szülők nem állnak fel, a tanító a boltból kivisz egy „varázsdobozt” és házalni fog vele. Ő megy oda mindenkihez, egyenként.

8. Megkezdett mondatok folytatása

A tanító a következő megkezdett mondatokat indítja el:

- Szeretem (pl.) Csabában..., de nem szeretem benne, hogy...
- Szeretném, ha a gyermekem..., de nem szeretném, ha a gyermekem...
- Örülnék, ha 10 év múlva Csaba..., attól félek, hogy 10 év múlva Csaba...

A tanító kimondja valamelyik befejezetlen mondatot, a szülők pedig egyesével, kiegészítve mondják ki e mondatokat. A gyakorlat haszna lehet, hogy a tanító láthatja, hallhatja, milyenek ismeri a szülő a gyermekét...

9. Jeles, jó, elégséges, elégtelen

A tanító azt kéri a szülőktől, hogy egy-egy tulajdonság említésekor minősítsék önmagukat. A tanító kijelöli az osztály négy sarkát a négy minősítésnek megfelelően, s a szülőnek abba a sarokba kell állnia, mely őt, a saját véleménye szerint az adott tulajdonság kapcsán a legjobban jellemzi. (Természetesen nem kellene egy játékon az egész készletet felhasználni, de a kínálat akár bővíthető is...)

TÜRELEM, KEZDEMÉNYEZŐKÉSZSÉG, KITARTÁS AZ ELKEZDETT MUNKÁBAN, PONTOS-SÁG A MUNKÁBAN, PÉNZBEOSZTÁS, IDŐBEOSZTÁS, OPTIMIZMUS, SEGÍTŐKÉSZSÉG, ÖN-URALOM, LOBBANÉKONYSÁG, RAPSZODIKUS HANGULATVÁLTÁSOK, BARÁTSÁGOSSÁG, BEFOLYÁSOLHATÓSÁG, MAGABIZTOSSÁG, LÉLEKBENI ERŐSSÉG, KÖVETKEZETESSÉG A NEVELÉSBEN stb.

Amikor a szülők a különböző sarkokba állnak, a tanító felhívja a figyelmüket, hogy nézzenek körül, kik járnak még ugyanabban a cipőben, esetleg kikkel lehetne majd megbeszélni, hogy miként tudánk pl. a TÜRELEM-nél a jeles minősítésig eljutni. Legalább három jellembeli tulajdonság után megállunk néhány percig, amikor is a „megváltozni vágyók” átmehetnek az egyik sarokból a másikba beszélgetni. Ehhez a gyakorlathoz szükséges némi önismeret és önkritika. (A tanítónak sok információval szolgálhat ez a gya-

korlat, de be kell számítani azt is, hogy önmagunk minősítése és a valóság akár távol is eshetnek egymástól...)

10. Életfa

A szülőknek a gyermekük *életfáját* kell lerajzolniuk (az életfa kifejezés jelképesen értelmezendő). Amikor mindenki elkészült, körbeadják. A kapott rajzra ráírnak egy-egy gondolatot, amit a rajz előcsalogat belőlük. A rajz gazdája, amikor visszakapja, elolvassa a megjegyzéseket, és hangosan kimondhatja azokat, melyeknek nagyon örül. (De választhatja azt is, hogy nem olvas fel semmit.) A rajzokra utólag rá lehet írni a gyerek nevét – ha ki-ki ezt a megoldást megfelelőnek, elfogadhatónak gondolja. Az életfákat a tanító is megnézheti, elolvashatja a megjegyzéseket...

11. Családi szivárvány

A szülők *családi szivárványt* (ez a kifejezés, mint az előző játéknál az életfa, jelképesen értelmezendő!) készítenek. A tanító nem határozza meg, hogyan kell kinézzen egy szivárvány, mindenki saját belátása szerint rajzol, fest, vagyis a *sokszínűség* kívül más „műfaji” kritérium nincs. Fontos, hogy legalább színes ceruzák legyenek kéznél. Amikor elkészülnek a rajzok, akkor a résztvevők párokat alkotnak – lehetőleg olyanok kerüljenek össze, akik kevésbé ismerik egymást –, és mesélni kezdenek a rajzaikról. Arról beszélnek, hogy melyik családtagot hova rajzolta, ki mellé, ki fölé, ki alá, kit milyen színnel jelölt és miért pont azzal a színnel. Mielőtt a tanító kézhez kapná a rajzokat, a megfelelő színskálák mellé odaírják a szülők, kit ábrázoltak. (Ha a tanító tanulmányozta a családi szivárványokat, és amennyiben ezt szükségesnek véli, akkor alkalmat is kereshet arra, hogy egyénileg beszélgethessen azokról egyik-másik szülővel.)

12. Családi címer

Minden szülő kap egy képet, melyen egy pajzs alaprajza van, négy mezőre osztva. Az első mezőbe mindenkinek a saját jelét kell lerajzolnia, a másodikba a családjáét, a harmadikba a hivatása/foglalkozása jelét, a negyedikbe az emberekkel való kapcsolatának jelképi ábrázolását:

ÉN	CSALÁDOM
HIVATÁSOM	EMBERI KAPCSOLATAIM

A kész címert egy kiválasztott személynek adhatja át a szülő, aki címet ad neki, amit csak akkor olvasunk fel hangosan, ha az adott szülő egyetért a címmel (gyakran pozitív megerősítést kap a szülő). Végül névvel kell ellátni a családi címert, úgy kapja meg a tanító. A rajzok mindig sokat mondanak el a családokról...

13. Gyermekkép és képzeletbeli ajándék

(Csak akkor játszható, ha a szülők már ismerik egymás gyermekeit.)

A szülők húznak a gyerekek összegyűjtött *fotoí* közül. Meg kell próbálniuk kitalálni, hogy kinek a képét húzták ki, és az aktuális szülői értekezleten éppen ki képviseli őt. Képzeletbeli ajándékot kell adjanak az illető gyerekeknek (az ajándékozási alkalom megköthető vagy pontosítható!) –, így mindegyik szülő ad egy ajándékot, s azt is megtudják, hogy egy idegen szülő mit adna az ő gyermeküknek. A játék segít abban, hogy ne csak a saját gyermekükre gondoljanak a szülők.

Befejezésül

A szülői értekezleteknek mindig legyen eleje és vége! Ne menjenek el úgy a szülők, hogy tétovák: felállhatnak-e, indulhatnak-e haza! Keressünk a záráshoz egy állandó formát, és köszönjük meg a szülőknek, hogy megtiszteltek jelenlétükkel!

Befejezésül hadd idézzem *John W. Schlatter* pedagógust: „Ki másnak is mondhatnék köszönetet a csodálatos életért, mely osztályrészemül jutott, mint a szülőknek. Az ő jóvoltukból ért az a megtiszteltetés, hogy rám bízták a legnagyobb örök értéket, melyet létrehozta: a gyermekeiket.”

Rögzített improvizáció a Marczibányi téri tanár-továbbképzés bemutató foglalkozásán; vezető: Kaposi László
Trencsényi Imre felvétele

A szégyen

Kuklis Katalin¹⁶

Csoport: gimnazisták részére; kedvező, ha a résztvevők már rendelkeznek drámajátékos tapasztalattal

Időtartam: kb. két tanítási óra

Körülmények, feltételek: átlagos osztályteremnek megfelelő méretű helyiségben játszható, a játszóknak számával megfelelő számú székkal

Tanítási terület: Gabriel García Márquez *Egy előre bejelentett gyilkosság krónikája* c. műve; egy döntési helyzet kezelése

Történetváz: Angela Vicariot visszavitte a vőlegénye, mert a nászéjszakán kiderült, hogy már nem volt szűz. A lányt az anyja döntésre kényszeríti: vagy megmondja annak a nevének, aki befektetette a család jó hírét, s ezáltal az illetőnek a halálos ítéletét írja alá – ha nem, akkor rajta marad a szégyen.

Fókusz: Hogyan döntök egy elbukással/halállal fenyegető helyzetben: magamat mentem vagy a másikat?

Kellékek: maszkok

Tanári felkészültség: Mivel a játék során elhangzik egy monológ a tanár előadásában, hasznos, ha a tanár némi színjátszó jártassággal rendelkezik.

¹⁶ A szerző önmagáról: „Származását tekintve felvidéki (Párkány). 2007-ben szerezte bölcsészdiplomáját a pozsonyi Comenius Egyetemen, magyar-angol szakon. Kaposi László tanfolyamán kínlódott 8 hétvégén keresztül. De nem bánta meg. Jelenleg tanársegédként dolgozik egy angliai középiskolában.”

1. Tanári narráció:

Történetünk a múltban játszódik, a 20. század közepe tájékán. Képzelteték el egy kis falut, valahol Latin-Amerikában! Ez a falu olyan kicsi, hogy a lakói azt mondják róla: itt minden utca a főtérbe fut. Mindenki ismeri a másikat, az emberek keresztnéven szólítják egymást. Az itt élők vallásosak, de ez a vallásosság keveredik a babonával. Például a lányoknak lefekvés előtt nem szabad megfésülködniük, mert akkor kint maradnak a vízen a hajósok. Továbbá, ha valaki madarokról álmodik, az boldogságot jelent, ha fákkal, az halált. A falusiak egyéként békés és törvénytisztelő emberek. Azt tartják, ha valakinek folt esik a becsületén, az olyan bélyeg, amit az illetőnek élete végéig hordoznia kell. Egy lánynak *szegényben maradni* a legnagyobb megaláztatás. A falubeliek között természetesen van szegény és jómódú is. A falu általában véve önellátó, de elzárva nincs a világtól: időnként megjelenik itt néhány árus, más idegen is.

Angela Vicario ebben a faluban él egy „teljesen hagyományos” családban.

Az egyik falubeli, aki valamivel idősebb volt tőle, és később író lett, így emlékezik meg róla:

Angela Vicario egy szegény sorban élő család legkisebb lánya volt. Apja, Poncio Vicario, a szegények ötvöse, fenn akarván tartani a tisztas látszatot, addig iparkodott, hogy kihozza az aranyból, ami nincs is benne, amíg csak bele nem vakult. Purísima del Carmen, az anyja, tanítónő volt, amíg férjhez nem ment egyszer s mindenkorra. Szelíd és mélabús arckifejezése jól leplezte kemény jellemét. „Olyan volt, mint egy apáca.” (...) Akkora önfeláldozással viselte gondját a férjének és nevelte a gyerekeit, hogy az ember olykor el is felejtette, hogy ő is a világon van. A két nagyobbik lánya sokáig nem ment férjhez. A két ikerfiú kivül volt még egy másik lányuk is, akit elvitt a váltóláz, és még két év múlva is gyászruhában jártak – odahaza félgyszabban, de az utcán talpig feketében. Az ikreket arra nevelték, hogy igazi férfi legyen belőlük, a lányokat pedig a férjhez menésre: megtanultak rámában himezni, varrógéppel varrni, csipkét verni, mosni, vasalni, művirágot és cukorfigurákat készíteni és eljegyzési kártyákat fogalmazni. (...) „Tökéletes lányok – mondogatták róluk gyakran. – Bármely férfit boldoggá tudnak tenni, mert arra nevelték őket, hogy szenvedjenek.” De annak a kettőnek, aki a két nagyobbik lányt elvette, mégse volt könnyű dolga, mivel a két nővér együtt járt mindenhová, női táncdelutánokat rendeztek, és hajlamosak voltak rá, hogy a férfiak szavaiban mindig a hátsó gondolatot keressék.

Négyük közül Angela Vicario volt a legszebb, és az a hír járta, hogy úgy jött a világra, mint a történelem nagy királynői: a köldökszínór a nyaka köré volt tekeredve.

Amikor bekapcsolódunk Angela életébe, már abban a korban van, amikor a faluban a lányok hagyományosan a férjhez menésre készülődnek. Csakhogy Angela, bármennyire is szép volt, mégsem volt kelendő a faluban – talán azért, mert a falubeliek butácskának tartották, az anyja meg makacsnak.

2. Listakészítés

Angela természetesen nem volt buta a szó mai értelmében – talán bátrabban szembeszállt a falu „törvényeivel”, vagy olyasmit is meg mert csinálni, ami a többi fiatalnak szintén eszébe juthatott, csak ők nem merték megtenni azt. Gyűjtsük össze, hogy melyek lehetnek azok a szokások a falunak illetve a családnak az életében, amelyek szigorú szabályok szerint működtek, s amelyeket Angela időnként mégis megszegett?

Le kell szögezni, hogy bár Angela „lázadozott” néha, komolyabb kihágásokat nem követett el, mert az anyja azonnal „helyre rakta” volna őt. A tanár listát készít a diákok ötleteiből. Hangsúlyozhatjuk, hogy olyan dolgokról is szó lehet itt, amelyeket ma talán semmiségnek tekintenénk, de akkortájt súlyosabb problémát jelenthettek.

3. Állókép

Alkossatok négy csoportot, és állóképben mutassatok meg egy-egy pillanatot azokból az eseményekből, amelyeket közösen összegyűjtöttünk!

Az állóképekbe – érintésre – gondolatkövetés iktatható be, illetve együtt járhat a játékkal a képek rövid értelmezése.

4. Naplóírás

Angela naplót ír, amelyben megemlékezik az előbb bemutatott eseményekről. Mindegyik csoport idézze fel az általa imént játszott jelenetet, majd készítse el Angela aznap esti naplóbejegyzését!

5. Egész csoportos improvizáció

A bátrabb fiataloknak néha-néha sikerül „elszökniük” otthonról, hogy találkozzanak egy kis időre. Ez általában este szokott történni, vacsora után. Ilyenkor mindenki tudja, hova kell mennie (és Angela is köztük tartozott)...

Kérdés a csoporthoz: Vajon hol találkozhatnak? Egyáltalán: miért fontos ez nekik? Gyors egyeztetés.

Nézzünk meg egy ilyen estét a rejtekhelyen! Vannak, akik már ott vannak, mások csak most érkeznek, lopva. Angela is itt van már *(kérjünk meg valakit, hogy ebben a jelenetben játssza el Angela szerepét – őt a játék előtt instrukciókkal is elláthatjuk).*

Engedjétek meg, hogy a játékban egy adott pillanatban Angela anyjának szerepét vegyem fel!

Az anya nem jelenik meg ténylegesen, csak dühösen keresi a lányát valahol a közelben, szölongatja, és mintha egyre közelebb kerülne – ezzel le is lehet zárni a jelenetet.

6. Tanári narráció

Egy idegen érkezett a faluba, akiről hamarosan kiderült, hogy azért jött, hogy feleséget keressen magának. Sok pénze van és mindenkivel nyájas. Szemet vet Angelára, de nem udvarol, hanem a családján keresztül akarja megszerezni. Ez sikerül is, a család beleegyezik – Angela természetesen tiltakozik, csak hogy neki nincs döntési joga...

Itt össze lehet gyűjteni közösen az érveket, melyekkel a család a házasság megkötésének fontosságát alátámaszthatja.

7. Tanári szerepbélés

Rohamosan közeleg az esküvő napja. Angela mostanában rosszul alszik...

Közeleg az esküvő napja, őt pedig nagyon bántja valami... A következő dolgok járnak a fejében... (itt a tanár lép Angela szerepébe):

Monológ

Miért kell nekem férjhez mennem? (A tanár beleszöheti a monológba azokat az érveket, amiket előzetesen közösen összegyűjtöttek).

Mit csináljak én azzal az emberrel? Különbön is... teljes szívemből utálok. Csúnyának nem csúnya, de „szőrös a melle”. Teljesen olyan, mint egy felnőtt. „Olyan nagyon felnőtt férfi.” És beképzelt. „Ilyen beképzelt alakot még sose láttam.” Azt hiszi, hogy a pénzén bármit megvásárolhat... (Egyéb idézetek is használhatók a regényből.) Jaj, de nem is ez a legnagyobb baj... hogy is lehettem ilyen bolond?! Mindenki azt hiszi, hogy „ártatlan” vagyok. És ha ez kiderül, nekem végem. Mit tegyek?! De ha most nem derül ki, akkor a nászéjszakán. Egy éve lehetett. Pedig olyan, mintha meg sem történt volna. Nem lett volna szabad... Egyszerűen valahogy megtörtént. Kíváncsiságból. És megegyeztünk, hogy ugyanúgy megyünk el egymás mellett, mint eddig. Hogy miért is nem gondoltam akkor arra... Hogyan fogok így férjhez menni?... Mondjam el anyámnak? Nem mondhatom el neki. Megölné. Vagy biztos megint jönne a „család becsületével”, meg akarná tudni a nevét és rajta állnának bosszút. Biztos, hogy neki vége lenne...

Pedig nem is csináltunk semmi rosszat...

Kérdés a csoporthoz: mi derült ki a látottakból-hallottakból?

8. Kis csoportos listakészítés és improvizáció (Angela álma)

Az esküvő előtti napokban Angela úgy érzi, talán valamit mégis tennie kéne még az esküvő előtt, de az anyjától való féltelme erősen ott motoszkál benne. Négy csoportban gyűjtsétek össze, vajon mi minden fordulhatott meg a fejében ezidőtájt arról, hogy mit is tehetne, és ha tenne valamit, annak mik lennének a következményei! Válasszatok ki egyet és jelenítsétek meg mint Angela álmát!

9. Állóképek az esküvőről

Megtörtént az esküvő. Minden „simán” ment, bár volt egy-két „forró” helyzet. Alkossunk meg néhány tablót az eseményről!

Az állóképeket átvezető mozgás, majd a megállítás mint koncentrációs elem kötheti össze (az óra ezen szakaszában jól jöhet a résztvevőknek ez a frissítő mozgás). Az állóképek készítése 10 másodperc alatt – mindez csak nagyon rövid időt ad a megbeszélésre, de nem zárja ki azt. Egyeztethető például, hogy ki ki-csoda. Akit a tanár megérint, az lesz Angela – így a szerep állóképről állóképre másé lehet.

A tablókat mindig rövid egyeztetés követheti: ki hogyan érzi magát az adott helyzetben, ki van jelen – vagyis lehet javításokat eszközölni a tablókon, ha valaki úgy gondolja. Érintésre a GONDOLATKÖVETÉS konvenció is beiktatható.

- Esküvő a templomban – fél év jegyben járás után. A menyasszonyt most vezetik be az ikrek.
- A lány már 5 másodperce nem mondott semmit az *Akarod-e...?* kezdetű kérdésre.
- Lakodalom. A hangulat a tetőpontra hágott. Éledjen meg a jelenet egy rövid időre, majd azzal *érjen véget*, hogy az ifjú pár a vendégek engedelmével visszavonul az új otthonukba!...

10. Tanári közlés

A lakodalom szerencsésen véget ért, mindenki hazament. Hajnalban kopogtatnak Angela szülői házának ajtaján. Az anya nyit ajtót. Az ifjú pár áll kint. A férfi visszahozta Angelát, mert az már nem volt „ártatlan”. Angela félelme beigazolódott, az anya fenyegetőzik és egy nevet vár, s olyanokat mond, hogy a „család becsületét bármi áron meg kell védeni”.

11. Belső hangok

Ebben a helyzetben Angela már csak két lehetőséget vehet számba – kimond egy nevet vagy sem. Melyek lehetnek azok az érvek, amelyek egyik vagy másik lehetőséget megerősíthetik? Gondolkodjunk Angela szerepében és helyében – nézzük meg, mi alapján dönthet!

Melyik székbe ül Angela?

Ha gyakorlott a csoport a drámában, Angela szerepét valamelyik diák is felveheti – ellenkező esetben a tanárra vár ez a feladat. Két szék áll szemben egymással, a távolság köztük kb. 6-7 méter. A csoport kettéosztva, aszerint, hogy melyik álláspontot képviselik – vagy úgy osztva, hogy nagyjából azonos létszám képviselje mindkét nézetet. Angela közepén, a két szék közötti távolság felezőpontjában. Cél, hogy eljusson valamelyik székig – döntésig. A szereplő lassított mozgással indul el abba az irányba, amelyik mellett erősebb érvek szólnak. A változást jelezheti a mozgása: megállhat, akár vissza is fordulhat, ha a másik oldalról hatásosabb érveket mondanak.

12. Maszk

Hogyan érezheti magát a lány a székben ülve, miután kimondta/nem mondta ki *(attól függően, hogyan döntött a csoport az előzőekben)* a nevet? Válassz egy maszkot és mondj egy mondatot Angelaként!

13. „Regényírás”

Hogyan alakulhatott Angela sorsa a továbbiakban? Olvassuk újra az óra elején hallottakat Angeláról *(lásd. 1. pont)*, és az író szerepébe bújva folytassuk Angela életének regényét – írjuk meg annak egy következő fejezetét vagy akár a befejezését attól a ponttól, ameddig eljutottunk!

Drámapedagógiai rendezvény a Marczibányi téren. Foglalkozásvezető: Kuzsmann Nóra
Trencsényi Imre felvétele